



**Π.Μ.Σ.
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»**

**Α.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ Τ.Τ.
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ &
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**



**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»**

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΙΣ Η.Π.Α. ΚΑΙ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

ΚΟΝΤΟΥ ΙΩΑΝΝΑ ΦΑΙΔΡΑ

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του ΑΕΙ Πειραιά Τ.Τ. για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Πειραιάς, 2017



**Π.Μ.Σ.
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»**

**Α.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ Τ.Τ.
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ &
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**



**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ»**

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΙΣ Η.Π.Α. ΚΑΙ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

ΚΟΝΤΟΥ ΙΩΑΝΝΑ ΦΑΙΔΡΑ, Α.Μ.: 09813

Επιβλέπων: Καθηγητής Παπαηλίας Θεόδωρος, ΑΕΙ Πειραιά ΤΤ, Τμήμα Λογιστικής και
Χρηματοοικονομικής

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής
του ΑΕΙ Πειραιά Τ.Τ. για την απόκτηση
Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στη Δημόσια Οικονομική και Πολιτική

Πειραιάς, 2017



**M.Sc. IN
«PUBLIC ECONOMICS
AND POLICY»**

**PIRAEUS UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES
DEPARTMENT OF
ACCOUNTING & FINANCE**



M.Sc. in Public Economics and Policy

FISCAL POLICY IN USA AND EUROPE

KONTOU IOANNA FEDRA, R.N.: 09813

Supervisor: Professor Papailias Theodoros, Piraeus University of Applied Sciences, Department of Accounting and Finance

Master Thesis submitted to the Department of Accounting & Finance of the Piraeus University of Applied Sciences (T.E.I. of Piraeus) in partial fulfilment of the requirements for the degree of M.Sc. in Public Economics and Policy

Piraeus, Greece, 2017

*Στην οικογένεια μου
για την αμέριστη συμπαράσταση*

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΙΣ Η.Π.Α. ΚΑΙ ΣΤΗΝ Ε.Ε.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στο να παρουσιασθεί μια σύγκριση στη δημοσιονομική πολιτική που ακολουθείται στις περιπτώσεις της Ε.Ε. και των ΗΠΑ καθώς και στους λόγους που εφαρμόζεται η παραπάνω πολιτική καθώς και τα αποτελέσματά της και στις δυο περιπτώσεις, από το 2000 έως την πτώση των Lehman Brothers το 2008, και από το 2008 έως σήμερα.

Μέσα από αυτή την εργασία θα αναπτυχθεί η έννοια της δημοσιονομικής πολιτικής, θα γίνει μια ιστορική αναδρομή στη δημοσιονομική πολιτική που ακολουθήθηκε στις ΗΠΑ και στην ΕΕ και στα αποτελέσματα που επέφεραν, θα μελετηθεί η υφιστάμενη κατάσταση, τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της μιας και της άλλης δημοσιονομικής πολιτικής, θα αναπτυχθούν οι λόγοι που ασκήθηκε διαφορετική δημοσιονομική πολιτική στην κάθε περίπτωση, ο τρόπος που αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους η δημοσιονομική πολιτική των ΗΠΑ με τη δημοσιονομική πολιτική στην Ε.Ε και η διατηρησιμότητα της δημοσιονομικής πολιτικής στις δυο υπό εξέταση περιπτώσεις. Επιπλέον, θα αναλυθεί η οικονομία των δυο περιπτώσεων μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο και τα μέτρα που έλαβαν κατά την περίοδο αυτή, καθώς επίσης θα αναλυθεί και το πολιτικό τους και τραπεζικό τους σύστημα..

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να γίνει μια σύγκριση μεταξύ των δημοσιονομικών πολιτικών που ακολουθούν οι Η.Π.Α. και η Ε.Ε. αντίστοιχα, από το 2000 έως την πτώση των Lehman Brothers το 2008, και από το 2008 έως σήμερα. Να μελετηθούν οι διαφορές τους λόγω κοινωνικοοικονομικών και πολιτιστικών διαφορών που έχουν οι δυο ενώσεις καθώς και να ερευνηθούν οι επιπτώσεις τους στην οικονομία, την ανάπτυξη και στο βιοτικό επίπεδο των πολιτών της. Επιπλέον, θα μελετηθούν οι λόγοι που εφαρμόζεται η ασκούμενη δημοσιονομική πολιτική στην κάθε περίπτωση και εάν και πόσο αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους η δημοσιονομική πολιτική των ΗΠΑ με τη δημοσιονομική πολιτική στην Ε.Ε.

Σημαντικοί Όροι: Δημοσιονομική Πολιτική-Ευρωπαϊκή Ένωση- Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής- Οικονομική κρίση- Διατηρησιμότητα της δημοσιονομικής πολιτικής- Αλληλεπίδραση-Οικονομική σταθερότητα-Αποτελεσματικότητα-Πολιτική ένωση της Ε.Ε.

FISCAL POLICY IN USA AND EUROPE

Abstract

The purpose of this paper is to present a comparison between the fiscal policy followed by EU and USA, as well as the reasons that the above policy is applied and the results in both cases, from 2000 to the fall of Lehman Brothers in 2008, and from 2008 till today.

The purpose of this paper is to examine the concept of fiscal policy, to make a historical review of the fiscal policy pursued in the US and the EU, and to review the results they have brought, the current situation, the advantages and disadvantages of one and the other Fiscal policy. In addition, this paper explain the reasons for different fiscal policy followed in each case, the way in which USA fiscal policy interacts with fiscal policy in the EU and the sustainability of fiscal policy in both cases. Furthermore, this paper will analyze the post-World War II economy as well as the cases and the measures taken during this period, and the political and banking system in each case.

The aim of this paper is to make a comparison between the financial policies of the USA and the EU respectively, from 2000 to the collapse of Lehman Brothers in 2008, and from 2008 to today. Another goal is to study their differences due to the socio-economic and cultural differences that the two associations have and to investigate their impact on the economy, growth and living standards of its citizens. In addition, we will study the reasons for the fiscal policy that has been applied in each case and whether and how they interact with each other.

Keywords: Fiscal Policy - European Union- United States of America- Economic crisis- Sustainability of fiscal policy - Interaction - Economic stability - Effectiveness - EU political union

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

Abstract

Κατάλογος Πινάκων

Κατάλογος Διαγραμμάτων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	1
1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	1
1.3 ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΠΟΡΩΝ.....	3
1.4 ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΗΣ ΕΕ.....	4
1.5 Ο ΕΝΩΣΙΑΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ.....	5
1.6 ΠΡΟΣΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ Ε.Ε.....	5
1.7 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.....	7
2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
2.2 ΤΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ.....	7
2.3 ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ.....	8
2.4 ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ.....	8
2.5 Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ.....	9
2.6 ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ.....	9
2.7 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (Δ.Ε.Ε.).....	9
2.8 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ.....	11
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	11
3.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	11
3.3 ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΩΝ ΗΠΑ.....	12
3.5 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΗΠΑ ΚΑΙ ΕΕ.....	21
4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	21
4.2 ΣΧΕΣΕΙΣ ΗΠΑ ΚΑΙ ΕΕ.....	21
4.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΗΠΑ.....	23
4.4 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 Η Ε.Ε. ΚΑΙ ΟΙ ΗΠΑ ΑΠΟ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ.....	25
5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	25
5.2 Η Ε.Ε. ΜΕΤΑ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ.....	25

5.3 ΟΙ Η.Π.Α. ΜΕΤΑ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ	30
5.4 Η ΠΤΩΣΗ ΤΩΝ LEHMAN BROTHERS	37
5.6 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ Ε.Ε. ΚΑΙ ΗΠΑ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ	41
6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	41
6.2 ΒΑΣΙΚΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ	41
6.2.1 Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.).....	41
6.2.2 Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός.....	44
6.2.3 Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τράπεζων (ΕΣΚΤ)	45
6.2.4 Σχέσεις ΕΚΤ και Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών	45
6.3 FEDERAL RESERVE BANK (FED).....	45
6.4 ΕΠΙΤΟΚΙΑ ΣΤΗΝ Ε.Ε. ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΗΠΑ.....	48
6.5 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α.	51
7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	51
7.2 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ Α.Ε.Π. ΣΤΗΝ Ε.Ε. ΚΑΙ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.	51
7.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΣΟΣΤΟΥ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε. ΚΑΙ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.	52
7.4 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α.	53
7.5 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α.....	56
7.6 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α.....	59
7.7 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 Η ΕΦΑΡΜΟΖΟΜΕΝΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ	63
8.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	63
8.2 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	63
8.3 ΑΜΕΣΗ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ.....	65
8.4 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ Ε.Ε. ΚΑΙ Η.Π.Α.....	66
8.5 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ	68
8.6 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΛΗΦΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΙΣ Η.Π.Α. ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	71
9.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	71
9.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΕ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	71
9.3 ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ.....	73
9.4 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ	77

9.5 ΦΑΥΛΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΛΙΤΟΤΗΤΑΣ – ΥΦΕΣΗΣ – ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	79
9.6 ΚΕΝΣΥΝΙΣΜΟΣ	82
9.7 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	85
10.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	85
10.2 ΟΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΗΘΗΚΕ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ	85
10.3 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	93
11.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	93
11.2 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α. ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΤΟΥΣ ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ	93
11.3 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ.....	98
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	99
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	123

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 - Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και Κεντρικές Εθνικές Τράπεζες	44
Πίνακας 2 - Διαφορές ΕΚΤ και FED BANK	47

Κατάλογος Διαγραμμάτων

7.1	ΑΕΠ στην Ε.Ε. και στις ΗΠΑ	51
7.2	Ποσοστά ανεργίας στην Ε.Ε. και στις ΗΠΑ	53
7.3	Δημόσιες Δαπάνες στην Ε.Ε. και στις ΗΠΑ	54
7.4	Καθαρό Σύνολο Κοινωνικών Δαπανών	54
7.5	Δημόσιες Επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ	56
7.6	Δημόσιες Επενδύσεις ως ποσοστό των Δημοσίων Δαπανών	57
7.7	Δημόσιες Επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ	57
7.8	Ιδιωτικές Επενδύσεις ως ποσοστό του ΑΕΠ	58
7.9	Δημοσιονομικό έλλειμμα Ε.Ε. και ΗΠΑ	60
9.1	Μέτρα λιτότητας % ΑΕΠ και ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ 2011-2012	81

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΟΡΟΙ ΚΑΙ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ιδέα για την ένωση της Ευρώπης υπήρχε από τον 14^ο αιώνα και είχε εμπνεύσει πολλές φορές ποιητές, φιλοσόφους και συγγραφείς οι οποίοι αγωνίζονταν για την υλοποίησή της. Μετά την κατάλυση της παπικής ενότητας στην Ευρώπη και τη δημιουργία διάφορων μικρών κρατών, ο κίνδυνος της σύγκρουσης ήταν ήδη ορατός. Η Ευρωπαϊκή ενοποίηση όμως άρχισε πρακτικά μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα όπως η καταπολέμηση του φασισμού, η ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης Ευρώπης κτλ.

Εκτός από τα υπόλοιπα θέματα που έπρεπε να ρυθμιστούν ώστε η Ευρωπαϊκή Ένωση να μπορέσει να λειτουργήσει ομαλά και προς όφελος όλων των λαών που συμμετείχαν, έπρεπε να λυθούν και διαδικαστικά θέματα ζωτικής όμως λειτουργίας της Ε.Ε., όπως για παράδειγμα η χρηματοδότησή της, τα έξοδά της αλλά και ο τρόπος που ένα κράτος θα μπορούσε να ενταχθεί σε αυτή.

Σε αυτό το κεφάλαιο, θα αναπτυχθεί ο τρόπος που η Ε.Ε. επιτυγχάνει τα έσοδά της, θα μελετηθούν τα έξοδά της, ο τρόπος που καταρτίζεται ο προϋπολογισμός της, καθώς και τα κριτήρια για την εισχώρηση ενός νέου κράτους στην Ε.Ε. και ο τρόπος αποχώρησης από αυτή, αφού πρώτα επιχειρηθεί μια σύντομη ιστορική αναδρομή.

1.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργήθηκε για να τεθεί τέλος στους συχνούς και αιματηρούς πολέμους μεταξύ των γειτονικών ευρωπαϊκών χωρών που κατέληξαν στον Β' παγκόσμιο πόλεμο. Ήδη από το 1950, με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), αρχίζει η ένωση των ευρωπαϊκών χωρών σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο με στόχο τη διασφάλιση διαρκούς ειρήνης.¹ Τα έξι ιδρυτικά μέλη είναι το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες.

Η επιτυχία της ΕΚΑΧ, οδηγεί τις έξι συνιδρύτριες χώρες, στη διεύρυνση της συνεργασίας τους και στην υπογραφή της «Συνθήκης της Ρώμης», στις 25 Μαρτίου του 1957. Με τη συνθήκη αυτή εγκαθιδρύονται δύο νέοι θεσμοί: Η «Ευρωπαϊκή Κοινότητα

¹ Παπαγιάννης, 2016

Ατομικής Ενέργειας – (ΕΚΑΕ)», η οποία θέτει υπό κοινό έλεγχο την ειρηνική χρήση της ατομικής ενέργειας, στο πρότυπο της ΕΚΑΧ και η «Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα – (ΕΟΚ)», η οποία αποτελεί την πρώτη μορφή τελωνειακής ένωσης, μεταξύ των έξι χωρών που συμμετέχουν, καθώς, βασίζεται σε ελεύθερες διασυνοριακές συναλλαγές με την κατοχύρωση «τεσσάρων ελευθεριών», όπως ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και ανθρώπων. Τα κράτη μέλη συμφωνούν, επίσης, να ελέγχουν από κοινού την παραγωγή τροφίμων, ούτως ώστε να υπάρχει επάρκεια τροφίμων για όλους.

Οι τρεις παραπάνω «Κοινοτήτες», ΕΟΚ, ΕΚΑΕ και ΕΚΑΧ, συγχωνεύτηκαν στις 8 Απριλίου του 1965, στην «Ευρωπαϊκή Κοινότητα», η οποία στη συνέχεια διευρύνθηκε με τη συμμετοχή και άλλων κρατών – μελών και από την 1^η Ιανουαρίου του 1993, τίθεται σε ισχύ η «Ενιαία Αγορά».

Στις 7 Φεβρουαρίου του 1992, υπογράφεται η «Συνθήκη του Μάαστριχ». Πρόκειται για ένα από τα σημαντικότερα ορόσημα στην ιστορία της ΕΕ, με το οποίο θεσπίζονται σαφείς κανόνες για το μελλοντικό ενιαίο νόμισμα, την κοινή εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφάλειας, καθώς και τη στενότερη συνεργασία σε θέματα δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων. Σύμφωνα με τη «Συνθήκη του Μάαστριχ», η «Ευρωπαϊκή Κοινότητα», μετονομάζεται σε «Ευρωπαϊκή Ένωση».

Την 1^η Ιανουαρίου 1999 δημιουργήθηκε το ευρώ, το οποίο αντικατέστησε τα εθνικά νομίσματα 11 κρατών μελών της Ε.Ε. (της Αυστρίας, του Βελγίου, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιρλανδίας της Ισπανίας, της Ιταλίας, του Λουξεμβούργου, της Ολλανδίας, της Πορτογαλίας και της Ολλανδίας). Σήμερα στη ζώνη του ευρώ ανήκουν η Αυστρία, το Βέλγιο, η Γαλλία η Γερμανία, η Ελλάδα, η Εσθονία, η Ιρλανδία η Ισπανία, η Ιταλία, η Κύπρος, η Λετονία , η Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, οι Κάτω Χώρες, η Πορτογαλία, η Σλοβακία, η Σλοβενία και η Φινλανδία, ενώ η Βουλγαρία, η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Κροατία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Ρουμανία, η Σουηδία, και η Τσεχία ενώ ανήκουν στην Ε.Ε. δεν χρησιμοποιούν το ευρώ. Κάποιες από αυτές γιατί το έχουν επιλέξει, και κάποιες διότι δεν πληρούν ορισμένα κριτήρια σύγκλισης τα οποία αποτελούν τους όρους εισδοχής στην ΟΝΕ.²

² Βαβούρας, 2013

1.3 ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΠΟΡΩΝ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται στο σύστημα των ιδίων πόρων. Από τη Συνθήκη της ΕΚΑΧ κιάλας προβλεπόταν κατ ουσίαν ένας ευρωπαϊκός φόρος ο οποίος θα δημιουργούσε για την ΕΚΑΧ ίδια έσοδα. Αυτός ο φόρος συνίστατο στο δικαίωμά της να επιβάλλει ένα τέλος στην παραγωγή άνθρακα και χάλυβα.

Η Συνθήκη της ΕΟΚ προέβλεπε ως έσοδα της κοινότητας τις εισφορές των κρατών μελών στον κοινοτικό προϋπολογισμό οι οποίες καθοριζόντουσαν με αποφάσεις του Συμβουλίου.

Τον Ιούνιο του 1988 έγιναν θεμελιώδεις αλλαγές που προσδιόρισαν τα βασικά χαρακτηριστικά του ισχύοντος συστήματος των ιδίων πόρων. Ο βασικός στόχος των μεταρρυθμίσεων αυτών ήταν η σύνδεση των εισφορών των κρατών μελών με την ικανότητα εισφοράς τους.

Στο άρθρο 311 ΣΛΕΕ ορίζεται ότι: *«Ο προϋπολογισμός χρηματοδοτείται στο ακέραιο, υπό την επιφύλαξη των άλλων εσόδων από ιδίους πόρους»*. Με την 2014/335/ΕΕ Απόφαση του Συμβουλίου δόθηκε ιδιαίτερο βάρος στη δικαιότερη κατανομή των βαρών, έτσι ώστε να αποφεύγεται η δυσανάλογη επιβάρυνση των ευημερούντων κρατών.

Πρέπει επομένως, και βάσει συγκεκριμένης απόφασης η Ε.Ε. να εξασφαλίζει επαρκείς πόρους έτσι ώστε οι πολιτικές της Ένωσης να μπορούν να αναπτυχθούν εύρυθμα με την επιφύλαξη πάντοτε της ανάγκης εφαρμογής δημοσιονομικής πειθαρχίας. Οι ίδιοι πόροι προβλέπονται από τις εξής κατηγορίες εσόδων:

A) Γεωργικές εισφορές

Περιλαμβάνονται κυρίως οι εισφορές που επιβάλλονται στο πλαίσιο της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, δηλαδή για εισφορές που επιβάλλονται στα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης σε εισαγόμενα στην Ένωση γεωργικά προϊόντα. Πρόκειται κατ ουσία για εισαγωγικό δασμό με στόχο να προστατεύεται η ενωσιακή γεωργική παραγωγή όταν οι τιμές των ενωσιακών προϊόντων είναι υψηλότερες από αυτές των εισαγόμενων από ξένες χώρες γεωργικών προϊόντων.

B) Δασμοί

Σε αυτή τη κατηγορία περιλαμβάνονται έσοδα που επιβάλλονται από το κοινό δασμολόγιο αλλά και άλλα που θεσπίζονται από την Ένωση στις συναλλαγές με τρίτες χώρες.

Γ) Ποσοστό επι του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας

Από τον Φόρο Προστιθέμενης Αξίας ένα ποσοστό του καταβάλλεται υπέρ της Ένωσης. Βάση Απόφασης για τους ίδιους πόρους η βάση υπολογισμού που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη δεν πρέπει να υπερβαίνει το 50% του ΑΕΠ κάθε κράτους μέλους. Ο συντελεστής απόληψης βρίσκεται σήμερα στο 0,5 της εναρμονισμένης βάσης του Φ.Π.Α.

Δ) Ποσοστό επί του Ακαθάριστου Εθνικού Εισοδήματος

Το ανώτατο όριο των ιδίων πόρων ως ποσοστό επί του ΑΕΕ της Ευρωπαϊκής Ένωσης ισοδυναμεί με το 1,24 του ΑΕΕ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο πόρος αυτός αποτελεί το σημαντικότερο έσοδο της Ε.Ε. καθώς καλύπτει περίπου το 76% των συνολικών εσόδων.³

Επιπλέον η Ε.Ε. έχει και κάποιες δευτερεύουσες πηγές εσόδων όπως έσοδα από χρηματικές ποινές στο πλαίσιο του ανταγωνισμού, πρόστιμα, εγγυήσεις που καταπίπτουν υπέρ της Ένωσης και παρακρατούμενοι φόροι από τους μισθούς των ενωσιακών υπαλλήλων.

1.4 ΤΑ ΕΞΟΔΑ ΤΗΣ ΕΕ

Οι Ενωσιακές δαπάνες χωρίζονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- Α) Δαπάνες για διατήρηση και διαχείριση των φυσικών πόρων (γεωργικές επιδοτήσεις, περιβάλλον, αλιεία) που ξεπερνούν το 39%
- Β) Δαπάνες για σταθερή και διαρκή ανάπτυξη (ανταγωνιστικότητα της ανάπτυξης και της απασχόλησης, συνοχή της οικονομικής ανάπτυξης) που ξεπερνούν το 45%
- Γ) Δαπάνες για εξωτερικές σχέσεις (αναπτυξιακή βοήθεια σε τρίτες χώρες κλπ) σε ποσοστό 5,5%
- Δ) Δαπάνες για την ιθαγένεια και το χώρο ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης σε ποσοστό 1,3%
- Ε) Διοικητικές δαπάνες και δαπάνες επιστροφής σε κράτη μέλη σε ποσοστό περίπου 6%.

Το άρθρο 312 της ΣΛΕΕ προβλέπει την κατάρτιση του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου, για διάρκεια τουλάχιστον πέντε ετών. Το δημοσιονομικό πλαίσιο καθορίζει το ύψος των ετήσιων ανώτατων ορίων των πιστώσεων για αναλήψεις καθώς και το ανώτατο όριο πιστώσεων για πληρωμές. Οι προβλέψεις του πλαισίου

³ Παπαγιάννης, 2016

είναι δεσμευτικές για τα όργανα που καταρτίζουν τον ετήσιο προϋπολογισμό της Ένωσης.

1.5 Ο ΕΝΩΣΙΑΚΟΣ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Σύμφωνα με το άρθρο 310 της ΣΛΕΕ όλα τα έσοδα και τα έξοδα της Ένωσης πρέπει να προβλέπονται για κάθε οικονομικό έτος και να εγγράφονται στον προϋπολογισμό. Οι εγγεγραμμένες στον προϋπολογισμό δαπάνες πρέπει να εγκρίνονται με Κανονισμό του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (άρθρο 310§2 και άρθρο 322 ΣΛΕΕ).

Η κατάρτιση του Ενωσιακού προϋπολογισμού διενεργείται με μια ειδική νομοθετική διαδικασία και με βάση τις εξής αρχές: α) της καθολικότητας, β) της ειδικότητας, γ) της ενότητας, δ) της ισοσκελίσης, ε) της ανά έτος κατάρτισης, ζ) της χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης, στ) της διαφάνειας και η) της ενότητας των λογιστικών μονάδων.

Η εκτέλεση του προϋπολογισμού σύμφωνα με το άρθρο 317 ΣΛΕΕ, ανατίθεται στην Επιτροπή η οποία εκτελεί τον προϋπολογισμό με δική της ευθύνη. Ο έλεγχός του διενεργείται κατά κύριο λόγο από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Ελεγκτικό Συνέδριο και δευτερευόντως από τα επι μέρους ενωσιακά όργανα στο πλαίσιο των εσωτερικών τους οργανισμών.

1.6 ΠΡΟΣΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΑΠΟ ΤΗΝ Ε.Ε.

Η ένταξη νέου κράτους στην Ε.Ε. ρυθμίζεται από το άρθρο 49 ΣΕΕ. Το υποψήφιο κράτος πρέπει να πληροί δύο προϋποθέσεις, να είναι ευρωπαϊκό και να σέβεται τις αξίες που αναφέρονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ και να δεσμεύεται να τις προάγει.

Το άρθρο 42 ΣΕΕ δεν προβλέπει άλλα κριτήρια για την ένταξη ενός υποψηφίου κράτους αλλά το 1993 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης όρισε επιπρόσθετα κριτήρια τα οποία συμπεριλήφθηκαν και στα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Λουξεμβούργου το 1997.

Σύμφωνα με τα κριτήρια αυτά, τα οποία δεν δημιουργούν νομική δεσμευτικότητα αλλά πολιτική μόνο δέσμευση, το υποψήφιο κράτος μέλος πρέπει να οργανώσει την οικονομία του με τέτοιο τρόπο ώστε να λειτουργεί αποτελεσματικά η λειτουργία της αγοράς, η οποία θα εγγυάται την απρόσκοπτη λειτουργία του ανταγωνισμού των συντελεστών της παραγωγής. Επιπλέον το υποψήφιο κράτος θα πρέπει να διαθέτει

πολιτική σταθερότητα και ικανότητα να αναλάβει όλες τις υποχρεώσεις που προκύπτουν από την ένταξη του.

Επιπλέον, υπάρχει ακόμα μια προϋπόθεση, η οποία αφορά την Ένωση και αυτή έγκειται στο γεγονός του κατά πόσο η Ένωση διαθέτει την ικανότητα να απορροφά νέα μέλη όντας αποτελεσματική η λειτουργία των οργάνων της και η χρηματοδότησή τους. Η αποχώρηση από την Ε.Ε. προβλέπεται από τη Συνθήκη της Λισσαβόνας. Αυτή μπορεί να γίνει είτε με συναινετικό τρόπο είτε μονομερώς, αν εφόσον μετά από διαπραγμάτευση δεν επιτεύχθηκε συμφωνία περί αποχώρησης, και φυσικά έπειτα από προκαθορισμένες διαδικασίες και χρονικά όρια. Αποπομπή κράτους μέλους ως ποινή δεν προβλέπεται εκτός από ακραίες περιπτώσεις όπως πχ όταν ανατρέπεται δημοκρατικό πολίτευμα.

1.7 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Συνοπτικά, σε αυτό το κεφάλαιο είδαμε ότι η Ε.Ε. ακολουθεί το σύστημα των ιδίων πόρων όσον αφορά τα έσοδά της, και προκειμένου να εξασφαλίσει επαρκείς πόρους για την εύρυθμη ανάπτυξη των πολιτικών της, καθώς και για να συμβάλλει στις ευρύτερες προσπάθειες που δημοσιονομικής εξυγίανσης που καταβάλλουν τα κράτη μέλη και να συντελεί στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό στην ανάπτυξη των πολιτικών της Ένωσης. Όσον αφορά τα έξοδά της, έχει προβλεφθεί η κατάρτιση πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου εντός των ορίων των ιδίων πόρων για περίοδο τουλάχιστον 5 ετών, και σήμερα είναι σε εφαρμογή το δημοσιονομικό πλαίσιο για την περίοδο 2014-2020 όπου βασική του επιλογή αποτελεί η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Η κατάρτιση του προϋπολογισμού της Ένωσης ακολουθείται από κάποιες βασικές αρχές που αναφέρθηκαν ανωτέρω, και με τις νέες ρυθμίσεις, ενισχύεται σημαντικά ο ρόλος του κοινοβουλίου ο οποίος έγινε ισότιμος με αυτόν του Συμβουλίου. Τέλος, η ένταξη νέου κράτους ρυθμίζεται στο άρθρο 49 ΣΕΕ και θα πρέπει να τηρεί τις δύο προϋποθέσεις, ήτοι να είναι Ευρωπαϊκό και να σέβεται τις αξίες που αναφέρονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ και να δεσμεύεται να τις προάγει. Η αποχώρηση από την Ε.Ε. μπορεί να γίνει είτε με συναινετικό τρόπο είτε μονομερώς, αν και με τον τρόπο αυτό εξασθενίζουν τα ομοσπονδιακά χαρακτηριστικά της Ένωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η οργανωτική δομή της Ε.Ε. διαφοροποιείται πλήρως από αυτή ενός κλασσικού διεθνούς οργανισμού, και η θεσμική της οργάνωση είναι αρκετά σύνθετη και ομοιάζει με αυτή ενός ομοσπονδιακά οργανωμένου κράτους. Τα όργανα της Ένωσης διακρίνονται με βάση τη συνθήκη της Λισσαβόνας σε θεσμικά και επικουρικά.

Τα θεσμικά της όργανα είναι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Ελεγκτικό Συνέδριο. Τα επικουρικά όργανα της Ένωσης είναι η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ) και η Επιτροπή Περιφερειών, ενώ υπάρχουν και πολλές Υπηρεσίες, Γραφεία, Επιτροπές και Οργανισμοί μερικά εκ των οποίων διαθέτουν ξεχωριστή νομική προσωπικότητα και έχουν δημιουργηθεί είτε από πράξεις οργάνων, είτε από σαφείς προβλέψεις των Συνθηκών.⁴

Στο παρόν κεφάλαιο θα αναλυθούν τα θεσμικά όργανα της Ε.Ε. ενώ σε ξεχωριστό κεφάλαιο θα μελετηθεί η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

2.2 ΤΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ

Απαρτίζεται από τους αντιπροσώπους των πολιτών της Ένωσης (άρθρο 14§2 ΣΕΕ) και ο αριθμός των μελών του δεν μπορεί να υπερβαίνει τους 751 συν τον Πρόεδρο. Η εκπροσώπηση των πολιτών είναι αναλογική κατά φθίνουσα τάξη. Οι αρμοδιότητες που διαθέτει είναι νομοθετικές και ελεγκτικές. Επιπλέον, συμμετέχει στο διορισμό των μελών διαφόρων οργάνων, στη σύναψη διεθνών Συμφωνιών στους τομείς εξωτερικής πολιτικής και εσωτερικών υποθέσεων καθώς και μπορεί να ασκεί προσφυγή στο Δικαστήριο. Η άμεση εκλογή των μελών του, η αναγνώριση συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων, η αναγόρευσή του σε συννομοθέτη, το δικαίωμα αναφοράς των πολιτών της Ένωσης σε αυτό αποτελούν σημαντικά βήματα για τη νομιμοποίησή του αλλά ακόμα δεν έχουν γίνει όλες οι δέουσες ενέργειες ώστε να σταματήσουμε να μιλάμε για δημοκρατικό έλλειμμα εντός της Ε.Ε., μιας και χρειάζονται ακόμα ρηξικέλευθες αλλαγές και καινοτομίες.

⁴ Παπαγιάννης, 2016

2.3 ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Απαρτίζεται από τον πρόεδρό του, τους αρχηγούς των κρατών μελών και από τον Πρόεδρο της Επιτροπής. Σύμφωνα με το άρθρο 15§1 ΣΕΕ το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο «παρέχει στην Ένωση την αναγκαία για την ανάπτυξη της ώθηση και καθορίζει τους γενικούς της πολιτικούς προσανατολισμούς και προτεραιότητες. Δεν ασκεί νομοθετική λειτουργία». Από την διάταξη αυτή προσδιορίζεται ο επιτελικός και συντονιστικός ρόλος που έχει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Με βάση αυτή τη γενική κατευθυντήρια αρμοδιότητά του καθορίζει τους γενικούς προσανατολισμούς της Ένωσης, και οι αποφάσεις που λαμβάνει δεν διαθέτουν καμία απολύτως νομική δεσμευτικότητα παρά μόνο πολιτική. Επομένως, οι αποφάσεις του είναι ουσιαστικά ένα συμπέρασμα που τα αρμόδια όργανα καλούνται να υλοποιήσουν.

2.4 ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Απαρτίζεται από έναν αντιπρόσωπο κάθε κράτους μέλους σε υπουργικό επίπεδο ο οποίος έχει την εξουσία να δεσμεύει την κυβέρνηση του κράτους μέλους που εκπροσωπεί και να ασκεί το δικαίωμα ψήφου. Αποτελείται από τόσα μέλη όσα είναι και τα κράτη μέλη δηλαδή 28. Τα μέλη του Συμβουλίου δεν έχουν ορισμένη θητεία αφού παραμένουν μέλη όσο διατηρούν την ιδιότητά τους ως υπουργού στην εθνική κυβέρνηση του κράτους μέλους. Το Συμβούλιο έχει διφυή χαρακτήρα , γιατί από τη μια είναι εκπρόσωπος των εθνικών κυβερνήσεων και από την άλλη ενωσιακό όργανο. Το Συμβούλιο μπορεί να χαρακτηριστεί ως νομοθετικό και εκτελεστικό όργανο αλλά και ως επιτελικό πολιτικό όργανο που του ανατίθεται ο συντονισμός και η χάραξη των διαφόρων πολιτικών. Ως αρμοδιότητες του έχουν ανατεθεί οι εξής: α) νομοθετικές, β) εκτελεστικές, γ) Ελεγκτικές, δ) Συντονιστικές, ε) εξωτερικών σχέσεων, ζ) διορισμός οργάνων, στ) θέσπιση μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο του Προϋπολογισμού. Μια ειδική περίπτωση του Συμβουλίου είναι αυτή της ευρωομάδας, που συμμετέχουν οι υπουργοί των κρατών μελών που είναι ενταγμένα στο κοινό νόμισμα. Αυτή η ομάδα πραγματοποιεί άτυπες συναντήσεις προκειμένου να συζητηθούν θέματα που συνδέονται με τις ιδιαίτερες ευθύνες που υπέχουν έναντι του ευρώ. Η ευρωομάδα αν και δεν είναι δημοκρατικά νομιμοποιημένη, τα τελευταία χρόνια και λόγω της κρίσης έλαβε ιδιαίτερης σημασίας αποφάσεις τόσο για την τύχη του ευρώ όσο και για την τύχη ορισμένων κρατών μελών της όπως η Ελλάδα.

2.5 Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Απαρτίζεται από έναν επίτροπο κάθε κράτους μέλους, δηλαδή από 28 επιτρόπους. Η θητεία τους είναι πενταετής και μπορεί να ανανεωθεί. Η Επιτροπή εκτός από την υποχρέωση της να προάγει το κοινό συμφέρον, γεγονός για το οποίο και δημιουργήθηκε μιας και εν αντιθέσει με το Συμβούλιο και το διφυή του χαρακτήρα, η Επιτροπή σχεδιάστηκε ως το κατεξοχήν όργανο εκπροσώπησης του ενωσιακού συμφέροντος, έχει και τις εξής αρμοδιότητες: α) δικαίωμα νομοθετικής πρωτοβουλίας, β) ελεγκτικές αρμοδιότητες, γ) εκτελεστικές και διοικητικές αρμοδιότητες και είναι αρμόδια για τη διαπραγμάτευση διαφόρων διεθνών συνθηκών που συνάπτει η Ένωση με τρίτα κράτη ή με διεθνείς οργανισμούς.

2.6 ΤΟ ΕΛΕΓΚΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Το ελεγκτικό Συνέδριο δημιουργήθηκε το 1975 και ανέλαβε τις εργασίες του το 1977. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ αναβάθμισε τον ρόλο του ΕλΣ ανάγοντάς το σε κύριο όργανο των Κοινοτήτων, και έπειτα η Συνθήκη της Λισαβόνας το κατέταξε στα θεσμικά της όργανα. Το ΕλΣ αποτελείται από έναν υπήκοο κάθε κράτους μέλους της ΕΕ, οι οποίοι διορίζονται από το Συμβούλιο. Στις αρμοδιότητές του περιλαμβάνονται : α) ο έλεγχος των λογαριασμών του συνόλου των εσόδων και εξόδων της Ε.Ε. β) η βεβαίωση στο ΕΚ για την ακρίβεια των λογαριασμών και νομιμότητα και κανονικότητα των σχετικών πράξεων, γ) ο έλεγχος της νομιμότητας και της κανονικότητας της πραγματοποίησης των εσόδων και εξόδων και να εξακριβώνει την ορθή δημοσιονομική διαχείριση, δ) η γνωμοδότηση επι ειδικών θεμάτων ύστερα από αίτημα άλλων οργάνων, ε) η κατάρτιση της ετήσιας έκθεσης και ζ) η επικουρία του ΕΚ και του Συμβουλίου στον έλεγχο της εκτέλεσης του προϋπολογισμού.

2.7 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ (Δ.Ε.Ε.)

Το Δικαστήριο απαρτίζεται από 28 Δικαστές (έναν ανά κράτος μέλος) και επικουρείται από 11 γενικούς εισαγγελείς. Οι αρμοδιότητες που έχει το Δ.Ε.Ε. και αναλόγως ανατίθενται η επίλυσή τους είτε στο Δικαστήριο είτε στο Γενικό Δικαστήριο είτε στο Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης είναι οι εξής: α) επιλύουν διαφορές μεταξύ ενωσιακών οργάνων, β) επιλύουν διαφορές μεταξύ κρατών μελών, γ) επιλύουν

διαφορές μεταξύ της Ε.Ε. και των κρατών μελών, δ) επιλύουν διαφορές μεταξύ ιδιωτών και της Ε.Ε. και τέως εκδίδουν προδικαστικές αποφάσεις.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, (θα αναλυθεί σε ξεχωριστό κεφάλαιο)

2.8 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι πολλές φορές οι αρμοδιότητες των οργάνων της Ένωσης εμπλέκονται και δημιουργούνται αλληλοεπικαλύψεις, Για τον λόγο αυτό τα όργανα της Ε.Ε. λειτουργούν με βάση δύο αρχές. Την αρχή της ειδικής εξουσιοδότησης κατά την οποία κάθε πράξη οποιουδήποτε οργάνου στο πλαίσιο του ενωσιακού δικαίου είναι έγκυρη εφόσον στηρίζεται σε ειδική διάταξη των Συνθηκών, και την αρχή της θεσμικής ισορροπίας, κατά την οποία δεν επιτρέπονται οριζόντιες εξουσιοδοτήσεις μεταξύ των οργάνων, ή κάθετες μεταξύ Ένωσης και κρατών μελών χωρίς την τροποποίηση Συνθηκών. Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας προστέθηκε ακόμα μια αρχή, αυτή της καλόπιστης συνεργασίας. Ενδιαφέρον σημείο αποτελεί η περίπτωση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των κρατών μελών της ευρωζώνης, όργανο το οποίο δεν αναφέρεται ευθέως στα σχετικά άρθρα των Συνθηκών, αλλά την περίοδο της οικονομικής κρίσης διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο, καθώς χάραξε την πολιτική για την αντιμετώπιση της κρίσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Ηνωμένες πολιτείες Αμερικής αποτελούν μια οικονομική και όχι μόνο υπερδύναμη που επηρεάζει σχεδόν όλες τις χώρες. Αυτό δεν συμβαίνει μόνο με τις πολιτικές ή οικονομικές τους αποφάσεις αλλά και με την κουλτούρα που παράγουν από μουσική, τηλεοπτικές σειρές, ταινίες μέχρι τρόπο ντυσίματος και συμπεριφοράς.

Οι ΗΠΑ μέχρι να φτάσουν στο σημείο που βρίσκονται σήμερα πέρασαν από σκληρές περιόδους, αιματηρούς πολέμους από επεισοδιακές διακυμάνσεις τόσο στην οικονομία τους μέχρι και στην ομοιογένεια της χώρας. Πάντοτε όμως, ο Πρόεδρος της χώρας ήταν αυτός που ενέπνεε τον κόσμο, τον εμπιστευόταν ο λαός και απολάμβανε την αγάπη του λαού του και σχεδόν πάντα το μίσος των υπόλοιπων λαών.

Στο κεφάλαιο αυτό θα δούμε συνοπτικά την πορεία των ΗΠΑ, το πώς και γιατί ιδρύθηκαν και σε ποια κατάσταση είναι σήμερα, καθώς και το πολίτευμά τους και τον ρόλο που παίζει κάθε όργανο στο ομοσπονδιακό αυτό κράτος, διότι ναι μεν για τον πολύ κόσμο η εξουσία των ΗΠΑ είναι συνυφασμένη με τον Πρόεδρό της, όμως σημαντική εξουσία έχουν και άλλα όργανα όπως θα δούμε παρακάτω.

3.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Οι Ηνωμένες πολιτείες της Αμερικής άρχισαν να λειτουργούν και να διοικούνται σε επίπεδο συνομοσπονδίας μετά πέρας του εμφυλίου (1861-1865) και την επικράτηση των βορείων με αρχηγό τον Αβραάμ Λίνκολν. Είναι μια ομοσπονδιακή ένωση πενήντα πολιτειών (Αϊντάχο, Αϊόβα, Αλαμπάμα, Αλάσκα, Αριζόνα, Αρκάνσας, Βερμόντ, Βιρτζίνια, Βόρεια Καρολίνα, Βόρεια Ντακότα, Γιούτα, Δυτική Βιρτζίνια, Ιλινόι, Ιντιάνα, Καλιφόρνια, Κάνσας, Κεντάκι, Κολοράντο, Κονέκτικατ, Λουιζιάνα, Μέιν, Μέριλαντ, Μασαχουσέτη, Μιζούρι, Μινεσότα, Μίσιγκαν, Μισισίπι, Μοντάνα, Νέα Υόρκη, Νεβάδα, Νεμπράσκα, Νέο Μεξικό, Νιου Τζέρσεϊ, Νιου Χάμσαϊρ, Νότια Καρολίνα, Νότια Ντακότα, Ντέλαγουερ, Οκλαχόμα, Όρεγκον, Ουαϊόμινγκ, Ουάσινγκτον, Ουισκόνσιν, Οχάιο, Πενσυλβάνια, Ρόουντ Άιλαντ, Τενεσί, Τέξας, Τζόρτζια, Φλόριντα, Χαβάη).

Οι περισσότερες από τις πολιτείες δημιουργήθηκαν από εδάφη που αποκτήθηκαν μέσω πολέμων ή αγοράς της κυβέρνησης των ΗΠΑ. Μια ομάδα εξαιρέσεων περιλαμβάνει το Βερμόντ, το Τέξας, και τη Χαβάη· κάθε μία ήταν

ανεξάρτητη δημοκρατία πριν εισέλθει στην ένωση. Κατά τον Αμερικανικό Εμφύλιο Πόλεμο, η Δυτική Βιρτζίνια αποχωρίστηκε από την Βιρτζίνια. Η πιο πρόσφατη πολιτεία, η Χαβάη, πέτυχε την προαγωγή της σε πολιτεία στις 21 Αυγούστου 1959. Οι πολιτείες δεν έχουν το δικαίωμα να αποσχισθούν από την ένωση. Κάθε πολιτεία αποτελεί αυτόνομο κράτος με δικό του Σύνταγμα και δική του νομοθεσία, υπουργούς, δικαστήρια και δημόσιες υπηρεσίες. Ωστόσο κάθε πολιτεία πρέπει να αναγνωρίζει και να εφαρμόζει το ομοσπονδιακό σύνταγμα και να σέβεται τις αποφάσεις των ομοσπονδιακών δικαστηρίων. Ανώτατος άρχοντας κάθε πολιτείας είναι ο κυβερνήτης, ενώ ανώτατος άρχοντας όλων των πολιτειών είναι ο πρόεδρος των ΗΠΑ. Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ είναι υπό την ευθύνη της ομοσπονδιακής κυβέρνησης ενώ για θέματα παιδείας, δημόσιας τάξης κ.τ.λ. κάθε πολιτεία εφαρμόζει τη δική της πολιτική.

3.3 ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΩΝ ΗΠΑ

Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής διαθέτουν Προεδρική Δημοκρατία, δηλαδή εκλογή του εκτελεστικού οργάνου ανεξάρτητα από την εκλογή του νομοθετικού, αντίθετα από ότι συμβαίνει παραδοσιακά τους περισσότερες ευρωπαϊκές δημοκρατίες (προεδρευόμενη ή βασιλευόμενη δημοκρατία). Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ ταυτόχρονα εκτελεστικές αλλά και νομοθετικές εξουσίες. Τα μέλη τους κυβέρνησης τους και μια σειρά από δημόσιοι αξιωματούχοι διορίζονται και παύονται από τον Πρόεδρο και υπάγονται σε αυτόν. Θεσπίζεται απόλυτο ασυμβίβαστο ανάμεσα στην ιδιότητα του μέλους του κοινοβουλίου και τους κυβέρνησης.

Το νομοθετικό έργο εκτελεί κυρίως το Κογκρέσο, μέσω της Βουλής των Αντιπροσώπων και της Γερουσίας. Η Βουλή των Αντιπροσώπων εκλέγει τα μέλη τους από τους 50 πολιτείες ανάλογα τον πληθυσμό τους, μέσω μονοεδρικών περιφερειών, για διετή θητεία. Η Γερουσία έχει δύο μέλη από κάθε πολιτεία: κάθε μέλος εκλέγεται για έξι χρόνια, με τον τρόπο αυτό το 1/3 των εδρών να ανανεώνεται κάθε δύο χρόνια. Τους κρίσιμες αρμοδιότητες ασκούνται από κοινού από τον πρόεδρο και το κοινοβούλιο. Ειδικότερα:

1. ο Πρόεδρος προτείνει στο Κογκρέσο μέτρα που κρίνει σκόπιμα και αναγκαία, τους δεν διαθέτει εξουσία υιοθέτησης των προτάσεων του
2. ο πρόεδρος έχει την εξουσία τους αρνησικυρίας τους το Κογκρέσο μπορεί εν τέλει να παρακάμψει τους ενστάσεις του

3. ο πρόεδρος είναι αρχηγός των Ένοπλων Δυνάμεων τους οι κρίσιμες στρατιωτικές αποφάσεις (π.χ κήρυξη πόλεμου) λαμβάνονται από τι Κογκρέσο

Το τρίτος μέρος της δομής του αμερικανικού πολιτεύματος είναι το Ανώτατο Δικαστήριο, με δικαστές που ορίζονται ισόβια από τον Πρόεδρο, ύστερα από έγκριση του Κογκρέσου το οποίο γνωμοδοτεί επί νομοσχεδίων έως και τους ακύρωσης νόμων τόσο της Εκτελεστικής όσο και της Νομοθετικής Εξουσίας. Μέσα από το περίφημο σύστημα «*check and balances*» (έλεγχοι και ισορροπίες) το αμερικανικό πολίτευμα επιτυγχάνει την εύρυθμη λειτουργία του και την συνέχεια στην κυβέρνηση, καθώς κυβερνητικές κρίσεις δεν επηρεάζουν άμεσα την λειτουργία του Κογκρέσου και αντίστροφα.

Οι ΗΠΑ αποτελούν το 4^ο μεγαλύτερο κράτος παγκοσμίως, με πληθυσμό περισσότερο από 312 εκατομμύρια. Θεωρούνται πολυπολιτισμικότερη κοινωνία στον πλανήτη, με την οικονομία τους να είναι η μεγαλύτερη στον κόσμο καθώς αποτελεί με 25,1 τρισεκατομμύρια \$ (2011) 22% του συνολικού ΑΕΠ σε παγκόσμιο επίπεδο ενώ το διαθέσιμο κατά κεφαλή εισόδημα του Αμερικάνου (\$48,387) είναι στην 6^η θέση στον κόσμο. Οι ΗΠΑ είναι πρωτοπόροι στο εμπόριο με χαρακτηριστικό γεγονός ότι 133 από τους 500 μεγαλύτερες επιχειρήσεις, παγκοσμίως, εδρεύουν στο έδαφός τους.⁵ Το 60% των αποθεματικών συναλλάγματος παγκοσμίως έχουν επενδυθεί σε Αμερικάνικο δολάριο και η επιρροή τους Αμερικάνικης Αγοράς στην Παγκόσμια Χρηματαγορά είναι η σημαντικότερη.

3.4 ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΕΞΟΥΣΙΩΝ

Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού του 1787, 55 εκπρόσωποι συγκεντρώθηκαν στη Φιλαδέλφεια για να εκπονήσουν ένα νέο σύνταγμα για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η χώρα είχε κερδίσει πρόσφατα την ανεξαρτησία της από την Αγγλία. Οι ιδρυτές ήθελαν να δημιουργήσουν μια εθνική κυβέρνηση που θα ήταν αρκετά ισχυρή για να υπερασπιστεί τη χώρα και να είναι σε θέση να διαπραγματευτεί εμπορικές συμφωνίες με ξένα κράτη,

⁵ :

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=51&pr.y=2&sy=2009&ey=2016>

αλλά ταυτόχρονα, δεν ήθελαν να κάνουν την κυβέρνηση τόσο ισχυρή ώστε να μπορεί να πάρει τον έλεγχο από τον λαό.⁶

Ως εκ τούτου, για να περιορίσουν την εξουσία της κυβέρνησης, οι ιδρυτές εφήυραν την έννοια του διαχωρισμού των εξουσιών. Αυτό το σύστημα περιορίζει την εξουσία της κυβέρνησης διαιρώντας την εξουσία ανάμεσα σε τρεις ξεχωριστούς αλλά εξίσου ισχυρούς κλάδους. Το νομοθετικό σκέλος γράφει τους νόμους. Η εκτελεστική εξουσία διεκπεραιώνει τους νόμους. Και ο δικαστικός κλάδος εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζονται οι νόμοι. Αυτός ο διαχωρισμός επιτυγχάνεται συμβολικά στο ίδιο το Σύνταγμα. (Κάθε μια εξουσία περιγράφεται σε ξεχωριστό άρθρο.) Ο συμβολισμός είναι επίσης εμφανής στα αρχηγεία κάθε κλάδου στην Ουάσινγκτον, - το νομοθετικό στο Καπιτώλιο, το εκτελεστικό όργανο στον Λευκό Οίκο και το δικαστικό σώμα στο Ανώτατο Δικαστήριο.

Το Σύνταγμα ορίζει επίσης ότι κανένα άτομο δεν μπορεί να κατέχει θέσεις σε περισσότερα από ένα κλάδο κάθε φορά. Η μόνη εξαίρεση είναι ο αντιπρόεδρος, ο οποίος υπηρετεί τόσο στον εκτελεστικό όσο και στον νομοθετικό τομέα. Ο διαχωρισμός των εξουσιών επιτρέπει επίσης ένα σύστημα ελέγχων και ισορροπιών εντός της κυβέρνησης. Κάθε κλάδος ασκεί κάποιο έλεγχος στους άλλους δύο. Αυτό εξισορροπεί τη δύναμη και διατηρεί υπό έλεγχο την πιθανότητα κατάχρησης εξουσίας.

Είναι σημαντικό, ωστόσο, ότι αν και η εξουσία μπορεί να είναι ισορροπημένη μέσα στην κυβέρνηση, δεν προέρχεται από την κυβέρνηση. Η πιο σημαντική διάταξη που κάνει το Σύνταγμα των ΗΠΑ είναι ότι η κυβέρνηση πρέπει να αντλήσει τη δύναμή της από τον λαό. Στην πραγματικότητα, οι πρώτες λέξεις του Συντάγματος είναι "*Εμείς οι άνθρωποι των Ηνωμένων Πολιτειών...*", μια φράση που οι ιδρυτές επέλεξαν πολύ προσεκτικά. Είναι οι άνθρωποι που δίνουν την εξουσία στην κυβέρνηση και περιορίζουν τι μπορεί να κάνει. Οι άνθρωποι εκλέγουν κυβερνητικούς αξιωματούχους για να κατευθύνουν τις κυβερνητικές δραστηριότητες. Και οι άνθρωποι μπορούν να εκλέξουν νέους αξιωματούχους για να αντικαταστήσουν εκείνους των οποίων οι πολιτικές έχουν γίνει αντιδημοφιλείς. Επομένως, το αμερικανικό σύστημα είναι διαιρεμένο, περιορισμένο και δημοκρατικά ελεγχόμενο.

⁶ *Maisel, 2008*

3.4.1 Το Κογκρέσο

Οι δημιουργοί του Συντάγματος έδωσαν περισσότερο χώρο στον νομοθετικό κλάδο της κυβέρνησης απ' ό, τι στους άλλους δύο κλάδους. Το άρθρο I του Συντάγματος ορίζει ότι υπάρχουν δύο χωριστά νομοθετικά όργανα - η Βουλή των Αντιπροσώπων και η Γερουσία. Μαζί ονομάζονται Κογκρέσο. Τα δύο σώματα του Κογκρέσου συνεργάζονται για να κάνουν τους νόμους και τους κανονισμούς για τη χώρα. Το έργο της αναθεώρησης και της θέσπισης νομοθεσίας είναι εξαιρετικά περίπλοκο. Το Κογκρέσο δημιούργησε ένα προσωπικό περισσότερων από 10.000 βοηθών για να συμβάλει στην καλύτερη εκτέλεση αυτών των εργασιών. Κάθε γερουσιαστής και εκπρόσωπος έχει δικό του προσωπικό. Κάποιοι από αυτούς εργάζονται για τη νομοθεσία στην Ουάσιγκτον, ενώ άλλοι εργάζονται με εκλογείς από το κράτος ή την περιοχή καταγωγής του μέλους, οι οποίοι θα μπορούσαν να ζητήσουν βοήθεια από τα μέλη του Κογκρέσου.

Το Κογκρέσο έχει επίσης έναν αριθμό φορέων που έχουν σχεδιαστεί για να βοηθούν σε διάφορες πτυχές της νομοθετικής διαδικασίας. Ένα από τα πιο γνωστά είναι η Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου. Στεγάζει την πληρέστερη συλλογή βιβλίων του έθνους και παρέχει επίσης υπηρεσίες έρευνας για γραφεία του Κογκρέσου. Μια άλλη γνωστή υπηρεσία είναι το Γραφείο Προϋπολογισμού του Κογκρέσου. Παρέχει βοήθεια σε εκείνους στο Κογκρέσο που αξιολογούν το ποσό των χρημάτων που η κυβέρνηση πρέπει να δαπανά κάθε χρόνο. Ο αριθμός των ιδεών για νομοθετική ενέργεια που εισήχθησαν στο Κογκρέσο είναι εκπληκτικός. Σε μια τυπική διετή συνάντηση, υποβάλλονται προς εξέταση πάνω από 10.000 θέματα.

Το Σώμα και η Γερουσία δεν μπορούν να ασχοληθούν με όλα αυτά. Έτσι έχουν φτάσει σε ένα σύστημα που διαιρεί την εργασία μεταξύ μικρότερων ομάδων που ονομάζονται μόνιμες επιτροπές. Κάθε επιτροπή επικεντρώνεται σε ένα συγκεκριμένο σύνολο θεμάτων. Ενώ οι επιτροπές του Κογκρέσου αντιμετωπίζουν μεγάλο μέρος της ίδιας νομοθεσίας, υπάρχουν κάποιες διαφορές. Το Σύνταγμα ορίζει ότι όλη η νομοθεσία που συγκεντρώνει χρήματα για την κυβέρνηση μέσω της φορολογίας πρέπει να προέρχεται από τη Βουλή των Αντιπροσώπων (άρθρο I, τμήμα 7). Αυτή η διάταξη αποτελεί παρακράτηση από τη στιγμή που οι γερουσιαστές δεν εκλέχθηκαν άμεσα και οι πολίτες απέρριψαν την πρακτική της "φορολογίας χωρίς εκπροσώπηση". Αυτό ήταν ένα από τα βασικά παράπονα που οδήγησαν στην Αμερικανική Επανάσταση. Από την άλλη πλευρά, το Σύνταγμα απαιτεί οι συνθήκες που συνάπτει ο πρόεδρος με άλλα έθνη να μπορούν να ισχύσουν μόνο με τη συμβουλή και τη συγκατάθεση της Γερουσίας

(άρθρο II, παράγραφος 2) ή έγκριση. Λόγω αυτών των συνταγματικών συνθηκών, τα μέλη του Σώματος συχνά θεωρούνται ότι είναι πιο εξειδικευμένα σε φορολογικά ή οικονομικά θέματα, ενώ οι γερουσιαστές θεωρούνται περισσότερο ενημερωμένοι για τις εξωτερικές υποθέσεις.

Οι κυριότερες εξουσίες του Κογκρέσου είναι να συγκεντρώνει χρήματα για χρήση από την κυβέρνηση και να αποφασίζει σε γενικές γραμμές πώς να το ξοδέψει. Το Κογκρέσο κάνει το έργο του εξετάζοντας τους λογαριασμούς (ή τους προτεινόμενους νόμους) που έχουν εισαχθεί από τα μέλη του. Υπάρχουν τρεις μεγάλες κατηγορίες λογαριασμών που εξετάζει το Κογκρέσο. Οι περισσότεροι λογαριασμοί είναι λογαριασμοί εξουσιοδότησης. Δημιουργούν και θέτουν στόχους για κυβερνητικά προγράμματα. Οι λογαριασμοί για τις πιστώσεις είναι αιτήσεις χρημάτων για τη χρηματοδότηση αυτών των προγραμμάτων. Και οι λογαριασμοί εσόδων σχεδιάζονται για την άντληση χρημάτων μέσω της φορολογίας και άλλων μέσων. Κάθε χρόνο το εκτελεστικό τμήμα παρουσιάζει προϋπολογισμό στο Κογκρέσο. Περιγράφει τα κεφάλαια που ο πρόεδρος και τα εκτελεστικά τμήματα θα ήθελαν να δαπανήσουν. Το Κογκρέσο θεωρεί το σχέδιο του Προέδρου αλλά συνήθως το αλλάζει με πολλούς τρόπους. Το Κογκρέσο διαθέτει πολλές άλλες σημαντικές εξουσίες. Μπορεί επισήμως να δηλώσει τον πόλεμο σε άλλη χώρα. Μπορεί να αυξήσει και να πληρώσει για τις ένοπλες δυνάμεις. Θεσπίζει ομοσπονδιακά δικαστήρια. Ρυθμίζει το εμπόριο με άλλες χώρες. Μπορεί επίσης να ενοχοποιήσει ή να κατηγορήσει οποιοδήποτε μέλος της εκτελεστικής εξουσίας που είναι ύποπτο για διάπραξη εγκλήματος.

3.4.2 Η Βουλή των Αντιπροσώπων

Η Βουλή των Αντιπροσώπων ("*The House*") έχει 435 μέλη με δικαίωμα ψήφου. Τα μέλη της ονομάζονται εκπρόσωποι και έχουν θητεία διάρκειας 2 ετών. Οι εκλογές διεξάγονται τον Νοέμβριο με των ζυγών ετών και οι εκπρόσωποι αναλαμβάνουν το αξίωμα τον επόμενο Ιανουάριο. Οι Εκπρόσωποι αντιπροσωπεύουν τους ανθρώπους που ζουν σε μια κομητεία του Κογκρέσου. Κάθε μία από τις 435 κομητείες έχει περίπου τον ίδιο αριθμό ανθρώπων. Οι πολιτείες με τους μικρότερους πληθυσμούς έχουν έναν εκπρόσωπο ενώ αυτές με τον μεγαλύτερο πληθυσμό (πχ Καλιφόρνια) έχουν 53. Ο αριθμός των εκπροσώπων που κάθε πολιτεία εκλέγει αναθεωρείται κάθε δέκα χρόνια και βασίζεται σε εθνική απογραφή του πληθυσμού. Τα μέλη της Βουλής των Αντιπροσώπων επιλέγουν το δικό τους ηγέτη, που ονομάζεται Πρόεδρος του Σώματος. Ο ομιλητής ανήκει στο κόμμα της πλειοψηφίας. Αυτό είναι το πολιτικό κόμμα στο

οποίο ανήκουν περισσότερες από τις μισές - η πλειοψηφία - αντιπροσώπων. Ο ομιλητής διαδραματίζει ενεργό ρόλο στον καθορισμό της νομοθετικής ατζέντας. Η ημερήσια διάταξη καθορίζει ποιες προτάσεις θα ψηφιστούν και με ποια σειρά. Ο Πρόεδρος επικουρείται από τον αρχηγό της πλειοψηφίας του Σώματος. Ο αρχηγός της πλειοψηφίας του Σώματος, με τη σειρά του, επικουρείται από το πρόσωπο πλειοψηφίας του Σώματος. Και οι τρεις εκλέγονται στις θέσεις τους με απλή πλειοψηφία (τουλάχιστον ένα περισσότερο από το ήμισυ) όλων των μελών του κόμματος της πλειοψηφίας. Τα μέλη του μειοψηφικού κόμματος εκλέγουν επίσης έναν ηγέτη της μειοψηφίας του Σώματος και τον πλειοψηφούν της μειοψηφίας του Σώματος.⁷

3.4.3 Η Γερουσία

Η Γερουσία είναι το μικρότερο από τα δύο σώματα του Κογκρέσου. Κάθε πολιτεία έχει δύο γερουσιαστές, ανεξάρτητα από το μέγεθος του πληθυσμού της. Η πρώτη Γερουσία είχε 26 μέλη που εκπροσωπούσαν τα 13 πολιτείες. Σήμερα υπάρχουν 100 γερουσιαστές που εκπροσωπούν 50 πολιτείες. Κάθε γερουσιαστής εκλέγεται για δετή θητεία. Κάθε δύο χρόνια, το ένα τρίτο των συνολικών μελών (33 ή 34) εκλέγεται. Ο αντιπρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών λειτουργεί ως πρόεδρος της Γερουσίας, η κύρια εξουσία του είναι να αποφασίσει ένα θέμα σε περίπτωση ισοψηφίας. Περιστασιακά ρυθμίζει τα ζητήματα της διαδικασίας, αλλά ως επί το πλείστον ο ρόλος του είναι συμβολικός. (Οι γερουσιαστές επιλέγουν επίσης έναν προσωρινό πρόεδρο για να υπηρετήσει στην απουσία του αντιπροέδρου. Παραδοσιακά επιλέγουν το μέλος του κόμματος της πλειοψηφίας που έχει υπηρετήσει το μεγαλύτερο χρονικό διάστημα στη Γερουσία.) Η πραγματική ηγεσία στη Γερουσία ασκείται από την πλειοψηφία της Γερουσίας.⁸

3.4.4. Ο Εκτελεστικός Κλάδος (Ο Πρόεδρος και οι Σύμβουλοί του)

Ο εκτελεστικός κλάδος της κυβέρνησης περιγράφεται στο άρθρο II του Συντάγματος που μεταβλήθηκε αργότερα με τη δωδέκατη τροποποίηση. Σήμερα οι προεδρικοί υποψήφιοι εκλέγονται σε 4ετή θητεία μέσω ενός περίπλοκου συστήματος γνωστού ως εκλογικό σώμα. Για να κερδίσει μια εκλογή, ένας υποψήφιος πρέπει να λάβει την πλειοψηφία των εκλογικών ψήφων που εκδίδονται από τις πολιτείες. Εάν κανένας υποψήφιος δεν κερδίσει τέτοια πλειοψηφία, η Βουλή των Αντιπροσώπων αποφασίζει ποιος θα γίνει πρόεδρος. Η Γερουσία αποφασίζει ποιος θα γίνει αντιπρόεδρος.

⁷ <http://www.house.gov>

⁸ <http://www.senate.gov>

3.5.5 Ο Πρόεδρος

Ο πρόεδρος είναι ο επικεφαλής διαχειριστής των Ηνωμένων Πολιτειών. Η δουλειά του είναι να διαχειριστεί όλους τους ανθρώπους που εργάζονται στον εκτελεστικό τομέα και να διασφαλίσει την επιβολή των νόμων του έθνους. Κατέχει επίσης τον τίτλο του αρχηγού του κράτους. Αυτό σημαίνει ότι είναι ο πρωταρχικός εκπρόσωπος του έθνους. Ως εκ τούτου, εκτελεί τελετουργικά καθήκοντα και συναντά τους ηγέτες των ξένων εθνών.

Εκτός από τις εκτελεστικές αρμοδιότητές του, ο πρόεδρος διαθέτει ορισμένες νομοθετικές και δικαστικές εξουσίες. Περισσότερο από κάθε άλλο πρόσωπο, είναι υπεύθυνος για τη νομοθεσία, μπορεί να προτείνει νομοθεσία στο Κογκρέσο όταν πιστεύει ότι θα βελτιώσει την «κατάσταση της ένωσης». Μπορεί να συνεργαστεί στενά με τους ηγέτες του Κογκρέσου για να δει ότι οι ιδέες του εξετάζονται προσεκτικά. Ο πρόεδρος μπορεί επίσης να αρνηθεί τη νομοθεσία που θεωρεί ότι δεν πρέπει να γίνει νόμος.

Διατηρεί επίσης ορισμένες δικαστικές εξουσίες. Ορίζει υποψήφιους για τη θέση του γενικού εισαγγελέα, ο οποίος είναι επικεφαλής του εκτελεστικού Υπουργείου Δικαιοσύνης. Ορίζει τους δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου, τους δικαστές του ομοσπονδιακού δικαστηρίου και τους δικηγόρους του δήμου των ΗΠΑ όποτε υπάρχουν κενές θέσεις. Και, εκτός από τις υποθέσεις που αφορούν την απαγόρευση ενός κυβερνητικού αξιωματούχου, έχει την εξουσία να δίνει χάρη σε εγκληματίες.

Εκτός από αυτά τα καθήκοντα, ο πρόεδρος είναι επίσης ο αρχηγός των Ηνωμένων Πολιτειών. Το γεγονός ότι οι ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ διευθύνονται από τον πρόεδρο, ο οποίος είναι πολίτης και όχι στρατιωτικός αξιωματούχος, αποτελεί σημαντική πτυχή της αμερικανικής κυβέρνησης. Εξασφαλίζει τον δημοκρατικό έλεγχο αυτής της εξαιρετικά ισχυρής οργάνωσης εντός της κυβέρνησης. Ως πρόεδρος του διπλωματικού σώματος, ο πρόεδρος μπορεί να συνάπτει συμφωνίες με ξένες χώρες. Μπορεί επίσης να διορίσει πρεσβευτές των ΗΠΑ και να λάβει επισκέψεις από ξένους πρεσβευτές και αρχηγούς κρατών. Ο πρόεδρος επικουρείται από μεγάλο αριθμό στενών συνεργατών. Ορίζει συμβούλους για να διευθύνει τα διάφορα διευθυντικά τμήματα, γραφεία, γραφεία και πρακτορεία. Συνολικά, περίπου 3 εκατομμύρια πολίτες και 2 εκατομμύρια στρατιωτικοί εργάζονται στον εκτελεστικό κλάδο. Ονομάζονται διοίκηση του προέδρου. Κάθε χρόνο τα γραφεία στα οποία εργάζονται εκδίδουν κανόνες και

κατευθυντήριες γραμμές. Μαζί συμπληρώνουν περισσότερες από 50.000 σελίδες σε μια σειρά βιβλίων που ονομάζονται The Federal Register.⁹

3.5.6 Το Ομοσπονδιακό Δικαστήριο

Το άρθρο III του Συντάγματος περιγράφει τις ευθύνες του δικαστικού κλάδου της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών. Αλλά το άρθρο III λέει μόνο ότι η δικαστική εξουσία του έθνους πρέπει να βρίσκεται στα χέρια ενός Ανώτατου Δικαστηρίου και οποιωνδήποτε τέτοιων κατώτερων δικαστηρίων που το Κογκρέσο μπορεί να αποφασίσει να δημιουργήσει.

3.5.7 Το Ανώτατο Δικαστήριο

Το ανώτατο δικαστήριο στο έθνος των ΗΠΑ είναι το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών. Αποτελείται από έναν επικεφαλής δικαιοσύνης και οκτώ συνεργαζόμενους δικαστές που διορίζονται από τους προέδρους με την έγκριση της Γερουσίας. Οι δικαστές του Ανώτατου Δικαστηρίου μπορούν να υπηρετούν για όλη τους τη ζωή ή μέχρι να αποσυρθούν. Το Ανώτατο Δικαστήριο έχει πολλές σημαντικές εξουσίες. Το ένα είναι η δυνατότητα δήλωσης αντισυνταγματικών ή άκυρων νόμων. Αυτό είναι γνωστό ως η εξουσία δικαστικού ελέγχου. Επιτρέπει στο Ανώτατο Δικαστήριο να ελέγχει τη δύναμη των άλλων δύο κλάδων της ομοσπονδιακής κυβέρνησης καθώς και των κυβερνήσεων του κράτους.

3.5.8 Τα Κατώτερα Ομοσπονδιακά Δικαστήρια

Εάν η κυβέρνηση ή ένας πολίτης έχει μια υπόθεση που περιλαμβάνει έναν ομοσπονδιακό νόμο, η υπόθεση πηγαίνει σε ένα ομοσπονδιακό περιφερειακό δικαστήριο. Υπάρχουν 89 περιφερειακά δικαστήρια στις 50 πολιτείες, συν ένα για την περιφέρεια της Κολούμπια και το Πουέρτο Ρίκο. Επίσης, έχουν συσταθεί εδαφικά δικαστήρια για το Γκουάμ, τις Παρθένες Νήσους και τις Νήσους Βόρειες Μαριάνες. Εκτός από τα περιφερειακά δικαστήρια, το Κογκρέσο έχει ιδρύσει τέσσερα ειδικά δικαστήρια αρχικής δικαιοδοσίας. Πρόκειται για το δικαστήριο φορολογίας των ΗΠΑ, το αμερικανικό δικαστήριο διεθνούς εμπορίου, το αμερικανικό δικαστήριο στρατιωτικών προσφυγών και το αμερικανικό δικαστήριο αιτημάτων. Όλα αυτά τα δικαστήρια βρίσκονται στην Ουάσινγκτον. Όσοι χάνουν υπόθεση σε περιφερειακό

⁹ <http://www.whitehouse.gov>

δικαστήριο ή σε ένα από τα εξειδικευμένα δικαστήρια μπορούν να προσφύγουν σε ανώτερο δικαστήριο για να προσφύγουν στην απόφαση του δικαστηρίου. Το ίδιο ισχύει και για εκείνους που αισθάνονται ότι δεν έχουν αντιμετωπιστεί δίκαια. Τέτοιες υποθέσεις υποβάλλονται ενώπιον ενός Εφετείου των Ηνωμένων Πολιτειών. Αυτά τα δικαστήρια έχουν δευτεροβάθμια δικαιοδοσία, αυτό σημαίνει ότι έχουν την εξουσία να εκδικάζουν υποθέσεις που έχουν ήδη αποφασιστεί από ένα κατώτερο δικαστήριο. Υπάρχουν 13 δικαστήρια προσφυγών των ΗΠΑ σε όλη τη χώρα. Το Ανώτατο Δικαστήριο έχει αυθεντική δικαιοδοσία σε πολύ λίγες περιπτώσεις, και αυτές καθορίζονται στο Σύνταγμα. Ως επί το πλείστον, το Ανώτατο Δικαστήριο εκδικάζει υποθέσεις που προέρχονται από ένα από τα δικαστήρια των κυκλωμάτων ή από τα ανώτερα δικαστήρια των πενήντα κρατών. Οι πολίτες δεν έχουν το δικαίωμα να εκδικάσουν τις προσφυγές τους από το Ανώτατο Δικαστήριο. Στην πραγματικότητα, τα τελευταία χρόνια το Ανώτατο Δικαστήριο αποφάσισε να αναθεωρήσει μόνο περίπου 200 από τις περίπου 5.000 περιπτώσεις που καλείται να εξετάσει κάθε χρόνο. Το Ανώτατο Δικαστήριο εξετάζει περιπτώσεις όπου οι δικαστές θεωρούν ότι οι σημαντικές και οι αρχές του δικαίου είναι υπό αμφισβήτηση. Συχνά, αυτές οι περιπτώσεις προκύπτουν όταν διαφορετικοί δικαστικοί δικαστές έχουν ερμηνεύσει το Σύνταγμα με διαφορετικούς τρόπους. Εμφανίζονται επίσης όταν ένα κρατικό δικαστήριο έχει ενεργήσει κατά τρόπο που μπορεί να θεωρηθεί ότι παραβιάζει το ομοσπονδιακό Σύνταγμα.

3.5 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, κάθε πολίτης άνω των 18 ετών μπορεί να έχει φωνή στην κυβέρνηση αρκεί μόνο να ψηφίσει. Η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών αντιμετωπίζει μια μεγάλη ποικιλία σύνθετων προβλημάτων. Συχνά οι άνθρωποι δεν μπορούν να συμφωνήσουν σε πιθανές λύσεις, αλλά οι αξιωματούχοι της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών είναι ελεύθεροι να διαφωνούν ο ένας με τον άλλον, όπως και οι πολίτες του έθνους. Κάποιοι μπορεί να πιστεύουν ότι η κυβέρνηση παρεμβαίνει πάρα πολύ στη ζωή των ανθρώπων. Άλλοι πιστεύουν ότι η κυβέρνηση πρέπει να περάσει όσο το δυνατόν περισσότερους νόμους για να κρατήσει την κοινωνία υπό έλεγχο. Αυτό το δικαίωμα διαφωνίας μεταξύ τους και ιδιαίτερα το δικαίωμα των πολιτών να διαφωνούν με την κυβέρνηση είναι ένα από τα πιο πολύτιμα δικαιώματα που εγγυάται στους Αμερικανούς το Σύνταγμα τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΗΠΑ ΚΑΙ ΕΕ

4.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ε.Ε. και οι ΗΠΑ αντιπροσωπεύουν από κοινού το 10% του παγκόσμιου πληθυσμού και αντιπροσωπεύουν το 40% του παγκόσμιου εμπορίου και πάνω από το 60% του παγκόσμιου ΑΕΠ.

Η σχέση μεταξύ ΕΕ-ΗΠΑ. βασίζεται σε μια κοινή δέσμευση για τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τις πολιτικές ελευθερίες και τις ανοικτές αγορές. Το 1990, η Διατλαντική Δήλωση επισημοποίησε τις σχέσεις μεταξύ της ΕΕ και των ΗΠΑ. Το Transatlantic Economic Council (TEC), το οποίο ιδρύθηκε το 2007, προωθεί την οικονομική ολοκλήρωση ΕΕ-ΗΠΑ., συγκεντρώνοντας τις κυβερνήσεις, την επιχειρηματική κοινότητα και τους καταναλωτές, προκειμένου να εργαστούν σε βασικούς τομείς όπου η μεγαλύτερη κανονιστική σύγκλιση και κατανόηση μπορεί να αποκομίσει ανταμοιβές και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού.

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναλυθεί η σχέση μεταξύ των ΗΠΑ και της Ε.Ε. από τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο έως σήμερα, καθώς και οι οικονομικές επιπτώσεις της οικονομικής διεύρυνσης της Ε.Ε. στις ΗΠΑ.

4.2 ΣΧΕΣΕΙΣ ΗΠΑ ΚΑΙ ΕΕ

Η αφθονία και η ποικιλομορφία της αμερικανικής κοινωνίας οφείλεται κατά πολύ, στα διαδοχικά κύματα της μετανάστευσης από κάθε σχεδόν ευρωπαϊκή χώρα, τα τελευταία 500 χρόνια. Αυτό αποτελεί το κοινό σημείο αναφοράς, από το οποίο Ευρωπαίοι και Αμερικανοί μοιράζονται κοινές αξίες, και στενούς πολιτιστικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς δεσμούς.

Ανάμεσα στο τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και το ξέσπασμα του πολέμου στη Κορέα τον Ιούνιο του 1950 προέκυψαν αλλαγές στους δεσμούς μεταξύ των δύο πλευρών του Ατλαντικού. Οι ΗΠΑ αρχικά ενεθάρρυναν την Ευρωπαϊκή Αμυντική Συνεργασία, σύμφωνα με τη Συνθήκη των Βρυξελλών του 1948, αλλά στη συνέχεια κινήθηκαν για τη δημιουργία του ΝΑΤΟ. Γύρω στο 1950 είχε ήδη δημιουργηθεί ένα περίπλοκο σύστημα αμοιβαίων υποχρεώσεων ανάμεσα στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Βεβαίως υπήρξαν διαφοροποιήσεις ως προς τον βαθμό συναίνεσης μεταξύ των ΗΠΑ και της Δυτικής Ευρώπης σχετικά με την ουσία και το

νόημα των υποχρεώσεων. Η μεγαλύτερη συμφωνία υπήρξε στο Σχέδιο Μάρσαλ, για την ανασυγκρότηση της Ευρώπης.

Τον Μάιο του 1998 στη Σύνοδο Κορυφής του Μπέρμινγκχαμ ανακοινώθηκε η Διατλαντική Οικονομική Εταιρική Σχέση, που αφορούσε κυρίως στον περιορισμό των εμπορικών φραγμών και το ξεπέραςμα των κανονιστικών εμποδίων. Τον Μάρτιο του 2002, η ΕΕ και οι ΗΠΑ εγκαινίασαν τον διάλογο για τις χρηματαγορές, τον Μάιο του 2002 την Θετική Οικονομική Ατζέντα (Positive Economic Agenda), που σχεδιάστηκε για να μετριάσει τις εμπορικές διενέξεις και τον Ιούνιο του 2004, στη Σύνοδο Κορυφής στην Ιρλανδία, οι δύο πλευρές συμφώνησαν για τον «Οδικό Χάρτη για τη Συνεργασία και τη Διαφάνεια».

Οι οικονομίες της ΕΕ και των ΗΠΑ αποτελούν την ισχυρότερη και πιο αλληλεξαρτώμενη οικονομική εταιρική σχέση στο κόσμο. Οι Αμερικανικές εταιρείες επένδυσαν περισσότερο κεφάλαιο στο εξωτερικό στη δεκαετία του 1990-περισσότερα από \$750 δις.-από ότι τις προηγούμενες τέσσερις δεκαετίες. Από αυτές περίπου οι μισές πήγαν στην Ευρώπη.

Η εμφάνιση του ευρώ είχε άμεσα ευεργετικά αποτελέσματα. Η σταθερότητα μέσα στην ευρωζώνη αυξήθηκε, το κόστος της ασφάλειας των επιχειρήσεων άλλαξε, οι κίνδυνοι των διακυμάνσεων της συναλλαγματικής ισοτιμίας εξαλείφθηκαν, ενώ η οικονομική ανάπτυξη προωθήθηκε. Επίσης, τα παραπάνω ωφέλησαν και τις Ηνωμένες Πολιτείες διότι για παρά πολύ καιρό το δολάριο έπρεπε από μόνο του να αντέξει στις αγορές χρήματος και τις νομισματικές διακυμάνσεις. Με την εμφάνιση του νέου νομίσματος, η παγκόσμια οικονομική σταθερότητα ενισχύθηκε.

Οι αμερικανικές επιχειρήσεις επίσης ωφελήθηκαν από το σταθερό και οικονομικό περιβάλλον που έχει δημιουργηθεί από την εμφάνιση του ευρώ. Οι ΗΠΑ κερδίζουν σε ανταγωνιστικότητα έναντι της ΕΕ και διευκολύνουν τις εξαγωγές τους τόσο στην ΕΕ όσο και στον υπόλοιπο κόσμο με το δολάριο φθηνότερο από το ευρώ. Επιπλέον τα ευρωπαϊκά αγαθά είναι ακριβά στις ΗΠΑ, ευνοώντας έτσι την κατανάλωση της αμερικανικής παραγωγής στην εγχώρια αγορά. Η ισοτιμία δολαρίου/ευρώ καθορίζεται κυρίως από τη σχετική ζήτηση των δύο νομισμάτων στις διεθνείς συναλλαγές (κυρίως δηλαδή από το σχετικό μέγεθος των εξαγωγών και επενδύσεων ΕΕ και ΗΠΑ διεθνώς) και από τη δυνατότητα της FED να τυπώνει δολάρια, πράγμα που θεσμικά αδυνατεί να κάνει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

4.3 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΗΠΑ

Η διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση αντιπροσωπεύει μια ακόμα μεγαλύτερη ενιαία αγορά. Αγαθά και υπηρεσίες θα μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα στα κράτη-μέλη, με 500 εκατομμύρια περίπου καταναλωτές. Η διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση με το ενιαίο καθεστώς εμπορικής πολιτικής της, με το ενιαίο σύνολο εμπορικών κανόνων, διοικητικών και τελωνειακών διαδικασιών, στρέφεται σαφέστατα πλέον προς την δύση. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι αμερικανικοί εξαγωγείς ωφελούνται από τα χαμηλότερα δασμολόγια στο εμπόριό τους με τα νέα κ-μ. Όλο αυτό θα ενισχύσει το εμπόριο στις αγορές των νέων κ-μ, θα απλοποιήσει πολύ τις συναλλαγές των ξένων επενδυτών, συμπεριλαμβανομένων και των αμερικανικών επιχειρήσεων, βελτιώνοντας τους όρους για καλύτερες επενδύσεις και εμπόριο.

Η διεύρυνση της ευρωζώνης και από τα νέα κ-μ, θα διευκολύνει ακόμη περισσότερο την πρόσβαση ξένων αμερικανικών επιχειρήσεων, οι οποίες θα ωφεληθούν από το χαμηλότερο κόστος παραγωγής στις χώρες αυτές.

Είναι σαφές πως η οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ είναι τόσο μεγάλη ώστε αν καταρρεύσει ο ένας αυτόματα παρασύρει τον δεύτερο. Στην προφανή αυτή διαπίστωση πρέπει να αποδοθεί το έντονο Αμερικανικό ενδιαφέρον της τελευταίας διετίας και οι αμερικανικές πιέσεις, κυρίως προς τη Γερμανία ουσιαστικά για απελευθέρωση κεφαλαίων από το πλεόνασμά της για την αποφυγή χρεοκοπιών εντός της ΕΕ.

4.4 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Κοινές αξίες, αλληλεπικαλυπτόμενα ενδιαφέροντα και κοινοί στόχοι είναι το θεμέλιο που περιγράφεται ως η διατλαντική εταιρική σχέση μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ευρώπης. Πολλοί παρατηρητές τονίζουν ότι από πλευράς ασφάλειας και ευημερίας έχει αυξηθεί η αλληλεξάρτηση μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και η Ευρώπης. Και οι δύο πλευρές του Ατλαντικού αντιμετωπίζουν ένα κοινό σύνολο προκλήσεων, συμπεριλαμβανομένου ενός ευρέος φάσματος οικονομικών ανησυχιών, καθώς και της τρομοκρατίας, της διάδοσης των πυρηνικών όπλων και τις ένοπλες συγκρούσεις ή άλλες μορφές αστάθειας σε πολλά μέρη του κόσμου. Και οι δύο πλευρές είναι υποστηρικτές της δημοκρατίας, των ανοικτών κοινωνιών, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ελεύθερων αγορών. Οι υποστηρικτές της συνεργασίας ΗΠΑ-

Ευρώπης θεωρούν ότι ούτε οι Ηνωμένες Πολιτείες ούτε η Ευρώπη μπορούν μεμονωμένα να αντιμετωπίσουν επαρκώς τις παγκόσμιες ανησυχίες μόνη της και ότι η ιστορία δείχνει ότι οι δύο πλευρές μπορούν να επιτύχουν πολλά περισσότερο όταν εργάζονται μαζί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Η Ε.Ε. ΚΑΙ ΟΙ ΗΠΑ ΑΠΟ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

5.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ξέσπασε το 1939 και επηρέασε όλο τον κόσμο. Ήταν ένας ολοκληρωτικός πόλεμος, με εκατομμύρια νεκρούς, αλλά και μια μεγάλη ιδεολογική σύγκρουση ανάμεσα στο φασισμό και σε όσους τον πολεμούσαν. Στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο το διεθνές δίκαιο και οι διεθνείς θεσμοί καταπατήθηκαν.

Οι επιπτώσεις του β΄ παγκοσμίου πολέμου ήταν ορατές σε όλα τα επίπεδα και για όλες τις χώρες. Πόλεις αφανίστηκαν από τον χάρτη, ο παγκόσμιος πληθυσμός μειώθηκε δραματικά, οι συνθήκες διαβίωσης εξαθλιώθηκαν και η οικονομία παγκοσμίως ήταν σε ύφεση. Έπειτα από 60 περίπου χρόνια μια νέα οικονομική καταστροφή επέρχεται και η οικονομία πλήττεται σε παγκόσμιο επίπεδο, με αφορμή την πτώση των Lehman Brothers.

Στο κεφάλαιο αυτό θα μελετήσουμε την μεταπολεμική προσπάθεια ανοικοδόμησης της οικονομίας τόσο από την πλευρά των ΗΠΑ όσο και της Ε.Ε., καθώς και το χρονικό της ίδρυσης, επέκτασης και καταστροφής των Lehman Brothers που έμελλε να είναι ορόσημο για την μεγαλύτερη κρίση παγκοσμίως μετά την μεγάλη ύφεση.

5.2 Η Ε.Ε. ΜΕΤΑ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο κάθε χώρα της Ε.Ε. ήταν οικονομικά εξασθενωμένη, αλλά το 1948, η ευρωπαϊκή οικονομία άρχισε να αναβιώσει. Από το 1950 και μετά, η ευρωπαϊκή οικονομική ανάπτυξη ήταν ραγδαία. Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες που μπορεί να εξηγήσουν την ταχεία οικονομική ανάκαμψη της Ευρώπης όπως οι αλλαγές στις κυβερνητικές πολιτικές, η αύξηση του παγκόσμιου εμπορίου, η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος και η ξένη βοήθεια.

Πριν από τον πόλεμο, οι περισσότερες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις είχαν υιοθετήσει την πολιτική του laissez-faire. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, οι περισσότερες χώρες προσπάθησαν να τονώσουν την οικονομία τους με περισσότερες κρατικές επενδύσεις. Στη Βρετανία, η έκθεση Beveridge εγκρίθηκε και αυτό σήμαινε ότι η βρετανική κυβέρνηση θα έκανε σημαντικές επενδύσεις στην ανάπτυξη των

υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας στη Βρετανία. Στη Γαλλία, ο Jean Monnet, ο Επίτροπος του Σχεδίου για την Ανασυγκρότηση των βασικών Βιομηχανιών, συνέταξε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα εκσυγχρονισμού το 1946.¹⁰ Σύμφωνα με το σχέδιο, η γαλλική κυβέρνηση θα παρείχε τους χρηματοδοτικούς πόρους για τη δημιουργία ενός νέου συστήματος μεταφορών, για τον εκσυγχρονισμό των μηχανημάτων των βασικών βιομηχανιών και για την κατασκευή σπιτιών.¹¹

Η ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου βοήθησε επίσης την οικονομική ανάκαμψη. Μετά τον πόλεμο, πολλές ευρωπαϊκές χώρες είχαν συνειδητοποιήσει τις καταστροφικές συνέπειες των τιμολογίων για το ινδοευρωπαϊκό εμπόριο. Αρχίζαν λοιπόν να συνεργάζονται οικονομικά και προσπάθησαν να μειώσουν τις τιμές τους. Τόσο ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας όσο και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας εργάστηκαν σκληρά για τη μείωση των δασμών μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών και το ινδοευρωπαϊκό εμπόριο αυξήθηκε. Οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ της Ευρώπης και των αναπτυσσόμενων χωρών της Ασίας και της Αφρικής αυξήθηκαν επίσης μετά τον πόλεμο.

Η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος μετά το 1945 βοήθησε επίσης την οικονομική ανάκαμψη. Νέες εφευρέσεις μετά τον πόλεμο, δημιούργησαν νέα αγαθά όπως πλυντήρια, ψυγεία, ραδιόφωνα και τηλεοράσεις τα οποία παρήχθησαν σε μεγάλες ποσότητες και έτσι πωλήθηκαν σε χαμηλές τιμές. Η ζήτηση για τα νέα αυτά προϊόντα εξασφάλισε τη συνέχιση της ευημερίας στα μεταπολεμικά χρόνια.¹²

Ο πιο σημαντικός παράγοντας για την ταχεία οικονομική ανάκαμψη στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ήταν η εξωτερική βοήθεια προς την ευρωπαϊκή οικονομία. Στα τέλη του 1943 δημιουργήθηκε ο Οργανισμός Περίθαλψης και Αποκατάστασης των Ηνωμένων Εθνών που αποτελούταν από 44 κράτη-έθνη. Αυτός ο διεθνής οργανισμός παρείχε τις πρώτες βοήθειες όλων των ειδών τις χώρες που είχαν μόλις απελευθερωθεί από τη ναζιστική κυριαρχία. Εκτός από την παροχή άμεσης βοήθειας, βοήθησε επίσης τις εμπόλεμες χώρες για την ανοικοδόμηση του συστήματος επικοινωνίας τους και να αποκαταστήσουν τη γεωργία και τη βιομηχανία τους. Έως το 1948, όταν ο οργανισμός αυτός διαλύθηκε, 22 εκατομμύρια τόνους προμηθειών είχαν παρασχεθεί στις άπορες χώρες. Οι επικεφαλής των δικαιούχων ήταν η Ελλάδα, η Πολωνία, τη Γιουγκοσλαβία, την Τσεχοσλοβακία, την Αυστρία και την Ιταλία.

¹⁰ Olmo, 1996

¹¹ Crafts, 1996

¹² Berger, 2012

Το 1944, σε συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Bretton Woods στο New Hampshire, συμφωνήθηκε η δημιουργία ενός Διεθνούς Τράπεζας για την Ανασυγκρότηση (η Παγκόσμια Τράπεζα), καθώς και ένα διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η Τράπεζα δάνεισε χρήματα σε εμπόλεμες χώρες για τους σκοπούς της ανασυγκρότησης, και προς τις αναπτυσσόμενες χώρες για περαιτέρω ανάπτυξη. Το ΔΝΤ προέβλεπε να χορηγεί βραχυπρόθεσμα δάνεια σε χώρες που είχαν προσωρινή ανισορροπία πληρωμών.

Λίγο μετά τη διακήρυξη του Δόγματος Τρούμαν, ο Αμερικανός υπουργός, George Marshall πρότεινε τη χρηματοδότηση της ανάκαμψης και ανασυγκρότησης της Ευρώπης από ένα πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας. Ο Μάρσαλ δήλωσε ότι οι ΗΠΑ θα παρέχουν οικονομική βοήθεια σε χώρες της Ευρώπης, εφόσον συμφωνήσουν να ανασυγκροτήσουν την οικονομία τους σε μια συνεταιριστική βάση. Με άλλα λόγια, οι ευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει να έχουν ένα κοινό πρόγραμμα για την οικονομική ανασυγκρότηση. Είχαν λοιπόν να εγκρίνουν ένα συμφωνημένο σύστημα των τιμολογίων, και να προσανατολίσουν τη βιομηχανική και αγροτική παραγωγή τους μαζί, έτσι ώστε να μην χάνετε καμία οικονομική βοήθεια. Τον Ιούλιο του 1947, οι ευρωπαϊκές χώρες συναντήθηκαν για να εξετάσουν την πρόταση του Marshall στο Παρίσι. Η Σοβιετική Ένωση καταδίκασε, το Σχέδιο Μάρσαλ ως πρόγραμμα για την πώληση μη βασικών αγαθών των ΗΠΑ στην Ευρώπη και ως ιμπεριαλιστική τακτική για να τονώσει τα αμερικανικά εμπορικά συμφέροντα στην κομμουνιστική αγορά. Η Σοβιετική Ένωση, αποχώρησε από το συνέδριο και δεν έλαβε καμία αμερικανική βοήθεια. Οι δυτικές χώρες πίστευαν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούσαν να βοηθήσουν να επιτευχθεί μια ταχεία οικονομική ανάκαμψη. Στις 16 Ιουλίου, οι δεκαέξι δυτικές χώρες (Βρετανία, Γαλλία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο, Αυστρία, Νορβηγία, Σουηδία, Δανία, Ισλανδία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Ελβετία, Ιρλανδία και Τουρκία), σε συνεδρίαση που σχηματίστηκε από την Επιτροπή της Ευρωπαϊκής οικονομικής συνεργασίας ζήτησε να καταρτιστεί ένα πρόγραμμα αποκατάστασης τεσσάρων ετών. Το πρόγραμμα καθυστέρησε από το αμερικανικό Κογκρέσο. Από το 1948 έως το 1952 οι Ηνωμένες Πολιτείες δαπάνησαν περίπου 12 δισεκατομμύρια δολάρια για να βοηθήσουν την οικονομική ανάκαμψη των δυτικών εθνών, και το ήμισυ του ποσού πήγε στη Μεγάλη Βρετανία, τη Γαλλία και τη Δυτική Γερμανία. Δύο χρόνια μετά την έναρξη του Σχεδίου Μάρσαλ, η παραγωγικότητα της Δυτικής Ευρώπης υπερέβη το μέσο όρο προ 1939 κατά 25%. Το 1952, η παραγωγικότητα ήταν διπλάσια του 1938 και το ενδοευρωπαϊκό εμπόριο αναβίωσε. Από το 1952, η Ευρώπη δεν έχει

μόνο ανακάμψει από την οικονομική δυσχέρεια της, αλλά ήταν στο σημείο που έχει τη μεγαλύτερη άνθηση στην ιστορία της. Μεταξύ 1950 και 1960 ο ετήσιος ρυθμός αύξησης της παραγωγής των αγαθών που παράγονται στη Δύση εκτινάχθηκε στο 3,9 τοις εκατό, ενώ ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν περίπου 2,7 τοις εκατό μεταξύ 1870 και 1913. Με λίγα λόγια, το Σχέδιο Μάρσαλ δεν ενεργοποίησε τις ευρωπαϊκές χώρες να έχουν ταχεία οικονομική ανάκαμψη, αλλά επίσης επέφερε τη μεγαλύτερη οικονομική άνθηση στην Ευρώπη. Τέλος, η επιτυχία του Σχεδίου Μάρσαλ ενθάρρυνε την περαιτέρω οικονομική συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών εθνών. Δυτική Ευρώπη ¹³

Επειδή πολλά τεχνητά εμπόδια στην οικονομική ανάπτυξη είχαν απομακρυνθεί, όλοι οι διαθέσιμοι πόροι εντός της κοινότητας θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν με πιο αποτελεσματικό τρόπο, έτσι υπήρξε μια συνεχής και ισόρροπη οικονομική ανάπτυξη για όλα τα μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας στη δεκαετία του 1960. Σε γενικές γραμμές, η μέση παραγωγή για όλα τα μέλη της Κοινότητας αυξήθηκε κατά 30% από το 1958 έως το 1962. Το εμπόριο εντός της Κοινότητας μεταξύ 1958 και 1962 αυξήθηκε κατά 96%. Όλα τα μέλη έλαβαν μεγάλα οικονομικά οφέλη. Είχαν πολύ γρήγορα θεσπίσει μια μεγάλη περιοχή ελεύθερου εμπορίου που μπορούσε να ανταγωνιστεί με εκείνη των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης. (Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση είχαν μια αγορά 200 εκατομμυρίων ανθρώπων. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα είχε μια αγορά 170 εκατομμυρίων ανθρώπων.) Παρά τη ραγδαία οικονομική πρόοδο της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, μικρή πρόοδος σημειώθηκε στις 1961 προς την πολιτική ενότητα. Αντιμέτωποι με την αύξηση των εξωτερικών εμπορικών φραγμών των έξι E.E.C. χώρες, η Βρετανία ανέλαβε την πρωτοβουλία για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών το 1960 με 6 άλλα μη-E.E.C. Ευρωπαϊκές χώρες - Αυστρία, τη Δανία, τη Νορβηγία, τη Σουηδία, την Πορτογαλία και την Ελβετία. Οι χώρες αυτές, μαζί με τη Βρετανία ήταν γνωστή ως οι «Εξωτερικές Επτά», ενώ τα μέλη της E.E.C. ήταν γνωστά ως οι «Εσωτερικές Έξι». Η E.F.T.A. ήταν βασικά μια οργάνωση των συναλλαγών. Σχεδίαζαν να αρθούν όλα τα δασμολόγια σε δέκα χρόνια αλλά σε αντίθεση με την E.E.C. δεν είχαν την υποχρέωση να υιοθετήσουν την κοινή δασμολογική πολιτική για τα μη μέλη. Πολύ σύντομα διαπιστώθηκε ότι οι «Εξωτερικές Επτά» δεν θα μπορούσαν να ανταγωνιστούν με τις «Εσωτερικές Έξι» από την άποψη της οικονομικής παραγωγής και ανάπτυξης. Ο πρώτος λόγος ήταν ότι οι «Εξωτερικές

¹³ Παπαγιάννης, 2016

Επτά» είχαν ένα πληθυσμό 92 εκατομμυρίων ανθρώπων, ενώ οι «Εσωτερικές Έξι» είχαν περίπου 170 εκατομμύρια ανθρώπους. Έτσι, οι «Εσωτερικές Έξι» είχαν μια μεγαλύτερη αγορά για την πώληση των προϊόντων τους από τις Εξωτερικές Επτά.¹⁴

Ο δεύτερος λόγος ήταν ότι οι «Εσωτερικές Έξι» ήταν βιομηχανικά προηγμένες χώρες, ενώ οι «Εξωτερικές Επτά», εκτός από τη Βρετανία και την Ελβετία, ήταν βιομηχανικά αρκετά προς τα πίσω. Έτσι η Βρετανία υπέβαλε αίτηση προσχώρησης στην Ε.Ε.С. με την ελπίδα της βελτίωσης της οικονομικής κατάστασης της. Μετά από επανειλημμένες απορρίψεις από τη γαλλική κυβέρνηση, η Βρετανία είχε τη δυνατότητα να ενταχθεί στην Ε.Ε.С. με τη Δανία και την Ιρλανδία το 1973. Μέσα στην επόμενη δεκαετία, η διεύρυνση συνεχίστηκε καθώς το 1981η Ελλάδα εντάσσεται στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και το 1986 οι δέκα χώρες γίνονται δώδεκα με την ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Αυτή η δεκαετία σημαδεύεται από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, δύο γεγονότα που έφεραν σημαντικές αλλαγές σε ευρωπαϊκό και όχι μόνο επίπεδο. Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης πολλά νέα μικρά κράτη θέλουν να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Η επόμενη δεκαετία ξεκινά με την Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992 και είχε ως στόχο να χωρίσει την προσπάθεια ολοκλήρωσης σε δύο μέρη. Έτσι λοιπόν υπογράφονται δυο αλληλένδετες συνθήκες: η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΣΕΚ). Το 1995 τρία νέα μέλη εντάσσονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση (η Αυστρία, η Φιλανδία και η Σουηδία) (Μούσης,2011). Μόλις δύο χρόνια μετά, το 1997, υπογράφεται η Συνθήκη του Άμστερνταμ κάνοντας φέρνοντας τεράστιες αλλαγές καθώς για πρώτη φορά τίθενται τα θέματα της μετανάστευσης, του ασύλου και της απασχόλησης.

Μέσα στην ίδια δεκαετία υιοθετείται το κοινό νόμισμα από μερικά κράτη μέλη παραχωρώντας με αυτό τον τρόπο την νομισματική τους πολιτική σε μία Κεντρική Τράπεζα ευρωπαϊκού επιπέδου. Από το 2000 και μετά ξεκινά μία νέα εποχή για την Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς είναι η περίοδος όπου σημειώνεται η μεγαλύτερη διεύρυνση καθώς τα κράτη από δεκαπέντε (15) γίνονται εικοσιοκτώ (28), Όλο και περισσότερες χώρες υιοθετούν το κοινό νόμισμα και λαμβάνουν χώρα και οι δύο τελευταίες συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Συνθήκη της Νίκαιας (2001) και η Συνθήκη της Λισαβόνας (2007). Η Συνθήκη της Νίκαιας έχει ως σκοπό να προετοιμάσει το έδαφος για τα δέκα νέα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ η Συνθήκη της Λισαβόνας διατήρησε

¹⁴ Παπακωνσταντής, 2016

όλα τα σημαντικά στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενώ παραμέρισε τα δευτερεύοντα. Ένα μόλις χρόνο αργότερα ξεκινά η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 που προήλθε από τα «κόκκινα» στεγαστικά δάνεια της Αμερικής στα οποία ήταν εκτεθειμένη και η Ευρώπη σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Κάποια από τα κράτη μέλη αντιμετώπισαν και συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν την κρίση όχι μόνο σε οικονομικό επίπεδο και σύσσωμη η Ευρωπαϊκή Ένωση ακολουθεί διάφορες πολιτικές για να αντιμετωπίσει αυτή την κρίση.

5.3 ΟΙ Η.Π.Α. ΜΕΤΑ ΤΟΝ Β΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο και κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, οι ΗΠΑ γνώρισαν μια εντυπωσιακή οικονομική ανάπτυξη. Η λήξη του πολέμου επέφερε την ευημερία και εδραίωσε τις ΗΠΑ ως την πλουσιότερη χώρα του κόσμου. Το ΑΕΠ της αυξήθηκε από τα 200 χιλιάδες εκατομμύρια δολάρια που ήταν το 1940 στα 300 χιλιάδες εκατομμύρια δολάρια το 1950, ενώ το 1960 ήταν παραπάνω από 500 χιλιάδες εκατομμύρια δολάρια.

Η ανάπτυξη είχε διαφορετικές πηγές, με μια εκ των βασικότερων την αυτοκινητοβιομηχανία αφού μεταξύ 1946 και 1955 τετραπλασιάστηκε ο αριθμός παραγωγής των αυτοκινήτων. Ένας ακόμα παράγοντας ήταν η άνθιση που επικράτησε στον στεγαστικό τομέα, η οποία οφειλόταν εν πολλοίς στις ευνοϊκές υποθήκες που δόθηκαν για την επιστροφή των στρατιωτών.¹⁵

Μετά το 1945 οι μεγαλύτεροι όμιλοι στην Αμερική μεγάλωσαν ακόμη περισσότερο και υπήρξαν μεγάλες συγχωνεύσεις μεγάλων εταιριών καθώς επίσης άνοιξαν θυγατρικές στο εξωτερικό προκειμένου να βρουν φθηνό εργατικό δυναμικό. Το εργατικό δυναμικό των ΗΠΑ στράφηκε προς την παροχή υπηρεσιών και άρχισε σταδιακά να απομακρύνεται από την πρωτογενή παραγωγή, καθώς οι οικογενειακές επιχειρήσεις ήταν δύσκολο να ανταγωνιστούν τις μεγάλες επιχειρήσεις που είχαν εισέλθει στον εν λόγω τομέα.

Λόγω αυτού του γεγονότος, αλλά και λόγω των οικονομικότερων σπιτιών που ευρίσκοντο στα προάστια, υπήρξε ένα μεγάλο κύμα εσωτερικής μετανάστευσης και ανακατανομής του πληθυσμού. Όλο αυτό οδήγησε όχι μόνο στη δημιουργία νέων κοινοτήτων αλλά και στη δημιουργία νέων αγορών και δημόσιων έργων όπως για παράδειγμα μεγάλων δρόμων. Το 1956 πραγματοποιήθηκε η μεγαλύτερη δαπάνη

¹⁵ Schroer, 2007

δημόσιου έργου στην ιστορία της Αμερικής και αφορούσε τη δημιουργία 64000 χιλιομέτρων ομοσπονδιακών δρόμων, έτσι ώστε να συνδεθούν όλες οι περιοχές της χώρας, έργο που κόστισε πάνω από 26 χιλιάδες εκατομμύρια δολάρια.

Πολλοί πίστευαν μετά το τέλος του β' παγκοσμίου πολέμου ότι οι ΗΠΑ θα βυθίζονταν οικονομικά, διότι θα σταματούσε να απασχολεί τους στρατιώτες και τους εργαζόμενους στα εργοστάσια εξοπλισμών, το εισόδημά τους θα έπαυε να υπάρχει και κατά συνέπεια θα μειωνόντουσαν και οι δαπάνες τους. Αυτό θα συμπιέζε περαιτέρω τις δαπάνες κατανάλωσης και τις ιδιωτικές επενδυτικές δαπάνες, και η οικονομία θα έμπαινε σε ένα φαύλο κύκλο.

Το 1944 οι κρατικές δαπάνες αντιπροσώπευαν το 55% του ΑΕΠ, ενώ το 1947 αντιπροσώπευαν μόλις το 16%. Ωστόσο, δεν υπήρξε κατάρρευση των δαπανών κατανάλωσης και των ιδιωτικών επενδύσεων. Η πραγματική κατανάλωση αυξήθηκε κατά 22% μεταξύ 1944 και 1947, και οι δαπάνες για διαρκή καταναλωτικά αγαθά υπερδιπλασιάστηκαν. Οι ακαθάριστες ιδιωτικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά 223% και οι δαπάνες για στέγαση εξαπλασιάστηκαν.

Καθώς ο δημόσιος τομέας σταμάτησε να προσλαμβάνει στρατιώτες και να αγοράζει πολεμοφόδια, τα εργοστάσια που παρήγαγαν τέτοια είδη μετέτρεψαν την παραγωγή τους και άρχισαν να κατασκευάζουν τοστιέρες και φρυγανιέρες, των οποίων και οι πωλήσεις όλο και αυξάνονταν. Το ΑΕΠ όπως, προαναφέραμε είχε πτώση αλλά αυτό ήταν εν μέρει αναμενόμενο και δεν αποτελεί ένδειξη μιας οικονομίας σε αδιέξοδο. Αυτό συνέβη διότι ένα εργοστάσιο που κατά την διάρκεια του πολέμου παρήγαγε βόμβες, πωλούσε για παράδειγμα πολεμοφόδια αξίας 10 εκατομμυρίων τα οποία και προστίθονταν στο ΑΕΠ, τη μεταπολεμική εποχή, το ίδιο εργοστάσιο παρήγαγε τοστιέρες, των οποίων η αξία σαφώς και δεν μπορούσε να φτάσει αυτή των πολεμοφοδίων και έτσι το ποσό που προστίθονταν το ΑΕΠ ήταν μικρότερο. Το θετικό ήταν ότι η αύξηση των ιδιωτικών δαπανών συνεχιζόταν αμείωτη και ότι η Αμερική δεν είχε πια ανάγκη για κατασκευή πολεμοφοδίων.

Από τα μέσα του 1945 έως τα μέσα του 1947 πάνω από 20 εκατομμύρια άνθρωποι απελευθερώθηκαν από τις ένοπλες δυνάμεις και από συναφείς με τον πόλεμο εργασίες αλλά παράλληλα η εργασία που δεν σχετιζόταν με στρατιωτική απασχόληση αυξήθηκε κατά 16 εκατομμύρια. Το ποσοστό της ανεργίας από 1.9% ανήλθε σε μόλις 3.9%. Κατά αυτόν τον τρόπο η Αμερική μπόρεσε να καταφέρει κάτι πολύ δύσκολο, μπόρεσε μέσα σε μόλις 2 χρόνια να ανακαταναείμει το 1/3 του εργατικού της δυναμικού έτσι ώστε να εξυπηρετεί ιδιώτες καταναλωτές και επενδυτές.

Το Fair Deal ήταν το πρόγραμμα του Harry Truman, ο οποίος πίστευε ότι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση θα πρέπει να εγγυάται τις οικονομικές ευκαιρίες και την κοινωνική σταθερότητα, και για τον λόγο αυτό αντιπαρατέθηκε πολύ σκληρά με τους συντηρητικούς. Η πρώτη πρόταση του Truman ήταν η μετάβαση της πολεμικής οικονομίας σε οικονομία ειρήνης. Όταν οι στρατιώτες επέστρεφαν, αντιμετώπιζαν προβλήματα ως προς τη στέγαση αλλά και την εργασία. Για τον λόγο αυτό προσφέρθηκαν δάνεια με ευνοϊκούς όρους για την αγορά κατοικίας καθώς και οικονομική ενίσχυση ώστε να μπορέσουν να εκπαιδευτούν και να απασχοληθούν μετέπειτα σε κάποια θέση εργασίας.

Καθώς τελείωσε ο πόλεμος πολλοί εργαζόμενοι βρέθηκαν χωρίς δουλειά ενώ άλλοι ήθελαν να μισθολογικές αυξήσεις, και έτσι το 1946 4,6 εκατομμύρια εργαζόμενοι κατέβηκαν σε απεργία ενάντια στις αυτοκινητοβιομηχανίες, χαλυβουργιομηχανίες και ηλεκτρικές βιομηχανίες.¹⁶ Όταν οι απεργοί κατέλαβαν τις σιδηροδρομικές γραμμές και τα ορυχεία άνθρακα ο Truman επενέβη αλλά με τον τρόπο αυτό αποξενώθηκαν εκατομμύρια εργατικής τάξης Αμερικανοί. Ενώ η κυβέρνηση Truman ασχολούταν με άμεσα επείγοντα θέματα, παράλληλα παρείχε και μια ευρύτερη ατζέντα ανάληψης δράσης. Μια εβδομάδα μετά το τέλος του πολέμου, παρουσίασε στο Κογκρέσο ένα πρόγραμμα 21 σημείων το οποίο προέβλεπε την προστασία από αθέμιτες πρακτικές εργασίας, έναν υψηλότερο ελάχιστο μισθό, μεγαλύτερη αποζημίωση ανεργίας και στεγαστικής βοήθειας. Στους επόμενους μήνες προσέθεσε και άλλες προτάσεις στην ατζέντα αυτή όπως η ασφάλιση υγείας. Ο Truman πολέμησε με το Κογκρέσο για να μειώσει τις δαπάνες και τους φόρους. Το 1948 ζήτησε την επανεκλογή του, και παρά τις δημοσκοπήσεις που έδειχναν ότι δεν έχει καμία τύχη, μετά από μια έντονη προεκλογική εκστρατεία ο Truman Μείωσε μια από τις μεγαλύτερες ανατροπές στην αμερικανική πολιτική νικώντας τον δημοκρατικό υποψήφιο Τόμας Ντιούι, κυβερνήτη της Νέας Υόρκης. Αναβιώνοντας το παλιό συνασπισμό του New Deal ο Truman στηρίχθηκε στην εργασία, τους αγρότες και τους μαύρους ψηφοφόρους και με τον τρόπο αυτό κέρδισε μια νέα θητεία. Όταν ο Truman άφησε το 1953 το γραφείο του, το Fair Deal δεν ήταν παρά μια μικτή επιτυχία. Τον Ιούλιο του 1948 απαγόρευσε τις φυλετικές διακρίσεις της ομοσπονδιακής κυβέρνησης στις πρακτικές πρόσληψης, ο κατώτατος μισθός αυξήθηκε και τα προγράμματα κοινωνικής ασφάλισης είχαν επεκταθεί. Ένα πρόγραμμα στέγασης έφερε κάποια κέρδη, αλλά άφησε ανικανοποίητες πολλές

¹⁶ Vatter, 2015

ανάγκες. Η εθνική ασφάλιση υγείας και η βοήθεια για την εκπαίδευση δεν έγιναν ποτέ αποδεκτές από το Κογκρέσο. Η ενασχόληση του Truman με τον ψυχρό πόλεμο παρεμπόδισε την αποτελεσματικότητα στο εσωτερικό των ΗΠΑ, διότι παράλληλα είχε να αντιμετωπίσει μια έντονη αντιπολίτευση.

Η προτεραιότητα του Αιζενχάουερ ήταν να εξισορροπήσει τον προϋπολογισμό μετά από χρόνια ελλείματα. Ήθελε να περικόψει τις δαπάνες, να μειώσει τους φόρους και να διατηρήσει την αξία του δολαρίου. Οι Ρεπουμπλικάνοι ήταν πρόθυμοι να διακινδυνεύσουν μια αύξηση της ανεργίας, προκειμένου να διατηρήσουν τον πληθωρισμό υπό έλεγχο. Απρόθυμοι όμως να τονώσουν την οικονομία, οι ΗΠΑ είχαν τρεις υφέσεις μέσα σε μόλις οχτώ χρόνια.¹⁷ Σε άλλους τομείς, η κυβέρνηση μεταβίβασε τον έλεγχο των υπεράκτιων εδαφών πετρελαίου από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση στις πολιτείες, και με αυτόν τον τρόπο ευνοήθηκε η ιδιωτική ανάπτυξη των πηγών ενέργειας.

Η οικονομία από το 1942 έως το 1945 μπορεί να περιγραφεί ως μια κατευθυνόμενη οικονομία. Ο εκτεταμένος έλεγχος τιμών υπερέβαινε την κανονική του χρήση έτσι ώστε να κατευθυνθούν οι πόροι σε πιο πολύτιμες χρήσεις. Κατά τα έτη του πολέμου, όπως είναι άλλωστε αναμενόμενο, οι πόροι αυτοί διατίθεντο για τον εξοπλισμό των στρατιωτών εναντίον του εχθρού του άξονα. Επιπλέον κάποιες παραγωγές όπως η αυτοκινητοβιομηχανία δεν υπήρχαν. Μετά το τέλος του πολέμου όμως, οι φορολογικοί συντελεστές μειώθηκαν, αν και σύμφωνα με τα σύγχρονα δεδομένα θεωρούνται αρκετά υψηλοί και η οικονομία δεν ήταν πια τόσο κατευθυνόμενη από την κυβέρνηση. Στην πραγματικότητα, η κατάργηση των οικονομικών ελέγχων από την κυβέρνηση συνέπεσε με μια από τις μεγαλύτερες οικονομικές ανθίσεις που έχει γνωρίσει ποτέ η Αμερική.¹⁸

Στα τέλη του 1993, η οικονομία των ΗΠΑ μπήκε σε μια τροχιά που φαινομενικά αποτελούσε τομή σε σχέση με τη μακροχρόνια στασιμότητα. Η τομή αυτή είχε τις ρίζες της σε μια σημαντική, αποκατάσταση του ποσοστού κέρδους του βιομηχανικού κλάδου, η οποία προσέφερε την αρχική βάση μιας εντυπωσιακής επιτάχυνσης της συσσώρευσης κεφαλαίου, και κατά συνέπεια, της αύξησης της παραγωγικότητας, που πολύ γρήγορα επεκτάθηκαν στην οικονομία ως σύνολο και διάρκεσαν μέχρι το τέλος της χιλιετίας. Ωστόσο, η αναζωογόνηση της κερδοφορίας αναστράφηκε κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας, καθώς το ποσοστό κέρδους του βιομηχανικού τομέα

¹⁷ Vatter, 2015

¹⁸ Brown University, 1992

σημείωσε μια απότομη πτώση, παρασύροντας το ποσοστό κέρδους των μη χρηματιστικών εταιρειών, και ακυρώνοντας ένα μεγάλο μέρος της πραγματικής βάσης της μεγέθυνσης.

Εν τω μεταξύ, ενώ το ποσοστό κέρδους του βιομηχανικού τομέα σημείωνε στασιμότητα και πτώση μεταξύ 1995 και 2000, η χρηματιστηριακή αγορά των ΗΠΑ απογειωνόταν στη μεγαλύτερη κούρσα της ιστορίας της, αντικαθιστώντας την αναζωογόνηση της βιομηχανίας στο ρόλο της ως κύριου κινητήρα μεγέθυνσης της οικονομίας. Αυτό το πέτυχε με τη δυνατότητα που προσέφερε στις επιχειρήσεις να αποκτήσουν μια άνευ προηγουμένου πρόσβαση στη χρηματοδότηση, είτε μέσω της πώλησης των σε μέγιστο βαθμό υπερτιμημένων μετοχών τους, είτε με τη χρησιμοποίηση του στο μέγιστο βαθμό υπερτιμημένου στα χαρτιά ενεργητικού τους, ως πρόσθετου στοιχείου για την εξασφάλιση δανείων. Η οικονομία συνέχισε να μεγαθύνεται γρήγορα. Ωστόσο, οι αυξανόμενες επενδύσεις των επιχειρήσεων οδήγησαν σε μείωση των αποδόσεων – παρά το γεγονός ότι αυτό συνοδευόταν τόσο από μια εντονότερη μεγέθυνση της παραγωγικότητας, όσο και από μια εντονότερη μεγέθυνση της καταναλωτικής ζήτησης. Κατά συνέπεια, ένα μεγάλο μέρος αυτών των επενδύσεων αποδείχτηκε υπερεπένδυση, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να ενταθεί ακόμα περισσότερο η ήδη υπάρχουσα υπερδυναμικότητα της βιομηχανίας σε διεθνή κλίμακα.

Όταν η φούσκα τελικά έσκασε το 2000, η οικονομία είχε μείνει χωρίς καμιά από τις κινητήριες δυνάμεις που θα μπορούσαν να της προσδώσουν κάποια ώθηση χωρίς τα αυξημένα βιομηχανικά κέρδη, αλλά και χωρίς το φαινόμενο πλουτισμού μέσω των αυξημένων τιμών των μετοχών. Καθώς οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά έβλεπαν ένα μεγάλο μέρος του πλούτου που είχαν επενδύσει σε τίτλους να εξανεμίζεται, και η αξία των μετοχών τους μειωνόταν συνεχώς, ήταν λιγότερο πρόθυμοι να δανειστούν και επομένως λιγότερο ικανοί και λιγότερο διατεθειμένοι να επενδύσουν και να καταναλώσουν. Ο λόγος δανεισμού των επιχειρήσεων προς το ΑΕΠ μειώθηκε απότομα και οι ρυθμοί της αποταμίευσης άρχισαν να αυξάνονται αισθητά.

Ωστόσο, το κυρίαρχο πρόβλημα ήταν η τεράστια απειλή της υπερβάλλουσας δυναμικότητας. Οι επιχειρήσεις αφέθηκαν να κατέχουν ένα τεράστιο όγκο εργοστασίων, εξοπλισμού και λογισμικού που είχαν πρόσφατα αγοράσει, να είναι όμως ανίκανες να πωλήσουν τα προϊόντα αυτών των εργοστασίων σε τιμές τέτοιες που να καλύπτουν τα κόστη τους.¹⁹

¹⁹ Vatter, 2015

Καθώς το δολάριο άρχισε να ανεβαίνει στα τέλη του 1995, το βάρος της συνεχιζόμενης διεθνούς βιομηχανικής υπερδυναμικότητας και υπερπαραγωγής μετατοπίστηκε εκ νέου στις ΗΠΑ. Μ' αυτό τον τρόπο, το υπερτιμημένο νόμισμα ανέκοψε την ευρεία ανοδική πορεία της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας των ΗΠΑ, που βρισκόταν πίσω από την αναζωογόνηση της κερδοφορίας. Το 1996 και το 1997, η βιομηχανική ανάπτυξη των ΗΠΑ κατόρθωσε να διατηρηθεί, καθώς το συνολικό προϊόν αυξήθηκε, η βελτίωση της παραγωγικότητας επιταχύνθηκε, και το κόστος παραγωγής μειώθηκε εντυπωσιακά. Παρ' όλα αυτά, η βιομηχανία των ΗΠΑ έχασε ένα μέρος της ζωτικότητάς της, καθώς συμπιεζόταν μεταξύ της έντονης καθοδικής πίεσης πάνω στις τιμές, που ήταν αποτέλεσμα του κορεσμού της διεθνούς βιομηχανικής προσφοράς και της αύξησης του δικού της σχετικού κόστους, που ήταν αποτέλεσμα της ανατίμησης του νομίσματός της. Μάλιστα, αν οι Αμερικανοί βιομήχανοι δεν είχαν κατορθώσει να μειώσουν τους πραγματικούς μισθούς όλα αυτά τα χρόνια, η βιομηχανική κερδοφορία θα είχε αρχίσει να μειώνεται ακριβώς τότε.

Η οικονομική ανάπτυξη των ΗΠΑ του 1990 ήταν σε θέση να συνεχιστεί και να επιταχυνθεί στα χρόνια που ακολούθησαν το 1995, παρ' ότι η καθοδική πίεση των βιομηχανικών κερδών ήρθε να της στερήσει το αρχικό της θεμέλιο. Αυτό συνέβη επειδή οι μετοχές των επιχειρήσεων ήταν σε θέση να συνεχίζουν την ανοδική τους πορεία παρά τη στασιμότητα και την κάμψη της κερδοφορίας. Καθώς η χρηματιστηριακή αξία των περιουσιακών τους στοιχείων διογκωνόταν πέραν κάθε πιθανής υποκείμενης οικονομικής αξίας, οι επιχειρήσεις ανακάλυψαν ότι διέθεταν τεράστιες εναλλακτικές πηγές φτηνής χρηματοδότησης, πέραν αυτής δια μέσου των κερδών. Μπορούσαν να εκδίδουν υπερτιμημένες μετοχές, μπορούσαν να έχουν πρόσβαση σε ατελείωτες πηγές πίστωσης κάνοντας χρήση της πληθωριστικής αξίας των περιουσιακών τους στοιχείων. Ήταν λοιπόν σε θέση να διατηρήσουν, ακόμα και να αυξήσουν το ρυθμό μεγέθυνσης των δαπανών τους σε νέες εγκαταστάσεις και εξοπλισμούς, παρά τη μειούμενη σχετική συμβολή των κερδών. Και δεν συγκρατούνταν, όπως θα έκαναν σε διαφορετικές συνθήκες, από κάποιο πρόβλημα που θα επαλήθευε τις κολοσσιαίες επενδύσεις τους στην αγορά. Αυτό γιατί, τόσο τα εύπορα νοικοκυριά, όσο και οι επιχειρήσεις ήταν σε θέση να εκμεταλλεύονται την αυξανόμενη τρέχουσα αξία των μετοχών τους προκειμένου να αυξήσουν τις αγορές τους. Χάρη λοιπόν στο φαινόμενο του πλουτισμού, η ανάπτυξη συνεχίστηκε, και μάλιστα επιταχύνθηκε.

Η οικονομία των Ηνωμένων Πολιτειών γνώρισε κρίση το 2008 από τα παράγωγα της αγοράς και τα ενυπόθηκων δανείων, που οδήγησαν σε μείωση της αξίας του δολαρίου. Την 1η Δεκεμβρίου 2008, το NBER δήλωσε ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες εισήλθαν σε ύφεση τον Δεκέμβριο του 2007, επικαλούμενη στοιχεία για την απασχόληση και την παραγωγή. Η ύφεση οδήγησε σε μείωση των εμπορικών ελλειμμάτων, τα οποία έπεσαν από 840 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως κατά την περίοδο 2006-08, σε 500 δισεκατομμύρια δολάρια το 2009, , καθώς και στην αύξηση των προσωπικών ποσοστών αποταμίευσης, η οποία από το ιστορικό χαμηλό του 1% στις αρχές του 2008, ανήλθε σε περίπου 5% στα τέλη του 2009. Το εμπόρευμα έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου ανήλθε σε 670 δισεκατομμύρια δολάρια το 2010 και το πραγματικό ΑΕΠ των ΗΠΑ αυξήθηκε κατά μέσο όρο 1,7% από το 2000 έως το πρώτο εξάμηνο του 2014. Το δημόσιο χρέος των ΗΠΑ ήταν 909 δισεκατομμύρια δολάρια το 1980. Ωστόσο, ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ παρέμεινε στα επίπεδα του 1990. Τα επίπεδα του χρέους αυξήθηκαν γρήγορα την επόμενη δεκαετία, και στις 28 Ιανουαρίου, 2010, το ανώτατο όριο του χρέους των ΗΠΑ αυξήθηκε στα 14.3 τρισεκατομμύρια δολάρια. Η κατανομή των εισοδημάτων των νοικοκυριών στις Ηνωμένες Πολιτείες έχει γίνει πιο άνιση κατά τη διάρκεια της μετά το 2008 οικονομικής ανάκαμψης.

Η μερική μόνο ανάκαμψη του ποσοστού κέρδους βασισμένη μάλιστα σχεδόν αποκλειστικά στην αύξηση του ποσοστού υπεραξίας είναι το κλειδί για την κατανόηση και την αποτίμηση της περιόδου του νεοφιλελευθερισμού (1983-2007). Όπως έγκαιρα είχε υποστηρίξει ο Brenner πριν από την εκδήλωση της τρέχουσας κρίσης η περίοδος χαρακτηρίστηκε από χαμηλά ποσοστά κέρδους στη μεταποίηση και στο σύνολο της οικονομίας, χαμηλή επενδυτική δραστηριότητα και συσσώρευση κεφαλαίου, επομένως και χαμηλούς ρυθμούς αύξησης της παραγωγικότητας, οικονομική στασιμότητα, στάσιμους ή και μειούμενους πραγματικούς μισθούς, και διατήρηση των ποσοστών ανεργίας σε ψηλά επίπεδα. Γενικά, οι οικονομικές επιδόσεις της περιόδου του νεοφιλελευθερισμού ήταν σαφώς κατώτερες των αντίστοιχων της «χρυσής εποχής». Όμως παρά το εμφανές αυτό γεγονός, η σημαντική συγκέντρωση πλούτου στα πολύ ψηλά εισοδηματικά κλιμάκια και η έξαρση της πολυτελούς κατανάλωσης οδήγησαν την αριστερά και αρκετούς ριζοσπάστες οικονομολόγους να θεωρήσουν ότι οι οικονομικές επιδόσεις του συστήματος στην περίοδο του νεοφιλελευθερισμού ήταν ικανοποιητικές. Σύμφωνα με αυτήν τη θεώρηση, το μόνο σημαντικό μειονέκτημα του οικονομικού υποδείγματος αυτής της περιόδου ήταν η απουσία μιας “δίκαιης” διανομής

του προϊόντος. Υποστηρίχθηκε μάλιστα για αρκετό καιρό ότι η αναδιανομή σε όφελος της εργασίας (που θα ήταν το τελικό αποτέλεσμα της υιοθέτησης επεκτατικής νομισματικής κυρίως αλλά και δημοσιονομικής πολιτικής για την αύξηση της απασχόλησης) θα ήταν ευεργετική για την πιο αποδοτική λειτουργία της οικονομίας ωφελώντας τελικά όλες τις κοινωνικές τάξεις.

Μια από τις συνέπειες της χαμηλής κερδοφορίας ήταν η στροφή του κεφαλαίου από το χώρο της παραγωγής ολοένα και περισσότερο προς τις χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες. Η τάση αυτή ήταν ήδη εμφανής από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 ενισχύθηκε όμως σημαντικά από τη νομισματική επέκταση και τις ρυθμίσεις που αύξησαν τη δυνατότητα δανεισμού (easy credit) που εντάθηκαν μετά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990, καθώς η προηγούμενη πενταετία παρουσίασε απογοητευτικές οικονομικές επιδόσεις. Ήδη όμως το ποσοστό κέρδους είχε αρχίσει να μειώνεται και πάλι μετά το 1997 με αποτέλεσμα η διόγκωση του πλασματικού κεφαλαίου και η προσωρινή αυτονόμησή του από το πραγματικό κεφάλαιο και τα κέρδη που αυτό δημιουργούσε να οδηγήσει στη δημιουργία της «φούσκας» του χρηματιστηρίου και της «νέας οικονομίας» αρχικά, και μετά το 2001 στη «φούσκα» του τομέα των κατοικιών. Έτσι στην πράξη, επειδή η χαμηλή κερδοφορία σήμαινε χαμηλές επενδύσεις, η μόνη θετική επίδραση στη συνολική ζήτηση ήταν η αύξηση της καταναλωτικής ζήτησης που προήλθε από τις προσωρινές και πλασματικές «επιδράσεις πλούτου» που δημιούργησαν οι χρηματοπιστωτικές «φούσκες». Όταν οι τελευταίες εξαερώθηκαν καθώς το πλασματικό κεφάλαιο διέρρηξε τα όρια της σχέσης του με το πραγματικό κεφάλαιο, τότε η μοναδική αιτία της αναιμικής έστω ανάκαμψης εξέλιπε, η συνολική ζήτηση μειώθηκε, και η κερδοφορία του κεφαλαίου μειώθηκε ραγδαία εγκαινιάζοντας τη νέα περίοδο της κρίσης.²⁰

5.4 Η ΠΤΩΣΗ ΤΩΝ LEHMAN BROTHERS

Το 1844 ο Henry Lehman, μετανάστης από τη Γερμανία, ανοίγει ένα μικρό κατάστημα γενικού εμπορίου στην Αλαμπάμα. Έξι χρόνια αργότερα, μπαίνουν στην εταιρία τα αδέρφια του Emanuel και Mayer και οι τρεις τους ιδρύουν το 1850 την επιχείρηση Lehman Brothers με έδρα στο Μοντγκόμερι. Το «χρυσό» προϊόν της εποχής ήταν το βαμβάκι και οι αδελφοί Lehman δέχονται βαμβάκι ως πληρωμή από τους ντόπιους

²⁰ Verick, Islam, 2010

αγρότες. Αγοράζουν βαμβάκι και δίνουν ρευστό ή εμπόρευμα και το 1858 ανοίγουν γραφεία συναλλαγής του προϊόντος στη Νέα Υόρκη, που ήταν το κέντρο συναλλαγών εμπορευμάτων της χώρας. Ο εμφύλιος πόλεμος διαταράσσει τις επιχειρήσεις των Lehman και, όταν λήγουν οι εχθροπραξίες, οι αδελφοί μετακινούνται προς Βορρά και συγκεντρώνονται στις επιχειρήσεις της Ν. Υόρκης, όπου βοηθούν στην ίδρυση του Χρηματιστηρίου Βάμβακος. Στη μεταπολεμική περίοδο παρατηρείται ταχύτατη ανάπτυξη των σιδηροδρόμων, που πυροδοτεί τη μεταμόρφωση της αγροτικής οικονομίας σε βιομηχανική. Τα ομόλογα για τη χρηματοδότηση σιδηροδρομικών δικτύων αποτελούν το μεγάλο βήμα στην εξέλιξη της κεφαλαιαγοράς. Η προσιτή τιμή τους προσελκύει μεγάλο αριθμό επενδυτών και οι Lehman Brothers, αναγνωρίζοντας την ευκαιρία, επεκτείνονται και αναλαμβάνουν πώληση και συναλλαγές ομολόγων. Προωθούνται επίσης στον χώρο της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών.

Στη δεκαετία του 1920, ο Robert Lehman προβλέπει τις δυναμικές μεταβολές που επέρχονται στην οικονομία και επικεντρώνει το ενδιαφέρον στις ταχύτατα αναπτυσσόμενες καταναλωτικές βιομηχανίες όπως το λιανικό εμπόριο, οι αεροπορικές επιχειρήσεις και οι επικοινωνίες. Υποστηρίζει ένθερμα τον κλάδο ψυχαγωγίας και συνεισφέρει στη χρηματοδότηση των, νεογνών τότε, κινηματογραφικών στούντιο RKO, Paramount και 20th Century Fox.

Το κραχ του 1929 και η Μεγάλη Ύφεση ασκούν τεράστιες πιέσεις στη διάθεση κεφαλαίων. Η Lehman πρωτοπορεί με νέα χρηματοοικονομικά προϊόντα, όπως τα private placements, όπου κανονίζονται δάνεια μεταξύ blue-chip δανειοληπτών και ιδιωτών πιστωτών. Η λήξη του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου φέρνει μια πρωτοφανή περίοδο ευμάρειας, που τροφοδοτεί την ανάπτυξη σε βιομηχανίες καταναλωτικών προϊόντων, όπως οι οικιακές συσκευές και τα αυτοκίνητα. Η Lehman αναλαμβάνει οικονομικός σύμβουλος σε επιχειρήσεις των εν λόγω κλάδων και δημιουργεί εμπορικές σχέσεις που θα κρατήσουν μέχρι την κατάρρευσή του οίκου. Με την έναρξη της εποχής των ηλεκτρονικών υπολογιστών, αναλαμβάνει την αναδοχή της εισαγωγής στο χρηματιστήριο της Digital Equipment. Η εταιρία διαδραματίζει δραστήριο ρόλο στην εποχή της πληροφορικής, χρηματοδοτώντας εταιρίες όπως η Intel, που θα γίνουν κορυφαίες στην επανάσταση της υψηλής τεχνολογίας.

Η American Express εξαγοράζει τη Lehman Brothers και τη συγχωνεύει με τη Shearson, και το 1993 την απο-επενδύει από αυτή και επανακτάται η αποκλειστική επωνυμία Lehman Brothers. Το 1994 γίνεται ανεξάρτητη επιχείρηση μέσω αρχικών δημόσιων εγγραφών στα χρηματιστήρια Νέας Υόρκης και Ειρηνικού. Η Lehman

Brothers εισάγεται στον δείκτη S&P 100 και η τιμή της μετοχής της αγγίζει για πρώτη φορά τα 100 δολ. Διαχειρίζεται το μεγαλύτερο IPO στην ιστορία των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, για τον όμιλο CIT, και τη μεγαλύτερη «μοχλευμένη» εξαγορά στην ιστορία των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων για τις KKR και Wendel Investissement. Το 2003 αποκτά τη Neuberger Berman και γίνεται έτσι ηγέτιδα στον κλάδο διαχείρισης επενδυτικών κεφαλαίων.

Το 2005 η Lehman Brothers επιτυγχάνει έσοδα ρεκόρ, τα υπό διαχείριση κεφάλαια αγγίζουν, επίσης, το ρεκόρ των 175 δισ. δολ. και το περιοδικό Euromoney την ανακηρύσσει την καλύτερη επενδυτική τράπεζα για το έτος. Το 2007 κατακτά την κορυφή στη λίστα του Fortune για τις πιο επιτυχημένες χρηματιστηριακές εταιρίες και ανακοινώνει για μία ακόμα χρονιά κέρδη ρεκόρ. Επιπλέον διαχειρίζεται τη μεγαλύτερη συγχώνευση στην ιστορία του χρηματοοικονομικού κλάδου, την αξίας 98 δισ. δολ. εξαγορά της ABN AMRO από την κοινοπραξία των Royal Bank of Scotland, Santander και Fortis.

Το 2008 η Lehman Brothers ανακοινώνει τη 15η Σεπτεμβρίου τη χρεοκοπία της, μετά το «ναυάγιο» των συνομιλιών για πιθανή εξαγορά της και την απροθυμία της αμερικανικής κυβέρνησης να δαπανήσει δημόσιο χρήμα για μια πιθανή συμφωνία. Η τιμή της μετοχής κατρακυλά στα 21 σεντς. Ο πανικός, που προκλήθηκε από την πτώχευση της Lehman Brothers, οδήγησε αμέσως το παγκόσμιο τραπεζικό σύστημα σε τεράστια κρίση ρευστότητας, με φυγή καταθέσεων προς ασφαλέστερες εναλλακτικές επενδύσεις (Κυβερνητικά Ομόλογα) και μετρητά και πάγωμα των διατραπεζικών αγορών και των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Ταυτόχρονα, παρατηρήθηκε κάθετη μείωση των χρηματοδοτήσεων της οικονομίας και του παγκόσμιου εμπορίου στην προσπάθεια αντιμετώπισης της κρίσης ρευστότητας. Οι επιχειρήσεις, ταυτόχρονα, υπό το βάρος των αρνητικών προσδοκιών και της ψυχολογίας και εκτιμώντας, παράλληλα, ότι η ζήτηση θα μειωθεί αισθητά και ότι η ρευστότητα θα περιοριστεί σημαντικά, προχώρησαν σε απότομη και δραστική μείωση των αποθεμάτων, απολύσεις προσωπικού και μειώσεις κόστους και παραγωγής με αποτέλεσμα η ανεργία να καλπάζει σε σύντομο χρονικό διάστημα. Έτσι, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, μετατράπηκε ταχύτατα σε παγκόσμια ύφεση.

Όπως και στο οικονομικό Κραχ του 1929 – 33, ο μηχανισμός εξάπλωσης της κρίσης από τις Ηνωμένες Πολιτείες στον υπόλοιπο κόσμο ήταν, κυρίως, μέσω του μηχανισμού του Κανόνα Χρυσού με τις σταθερές έναντι του χρυσού συναλλαγματικές ισοτιμίες, όπου οι νομισματικές αρχές των υπόλοιπων χωρών αύξησαν τα επιτόκια για

να αποτρέψουν την υποτίμηση των νομισμάτων τους και την εκροή χρυσού, έτσι και το 2008, τα προβλήματα ξεκίνησαν και πάλι από τις ΗΠΑ, από ένα τμήμα της αγοράς στεγαστικών δανείων αλλά μεταφέρθηκαν στον υπόλοιπο παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό χώρο, κυρίως μέσω των σημαντικών διασυνοριακών αλληλεξαρτήσεων και αλληλοσυνδέσεων των χρηματοπιστωτικών αγορών, που δημιούργησε η παγκοσμιοποίηση.²¹

5.6 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Συνοψίζοντας, στο κεφάλαιο αυτό είδαμε τους διαφορετικούς τρόπους αλλά και τις διαφορετικές καταστάσεις που επικρατούσαν στο τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου σε κάθε μια από τις εξεταζόμενες περιπτώσεις. Το ότι η Αμερικάνικη οικονομία γνώρισε την μεγαλύτερή της ανάπτυξη μεταπολεμικά, δεν θα πρέπει να το χρησιμοποιούμε σαν επιχείρημα ώστε να θεωρούμε ότι κάποια οικονομία θα πρέπει να φτάσει σε μια τέτοια φάση ή ότι πάντα μια οικονομική καταστροφή θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με αυτόν τον τρόπο. Και αυτό διότι κάθε ιστορική περίοδος έχει τα δικά της μοναδικά χαρακτηριστικά και έχει φυσικά και άλλες συνθήκες. Παρόλα αυτά το παράδειγμα της μεταπολεμικής οικονομίας των ΗΠΑ μας δείχνει ότι μια πολύ καλά ρυθμιζόμενη οικονομία μπορεί να μειώσει τις δημόσιες δαπάνες χωρίς να κατακρημνισθούν οι ιδιωτικές δαπάνες. Κρίσιμο σημείο όμως αποτελεί ο μηχανισμός των τιμών, ο οποίος θα πρέπει να είναι ελεύθερος και να κατευθύνει αποτελεσματικά τους πόρους προς την καλύτερη χρήση τους, το οποίο σημαίνει ότι οι ρυθμίσεις που εμποδίζουν αυτή τη διαδικασία της αγοράς θα πρέπει να περιορίζονται όσο οι δημόσιες δαπάνες θα μειώνονται.

²¹ Καραμούζης, 2009

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ Ε.Ε. ΚΑΙ ΗΠΑ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΕΠΙΤΟΚΙΩΝ

6.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι τραπεζικοί θεσμοί στην εποχή μας, διαδραματίζουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο στην οικονομία κάθε χώρας. Σημαντικές αποφάσεις λαμβάνονται που έχουν να κάνουν όχι μόνο με θέματα για τα οποία ασχολούνται μόνο οικονομολόγοι και ανήκουν σε κάποια άλλη σφαίρα που μόνο οι επενδυτές και οι χρηματιστές επηρεάζονται, αλλά πολλές φορές ανατρέπουν την καθημερινή ζωή όλων μας.

Τόσο στην Ε.Ε. όσο και στις Η.Π.Α υπάρχουν κεντρικές τράπεζες που συντονίζουν, επιβλέπουν και ελέγχουν το τραπεζικό σύστημα. Η γνωστή σε όλους μας FED Bank είναι ένα ανεξάρτητο θεσμικό όργανο της κυβέρνησης με ιδιωτικές πτυχές, ενώ η ΕΚΤ είναι ένα θεσμικό όργανο με ανεξαρτησία που έχει ως αποστολή την σταθερότητα των τιμών και έχει το αποκλειστικό δικαίωμα έκδοσης τραπεζογραμματίων σε ευρώ μέσα στην Ένωση.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναπτυχθούν οι πτυχές και των δυο τραπεζών, καθώς επίσης θα συγκριθούν τα επιτόκια τους κατά την περίοδο της κρίσης και οι συνέπειές τους.

6.2 ΒΑΣΙΚΟΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΙ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ

6.2.1 Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.)

Η ΕΚΤ συνιστά θεσμικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με θεσμική ανεξαρτησία έναντι οποιασδήποτε άλλης αρχής (εθνικής ή κοινοτικής), διαθέτει δηλαδή μια αυτονομία μιας και οι πράξεις που εκδίδει δεν καταχωρίζονται ως πράξεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ως εκ τούτου δεν δημιουργούν ευθύνες της Ε.Ε. για προκαλούμενη ζημιά αλλά αποκλειστικά της ΕΚΤ (άρθρο 340§3 ΣΛΕΕ). Η πλήρης αυτονομία της ΕΚΤ κρίθηκε αναγκαία έτσι ώστε να αποκοπεί κάθε πολιτική επιρροή προς την ΕΚΤ και να μπορέσει με αυτόν τον τρόπο να επιτευχθεί η σταθερότητα των τιμών. Με τον τρόπο όμως αυτό ανακύπτει για άλλη μια φορά το έλλειμμα δημοκρατίας που ταλανίζει την Ε.Ε. μιας και η πολιτική αποκοπή της ΕΚΤ δεν την νομιμοποιεί επαρκώς να εκδίδει πράξεις για τις οποίες η Ε.Ε. έχει το ανεύθυνο, καθώς προτάσσεται ο τεχνοκρατικός χαρακτήρας έναντι του πολιτικού.

Η ΕΚΤ έχει ως έδρα της τη Φρανκφούρτη και τα όργανα διοίκησής της αποτελούνται από τα 19 κράτη μέλη της ΟΝΕ και είναι το Διοικητικό Συμβούλιο, η Εκτελεστική Επιτροπή (άρθρο 129§1 ΣΛΕΕ) και το Γενικό Συμβούλιο (άρθρο 44 Πρωτοκόλλου αριθμ. 4 ΣΛΕΕ).

Το Διοικητικό Συμβούλιο απαρτίζεται από τα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΕΚΤ και τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών των κρατών μελών με νόμισμα το ευρώ. Κύριο έργο του είναι να καθορίζει τις κατευθυντήριες γραμμές και να λαμβάνει τις αναγκαίες αποφάσεις για την εκπλήρωση των καθηκόντων που έχουν ανατεθεί στο ΕΣΚΤ σύμφωνα με τις Συνθήκες και το καταστατικό του. Διαμορφώνει ακόμα και τη νομισματική πολιτική της Ένωσης με αποστολή την σταθερότητα των τιμών και έχει το αποκλειστικό δικαίωμα έκδοσης τραπεζογραμματίων σε ευρώ μέσα στην Ένωση (άρθρο 128§1 ΣΛΕΕ και άρθρα 10,12, 16 Πρωτοκόλλου αρ.4 ΣΛΕΕ).

Η Εκτελεστική Επιτροπή απαρτίζεται από τον πρόεδρο, τον αντιπρόεδρο και τέσσερα άλλα μέλη που διορίζονται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με θητεία οκταετή και μη ανανεώσιμη. Ως κύρια αρμοδιότητά της ορίζεται αυτή του να θέτει σε εφαρμογή τη νομισματική πολιτική σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές και τις αποφάσεις που λαμβάνει το Διοικητικό Συμβούλιο και δίνει τις απαραίτητες οδηγίες προς τούτο στις εθνικές κεντρικές τράπεζες. Επιπλέον ασκεί και εξουσίες που της παραχωρεί ειδικά το Διοικητικό Συμβούλιο (άρθρο 11 Πρωτοκόλλου αριθμ. 4 ΣΛΕΕ).

Το Γενικό Συμβούλιο το οποίο απαρτίζεται από τον πρόεδρο και τον αντιπρόεδρο της ΕΚΤ και τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών των υπολοίπων κρατών που δεν συμμετέχουν στο ευρώ, δημιουργήθηκε ώστε να μην αγνοηθούν τα κράτη μέλη της Ένωσης που δεν συμμετέχουν στην ΟΝΕ και οι αρμοδιότητες αυτού του οργάνου είναι προφανώς περιορισμένες. Ως κεντρική αρμοδιότητα έχει την απλή συμβολή του σε συμβουλευτικές λειτουργίες προς τα άλλα όργανα της Ε.Ε. και σε άλλες δραστηριότητες και λειτουργίες της ΕΚΤ.²²

Στο κεφάλαιο της ΕΚΤ, αρχικού ύψους 5 δις ευρώ, μετέχουν μόνο οι εθνικές κεντρικές τράπεζες με βάση υπολογισμού την προβλεπόμενη στο άρθρο 29 του Πρωτοκόλλου αριθμ. 4 ΣΛΕΕ «κλείδα κατανομής», που λαμβάνει υπόψη τον πληθυσμό και το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε τιμές αγοράς κάθε κράτους μέλους, σε σχέση με τα αντίστοιχα στοιχεία του συνόλου των κρατών της Ένωσης.

²² Παπαγιάννης, 2016

Στις αρμοδιότητες τις ΕΚΤ ανήκουν: α) Η απόφαση περί έκδοσης και η έκδοση τραπεζογραμματίων σε ευρώ, και η παροχή άδειας στις εθνικές κεντρικές τράπεζες να εκδίδουν επίσης τέτοια τραπεζογραμμάτια. Τα κράτη μέλη μπορούν να εκδίδουν κέρματα σε ευρώ, η ποσότητα των οποίων τελεί υπό την έγκριση της ΕΚΤ (άρθρα 128 και 282§2 ΣΛΕΕ), β) Η διασφάλιση της εκπλήρωσης της αποστολής του ΕΣΚΤ, γ) Η συγκρότηση μαζί με τις εθνικές κεντρικές τράπεζες, η διοίκηση μαζί με τα όργανα λήψεως αποφάσεων και η λειτουργία του ΕΣΚΤ και του ευρωσυστήματος ειδικότερα δ) Η αυτόβουλη ή κατόπιν αιτήματος διατύπωση γνώμης προς τις αρχές της Ένωσης ή προς τις εθνικές αρχές των κρατών μελών για θέματα αρμοδιότητάς της και ε) Η εκτέλεση ειδικών καθηκόντων σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων και λοιπών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Για την εκπλήρωση της αποστολής της η ΕΚΤ εκδίδει Κανονισμούς, αποφάσεις, συστάσεις, γνώμες αλλά όχι οδηγίες.

Βάση τον κανονισμό 1024/2013 του Συμβουλίου, η ΕΚΤ ασκεί ευθέως και ειδικά καθήκοντα προληπτικής εποπτείας επι των σημαντικών πιστωτικών ιδρυμάτων με τη συνδρομή των εθνικών εποπτικών αρχών. Στα ειδικά καθήκοντα περιλαμβάνονται η χορήγηση αδειών λειτουργίας όλων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων καθώς και η ανάκληση ήδη χορηγηθέντων αδειών καθώς και η συναίνεση ή μη στη απόκτηση ειδικών συμμετοχών σε αυτά, όπως επίσης και η εποπτεία για τη διασφάλιση τήρησης της εθνικής νομοθεσίας σε θέματα ίδιων κεφαλαίων, χρηματοδοτικών ανοιγμάτων, ρευστότητας, εποπτικών ελέγχων κλπ . Σημαντικά πιστωτικά ιδρύματα θεωρούνται αυτά που έχουν αξία ενεργητικού ανώτερη των 30 δις ευρώ, και σε κάθε περίπτωση τα τρία πιο σημαντικά πιστωτικά ιδρύματα κάθε κράτους μέλους.

Οι πράξεις καθώς και οι παραλείψεις της ΕΚΤ υπόκεινται σε έλεγχο από το ΔΕΕ στις περιπτώσεις και υπό τους όρους που καθορίζονται στις συνθήκες. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η ΕΚΤ απολαμβάνει θεσμική ανεξαρτησία έναντι των υπολοίπων ενωσιακών οργάνων και ο μοναδικός περιορισμός της προβλέπεται μόνο για την ευθύνη για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες έναντι τρίτων χωρών, την οποία έχει το Συμβούλιο. Σύμφωνα με το άρθρο 263 ΣΛΕΕ αναγνωρίστηκε στην ΕΚΤ δικαίωμα προσφυγής ενώπιον του ΔΕΕ με σκοπό τη διατήρηση των προνομίων της, ενώ έναντι του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου η ΕΚΤ έχει μόνο την υποχρέωση υποβολής έκθεσης σχετικά με τη νομισματική πολιτική. Όπως είναι προφανές, ο έλεγχος ενός τόσο σημαντικού οργάνου όπως είναι η ΕΚΤ είναι ανεπαρκής δεδομένων των

σημαντικότερων αποφάσεων που λαμβάνει και του δημοκρατικού ελλείμματος που έχει.

Πίνακας 6.1

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και Κεντρικές Εθνικές Τράπεζες

α/α	Εθνική κεντρική τράπεζα	Κλείδα κατανομής %	Καταβεβλημένο κεφάλαιο (€)
1.	Nationale Bank van België / Banque Nationale de Belgique (Βέλγιο)	2,4778	268.222.025,17
2.	Deutsche Bundesbank (Γερμανία)	17,9973	1.948.208.997,34
3.	Eesti Pank (Εσθονία)	0,1928	20.870.613,63
4.	Banc Ceannais na hÉireann / Central Bank of Ireland (Ιρλανδία)	1,1607	125.645.857,06
5.	Τράπεζα της Ελλάδος	2,0332	220.094.043,74
6.	Banco de España (Ισπανία)	8,8409	957.028.050,02
7.	Banque de France (Γαλλία)	14,1792	1.534.899.402,41
8.	Banca d'Italia (Ιταλία)	12,3108	1.332.644.970,33
9.	Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου	0,1513	16.378.235,70
10.	Latvijas Banka (Λεττονία)	0,2821	30.537.344,94
11.	Lietuvos bankas (Λιθουανία)	0,4132	44.728.929,21
12.	Banque centrale du Luxembourg (Λουξεμβούργο)	0,2030	21.974.764,35
13.	Bank Ċentrali ta' Malta / Central Bank of Malta (Μάλτα)	0,0648	7.014.604,58
14.	De Nederlandsche Bank (Κάτω Χώρες)	4,0035	433.379.158,03
15.	Oesterreichische Nationalbank (Αυστρία)	1,9631	212.505.713,78
16.	Banco de Portugal (Πορτογαλία)	1,7434	188.723.173,25
17.	Banka Slovenije (Σλοβενία)	0,3455	37.400.399,43
18.	Národná banka Slovenska (Σλοβακία)	0,7725	83.623.179,61
19.	Suomen Pankki - Finlands Bank (Φινλανδία)	1,2564	136.005.388,82
	Σύνολο	70,3915	7.619.884.851,40

Πηγή: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/capital/html/index.el.html>

6.2.2 Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός

Προκειμένου να προαχθεί η καλόπιστη συνεργασία και η αλληλοενημέρωση στον τομέα άσκησης εποπτείας επι των πιστωτικών ιδρυμάτων, δημιουργήθηκε ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός (EEM) ο οποίος αποτελεί ένωση των αρμοδίων εθνικών εποπτικών αρχών του κάθε κράτους μέλους και της ΕΚΤ. Με τη βοήθεια των εθνικών

εποπτικών αρχών η ΕΚΤ θα εκτελεί τα εποπτικά καθήκοντα που της έχουν ανατεθεί με τον Κανονισμό 1024/2013, απευθύνοντας σε αυτές οδηγίες και εντολές για την εκ μέρους της άσκηση εποπτείας στο πλαίσιο που ο Κανονισμός και η ΕΚΤ επιτρέπουν.

6.2.3 Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τράπεζων (ΕΣΚΤ)

Το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών συνιστά μια οργανωμένη ένωση κεντρικών τραπεζών, στο πλαίσιο της ΕΚΤ, χωρίς νομική προσωπικότητα, η οποία αποφασίζει και ενεργεί επι θεμάτων αρμοδιότητάς της, αποκλειστικά μέσω της ΕΚΤ και των οργάνων της και εφαρμόζει τις λαμβανόμενες αποφάσεις μέσω όλων των μελών της σε εθνικό επίπεδο. Διοικείται από τα όργανα απόφασης της ΕΚΤ και βασικά του καθήκοντα είναι η χάραξη και εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής της Ένωσης, η διενέργεια πράξεων συναλλάγματος, η προώθηση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών και η κατοχή και διαχείριση των επίσημων συναλλαγματικών διαθεσίμων των κρατών μελών, εκτός εκείνων που συνιστούν τρέχοντα ταμειακά υπόλοιπα.

6.2.4 Σχέσεις ΕΚΤ και Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών

Οι σχέσεις μεταξύ της ΕΚΤ και των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών διέπονται από τις κάτωθι αρχές:

- A) Της απόλυτης θεσμικής ανεξαρτησίας, δηλαδή οι εθνικές κεντρικές τράπεζες δεν δέχονται υποδείξεις κατά την άσκηση των εξουσιών και την εκτέλεση των καθηκόντων τους.
- B) Της μη παροχής οποιασδήποτε πιστωτικής διευκόλυνσης.
- Γ) Της αποκλειστικότητας στη νομοθετική με ενιαίο τρόπο ρύθμιση θεμάτων ίδρυσης, λειτουργίας και εποπτείας των πιστωτικών και χρηματοδοτικών ιδρυμάτων στα κράτη μέλη της Ε.Ε. ώστε να δημιουργηθεί ενιαία τραπεζική αγορά.
- Δ) Της μη θέσπισης και μη ισχύς μέτρων που εξασφαλίζουν προνομιακή πρόσβαση στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

6.3 FEDERAL RESERVE BANK (FED)

Το 1914 δημιουργήθηκε το Ομοσπονδιακό Αποθεματικό Σύστημα (Federal Reserve), το οποίο αποτέλεσε την κεντρική τράπεζα των ΗΠΑ. Η FED συγκροτήθηκε με ειδικό νόμο, την Federal Reserve Act, τον οποίο ψήφισε το Κογκρέσο μετά από εισήγηση του

Προέδρου Woodrow Wilson. Ο νόμος αυτός εκτός από την ίδρυση του κεντρικού τραπεζικού συστήματος, δίνει την δυνατότητα στην Κεντρική Τράπεζα να εκδίδει νόμισμα και γραμμάτια. Η Τράπεζα λογοδοτεί στο Κογκρέσο, καθώς όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας προτείνονται από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ και ορίζονται έπειτα από έγκριση του Κογκρέσου.

Το Ομοσπονδιακό Αποθεματικό Σύστημα αποτελείται από δώδεκα περιφερειακές κεντρικές τράπεζες τοποθετημένες σε μεγάλες πόλεις, την Ομοσπονδιακή Επιτροπή Ανοικτής Αγοράς, το επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο της Κεντρικής Τράπεζας (Board of Governors), και πλήθος ιδιωτικών τραπεζών μέλη του τραπεζικού συστήματος των ΗΠΑ.

Οι δώδεκα περιφερειακές κεντρικές τράπεζες βρίσκονται στην Βοστώνη, Νέα Υόρκη, Φιλαδέλφεια, Κλίβελαντ, Σικάγο, Ατλάντα, Ρίτσμοντ, Στ.Λούις, Ντάλλας, Κάνσας, Μινεάπολη και Σαν Φρανσίσκο. Κάθε τράπεζα από τις παραπάνω είναι υπεύθυνη για τις τράπεζες που βρίσκονται στην περιοχή τους, έχουν έναν πρόεδρο με πενταετή θητεία και δικαίωμα επανεκλογής και εννέα μέλη χωρισμένα σε τρεις κατηγορίες στις οποίες ασκούν τα καθήκοντα τους. Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται σε ιδιωτικές τράπεζες για τις οποίες είναι υπεύθυνα τα τρία μέλη του Δ.Σ της περιφερειακής τράπεζας. Η δεύτερη και η τρίτη κατηγορία αναφέρεται σε δημόσιες τράπεζες για τις οποίες είναι υπεύθυνα τα τρία μέλη της δεύτερης και τρίτης κατηγορίας.

Η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Ανοικτής Αγοράς αποτελείται από τα επτά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και από πέντε από τους δώδεκα Προέδρους των περιφερειακών Κεντρικών Τραπεζών (οι πέντε Πρόεδροι έχουν δικαίωμα ψήφου, ενώ οι υπόλοιποι απλά παρευρίσκονται σε κάθε συνεδρίαση). Τα πέντε μέλη που έχουν δικαίωμα ψήφου εναλλάσσονται, εκτός από τον Πρόεδρο της περιφερειακής κεντρικής τράπεζας της Νέας Υόρκης, ο οποίος έχει πάντα δικαίωμα ψήφου. Η ΟΕΑΑ συνεδριάζει περίπου κάθε έξι εβδομάδες στην Ουάσιγκτον, ώστε να μελετά την οικονομική κατάσταση και να εκτιμά αν χρειάζονται αλλαγές στην νομισματική πολιτική.²³

Το επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο της κεντρικής τράπεζας αποτελείται από μέλη που ορίζονται από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ έπειτα από έγκριση του Κογκρέσου για μία δεκαετή θητεία που δεν ανανεώνεται. Παρόλα αυτά, ο Πρόεδρος και ο

²³ <https://www.federalreserve.gov/>

Αντιπρόεδρος του Συμβουλίου έχουν τετραετή θητεία και ορίζονται από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ, έπειτα από έγκριση του Κογκρέσου. Οι αρμοδιότητες του Προέδρου του Συμβουλίου είναι να διοικεί το προσωπικό της FED, να διευθύνει τις συνεδριάσεις του Συμβουλίου και να καταθέτει τακτικά την πολιτική που ακολουθεί η Κεντρική Τράπεζα στις επιτροπές του Κογκρέσου.

Η FED είναι ένα ανεξάρτητο θεσμικό όργανο της κυβέρνησης με ιδιωτικές πτυχές. Το σύστημα δεν είναι ιδιωτικός οργανισμός και δεν λειτουργεί με σκοπό το κέρδος. Τα αποθέματα των περιφερειακών Federal Reserve ανήκουν στις τράπεζες που λειτουργούν εντός των περιοχών της και αποτελούν μέρος του συστήματος. Ως ανεξάρτητο όργανο, η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ έχει την εξουσία να ενεργεί ελεύθερα, χωρίς την έγκριση του Κογκρέσο ή του Προέδρου. Παρέχει επίσης εσωτερικό έλεγχο, εξασφαλίζοντας ότι οι αποφάσεις της δεν επηρεάζονται από οποιοδήποτε μέρος του συστήματος. Επιπλέον, παράγει έσοδα αυτόνομα χωρίς ανάγκη χρηματοδότησης του Κογκρέσου. Για τους λόγους αυτούς συχνά λέγεται ότι είναι «ανεξάρτητο εντός της κυβέρνησης».

Πίνακας 6.2

Διαφορές ΕΚΤ και FED BANK

ΤΟΜΕΑΣ	ΕΚΤ	FED
ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> Υψηλό Επίπεδο Λογοδοτεί στα Ευρωπαϊκά Όργανα για τις αποφάσεις της 	<ul style="list-style-type: none"> Ανεξάρτητος οργανισμός από την Κυβέρνηση Αναφέρει 4 φορές τον χρόνο στο Κογκρέσο.
ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	<ul style="list-style-type: none"> Συντηρητική Κύριος στόχος η σταθερότητα των τιμών με «θυσίες» στους στόχους της οικονομικής δραστηριότητας και της απασχόλησης, προκειμένου να επιτευχθεί ο χαμηλός πληθωρισμός (2-3%) 	<ul style="list-style-type: none"> Τολμηρή Επεκτατικός χαρακτήρας στις αποφάσεις της, όπως αύξηση της απασχόλησης και της οικονομικής δραστηριότητας με ενδεχόμενες «θυσίες» στον πληθωρισμό.
ΕΠΙΤΕΥΧΘΕΝΤΕΣ ΣΤΟΧΟΙ	<ul style="list-style-type: none"> Διατήρηση της σταθερότητας των τιμών Διαφύλαξη της αξίας του Ευρώ Χαμηλούς θετικούς ρυθμούς πληθωρισμού πλησίον του 2% Υποστήριξη των γενικών οικονομικών και πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης Διασφάλιση της ελεύθερης αγοράς 	<ul style="list-style-type: none"> Πρόωθηση σταθερών τιμών. Βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη, μεγιστοποίηση απασχόλησης.
ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΔΙΕΘΝΗ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ	<ul style="list-style-type: none"> Χορήγηση ενέσεων ρευστότητας στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής μέσω της μείωσης των επιτοκίων. 	

Πηγές: <http://www.ecb.europa.eu> & <https://www.federalreserve.gov>

6.4 ΕΠΙΤΟΚΙΑ ΣΤΗΝ Ε.Ε. ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΗΠΑ

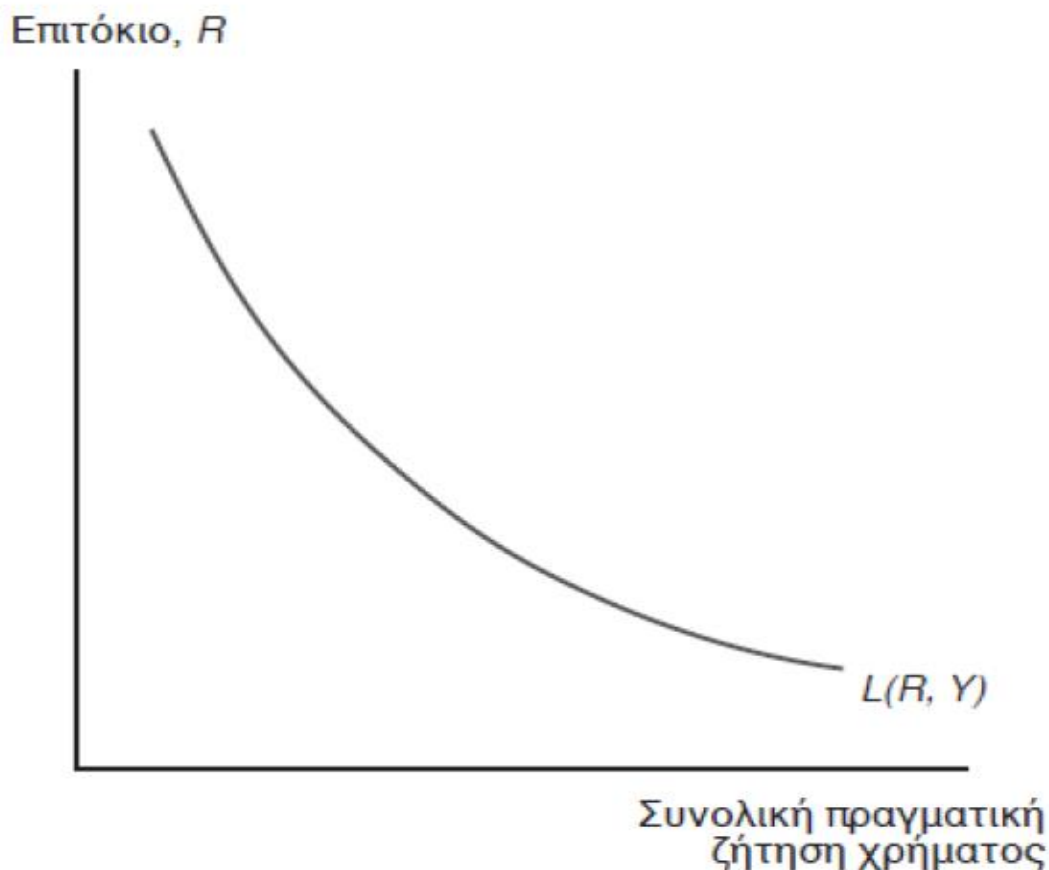
Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες των νομισμάτων επηρεάζονται από το επιτόκιο που αποδίδουν οι καταθέσεις σε διάφορα νομίσματα, καθώς και από την αναμενόμενη συναλλαγματική ισοτιμία. Όταν μιλάμε για προσφορά χρήματος αναφερόμαστε στο M1, δηλ. στη συνολική ποσότητα νομίσματος σε κυκλοφορία, τρεχούμενων καταθέσεων, καταθέσεων όψεως, λογαριασμών χρεωστικών καρτών, και καταθέσεων ταμειυτηρίου

Η ατομική ζήτηση χρήματος επηρεάζεται από τους εξής παράγοντες:

1. Τα επιτόκια και το προσδοκώμενο ποσοστό απόδοσης των χρηματικών περιουσιακών στοιχείων σε σύγκριση με τις αποδόσεις των άλλων περιουσιακών στοιχείων.
2. Ο βαθμός επικινδυνότητας της προσδοκώμενης απόδοσης του περιουσιακού στοιχείου.
3. Η ρευστότητα του περιουσιακού στοιχείου.

Αν θεωρήσουμε ότι το χρήμα έχει μηδενικό επιτόκιο, τότε το επιτόκιο των λοιπών περιουσιακών στοιχείων (π.χ., ομόλογα, μεγάλες καταθέσεις προθεσμίας) αποτελεί το κόστος διακράτησης (κόστος ευκαιρίας) χρήματος που έχει αντίστροφη σχέση ανάμεσα στο επιτόκιο και στη ζήτηση χρήματος. Ο κίνδυνος διακράτησης χρηματικών περιουσιακών στοιχείων προέρχεται κυρίως από το μη αναμενόμενο πληθωρισμό, που μειώνει την αγοραστική ζήτηση του χρήματος. Όμως, όλα τα περιουσιακά στοιχεία διατρέχουν τον ίδιο κίνδυνο από μία αύξηση των τιμών. Το βασικό πλεονέκτημα του χρήματος είναι η ρευστότητα. Όταν αυξάνεται η μέση αξία των συναλλαγών ενός νοικοκυριού ή επιχείρησης, αυξάνεται η ζήτησή τους για χρήμα.

Για δεδομένο επίπεδο πραγματικού εισοδήματος Y , η καμπύλη συνολικής πραγματικής ζήτησης χρήματος $L(R,Y)$ είναι φθίνουσα ως προς το επιτόκιο R : η ζητούμενη ποσότητα των πραγματικών χρηματικών διαθεσίμων αυξάνεται (μειώνεται) όταν μειώνεται (αυξάνεται) το επιτόκιο.



Πηγή: Miltiades Chacholiades (1990)

Διάγραμμα 6.1

Καμπύλη Συνολικής Ζήτησης Χρήματος

Πρόσφατα, η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των Η.Π.Α. (FED) αποφάσισε την αύξηση του βασικού επιτοκίου από 0% σε 0,25% - 0,5%. Επίσης, προχώρησε και στην αύξηση του επιτοκίου προεξόφλησης στο 1% από το 0,75%, που ίσχυε προηγουμένως. Το γεγονός αυτό αναμένεται να οδηγήσει τις διεθνείς αγορές χρήματος στην αγορά χρηματοοικονομικών προϊόντων που αποτιμώνται σε δολάρια, διότι θα ανέβουν οι σχετικές αποδόσεις. Αναφορικά με τη διμερή συναλλαγματική ισοτιμία ευρώ – δολαρίου και λόγω των κυμαινόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών που ισχύουν μεταξύ ευρωζώνης και Η.Π.Α., η αύξηση των αμερικανικών επιτοκίων και συνεπώς η αύξηση της πώλησης ευρώ για την αγορά αμερικάνικων δολαρίων, αναμένεται να δημιουργήσει τάση υποτίμησης του ευρώ (και ανατιμητικές τάσεις στο αμερικάνικο δολάριο), οδηγώντας πιθανόν στην εξίσωσή του με το δολάριο. Σήμερα η ισοτιμία βρίσκεται στο

1 ευρώ = 1,08 δολάρια). Το μέγεθος της υποτίμησης του ευρώ εξαρτάται από την πολιτική που θα ακολουθήσει η FED στο θέμα των βασικών επιτοκίων. Κατά συνέπεια και αναφορικά με τη διατλαντική κίνηση κεφαλαίων, οι αυξημένες αποδόσεις των αμερικανικών ομολόγων και λοιπών τίτλων και χρεογράφων, αναμένεται να οδηγήσουν στην αύξηση εισροής χρηματικών κεφαλαίων στην αμερικάνικη αγορά χρήματος (ενίσχυση του πλεονάσματος στο αμερικάνικο ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων) και στην αύξηση εκροής χρηματικών κεφαλαίων από την ευρωζώνη. Οι κεντρικές τράπεζες προέβησαν σε συντονισμένες μειώσεις επιτοκίων και ενέσεις ρευστότητας. Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ (Fed) μείωσε το βασικό της επιτόκιο από 5,25% τον Σεπτέμβριο του 2007 στο 0% με 0,25% τον Δεκέμβριο του 2008. Για πρώτη φορά η Fed έθεσε ως στόχο για το βασικό της επιτόκιο ένα εύρος παρά ένα συγκεκριμένο νούμερο. Η ΕΚΤ προχώρησε πιο διστακτικά στη μείωση των επιτοκίων, καθώς περιορίζεται από την βασική της αποστολή, που είναι η διατήρηση χαμηλού πληθωρισμού. Η ΕΚΤ ξεκίνησε τις μειώσεις μόλις τον Οκτώβριο του 2008 από το 4,25% στο 1% τον Ιούνιο του 2009. Παρόλα αυτά, πρέπει να τονιστεί ότι ο μηχανισμός μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής είχε, ιδίως στην κορύφωση της κρίσης, ουσιαστικά παραλύσει.

6.5 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Σε υφεσιακή κατάσταση της οικονομίας (όπου ελλοχεύει ο κίνδυνος της παγίδας ρευστότητας), η άσκηση νομισματικής πολιτικής έχει σημαντικούς περιορισμούς όταν η ζήτηση χρήματος είναι τέλεια ελαστική (παγίδα ρευστότητας) ή όταν η επένδυση είναι ανελαστική. Όταν η οικονομία εισέλθει στην παγίδα ρευστότητας, η αύξηση της προσφοράς χρήματος δεν αυξάνει το προϊόν. Απαραίτητη η εφαρμογή αναπτυξιακών μέτρων. Η περαιτέρω εξασθένηση του ευρώ έναντι του δολαρίου και η πιθανή εξίσωση της ισοτιμίας τους, οι επιπτώσεις αυτών στην ανταγωνιστικότητα αμερικάνικων και ευρωπαϊκών προϊόντων, καθώς και η συνεχιζόμενη κρίση ρευστότητας και επενδύσεων στις ασθενέστερες οικονομίες, θα αποτελέσουν τις νέες προκλήσεις που θα προσδιορίσουν το παγκόσμιο οικονομικό γίγνεσθαι τα επόμενα χρόνια

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΕΓΕΘΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α.

7.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μετά την πτώση των Lehman Brothers και την παγκόσμια οικονομική κρίση που ακολούθησε οι οικονομίες και της Ε.Ε. αλλά και των ΗΠΑ δέχθηκαν ένα τεράστιο πλήγμα. Η ανεργία, η φτώχεια η μείωση της αγοραστικής δύναμης ήταν αυτά που γινόντουσαν απολύτως εμφανή σε όλους.

Κατά την περίοδο αυτή πολλά οικονομικά μεγέθη μεταβλήθηκαν και οι εκάστοτε κυβερνήσεις θέλησαν να βελτιώσουν τη δημοσιονομική τους κατάσταση είτε περιορίζοντας με αυστηρούς τρόπους τα δημοσιονομικά τους ελλείματα, και άλλες φορές με λιγότερο επαχθείς τρόπους, όπως η αύξηση των δημοσίων επενδύσεων

Στο παρόν κεφάλαιο θα μελετήσουμε τα εξής οικονομικά μεγέθη και την μεταβολή τους πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την κρίση ώστε να μπορέσουμε να εξάγουμε κάποια συμπεράσματα: ΑΕΠ, ανεργία, δημόσιες δαπάνες, δημόσιες επενδύσεις και δημοσιονομικό έλλειμμα.

7.2 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ Α.Ε.Π. ΣΤΗΝ Ε.Ε. ΚΑΙ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.

Στο παρακάτω σχήμα μπορούμε να δούμε την μεταβολή του πραγματικού ΑΕΠ από το 2005 έως το 2015 στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στις ΗΠΑ.



Πηγή: <http://ec.europa.eu/eurostat>

Διάγραμμα 7.1

ΑΕΠ στην Ε.Ε. και στις ΗΠΑ

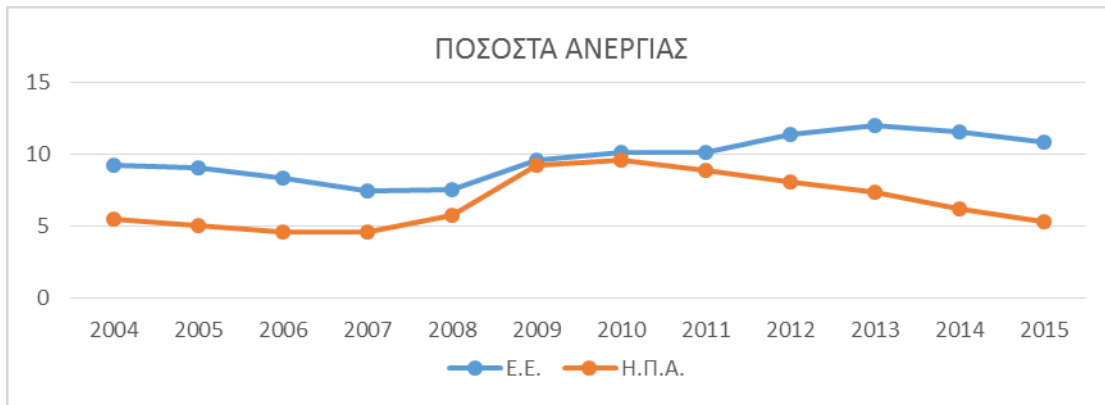
Όπως φαίνεται η κρίση στην ΕΕ ήταν εμφανής από το 2008 όπου υπήρχε μεγάλη μείωση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ, η οποία ακολουθήθηκε το 2009 από μια πτώση του πραγματικού ΑΕΠ κατά 4,5%, ενώ τα επόμενα χρόνια υπήρχε αύξηση αν και με μειούμενο ρυθμό ανάπτυξης κατά το 2011. Το 2012 υπήρξε και πάλι συρρίκνωση του ΑΕΠ κατά 0,9%, η οποία διατηρήθηκε και το 2013 με μείωση κατά 0,3%. Το 2014 και 2015 υπήρξε αύξηση του ΑΕΠ αν και με ασθενή ρυθμό ανάπτυξης.

Όσον αφορά τις ΗΠΑ, και εκεί η κρίση του 2008 είχε φυσικά άμεσα αποτελέσματα στο ΑΕΠ της χώρας μειώνοντάς το κατά 0,3%, ενώ το 2009 οι συνέπειες της κρίσης έγιναν ακόμα πιο φανερές μειώνοντάς το περαιτέρω κατά 2,8%. Το 2010 οι ΗΠΑ κατάφεραν να αυξήσουν το ΑΕΠ τους κατά 2,5% και από τότε μέχρι και σήμερα κατάφερε να έχει πάντα αύξηση στο πραγματικό της ΑΕΠ έστω και με μικρές σχετικά μειώσεις του ρυθμού αύξησής του.

Επομένως, ένα πρώτο συμπέρασμα που μπορούμε να βγάλουμε συγκρίνοντας τις αυξομειώσεις του πραγματικού ΑΕΠ των δυο ενώσεων κατά τα χρόνια που ξέσπασε η κρίση και φτάνοντας μέχρι σήμερα είναι ότι όπως είναι φυσικό η κρίση έπληξε πρώτα την οικονομία της χώρας όπου εκεί ξέσπασε, ήτοι των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Παρόλα αυτά η οικονομία που φαίνεται να πλήχθηκε περισσότερο είναι αυτή της Ευρωζώνης, και αυτό μπορούμε να το συμπεράνουμε και από τις μειώσεις του ΑΕΠ που ήταν μεγαλύτερες για την ευρωζώνη αλλά και λόγω του ότι το αμερικανικό ΑΕΠ από τη στιγμή που αυξήθηκε σταθεροποιήθηκε έχοντας αυξητικές τάσεις, ενώ το ΑΕΠ της Ε.Ε. ξανακύλησε το 2012 και το 2013 σε συρρικνώσεις, δείχνοντας ότι ακόμα δεν έχει ξεπεραστεί η κρίση για την ευρωζώνη.

7.3 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΣΟΣΤΟΥ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ Ε.Ε. ΚΑΙ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.

Στο επόμενο διάγραμμα μπορούμε να δούμε την μεταβολή του ποσοστού ανεργίας από το 2004 έως το 2015 στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στις ΗΠΑ.



Πηγή: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>

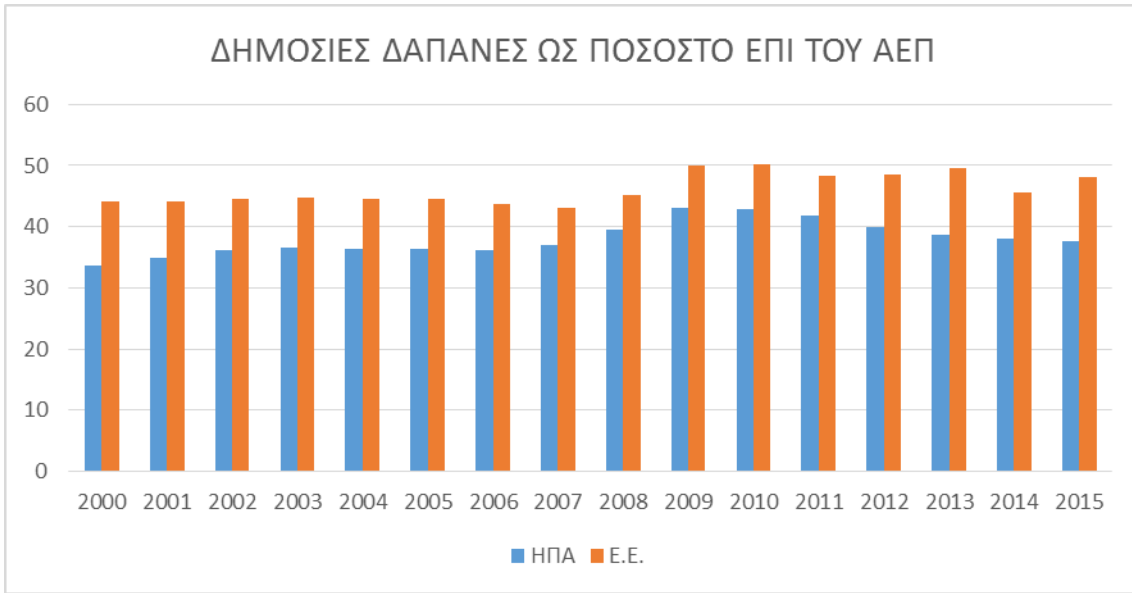
Διάγραμμα 7.2

Ποσοστά ανεργίας στην Ε.Ε. και στις ΗΠΑ

Το ποσοστό ανεργίας είναι ο αριθμός των ανέργων δια του εργατικού δυναμικού, που είναι ο αριθμός των ανθρώπων που είναι είτε εργαζόμενοι ή άνεργοι και ψάχνουν για δουλειά. Το παραπάνω γράφημα δείχνει ότι το ποσοστό ανεργίας στις ΗΠΑ αυξήθηκε πιο έντονα από ό, τι στη ζώνη του ευρώ μετά το 2007 και ότι οι τιμές είχαν συγκλίνει από το 2010. Από τότε, το ποσοστό ανεργίας στη ζώνη του ευρώ είναι σαφώς υψηλότερο, ενώ το ποσοστό των ΗΠΑ έχει μειωθεί αισθητά, διευρύνοντας το χάσμα μεταξύ τους με πάνω από 5 ποσοστιαίες μονάδες. Αυτό το στοιχείο αποτελεί ακόμα μια ένδειξη για το πόσο διαφορετικά αντιμετώπισαν την οικονομική κρίση η Ε.Ε. και οι Η.Π.Α.

7.4 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α.

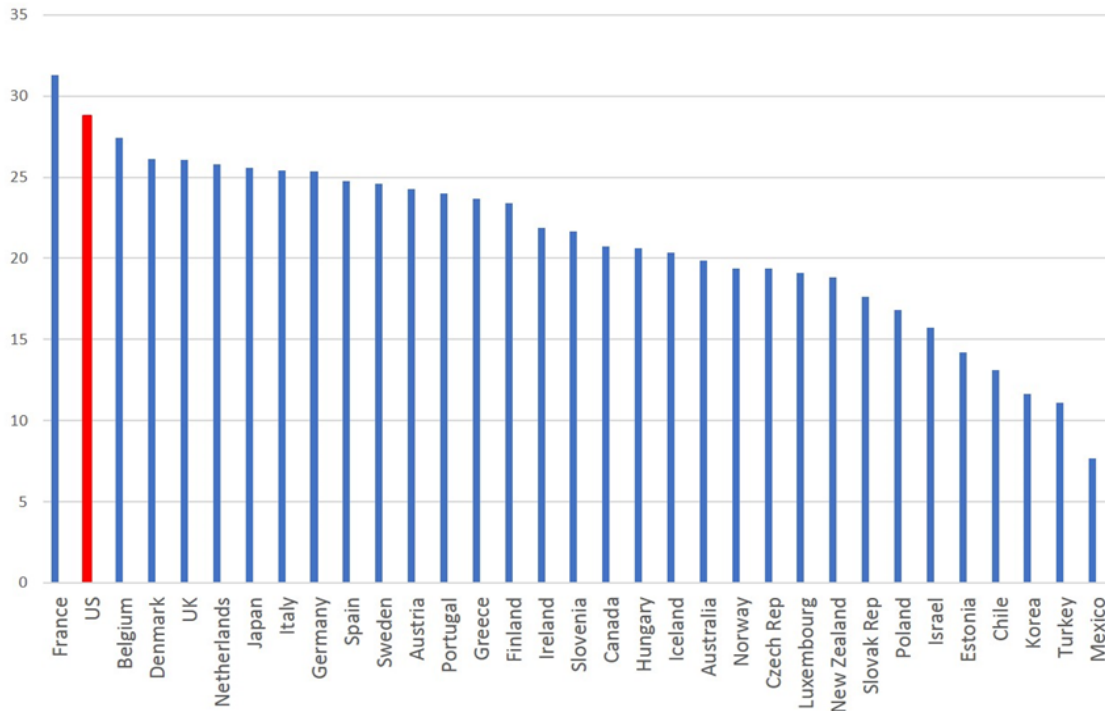
Στο Διάγραμμα 7.3 παρουσιάζονται, συγκριτικά, οι δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό επι του ΑΕΠ που δαπανήθηκαν από το έτος 2000 έως το 2015 ενώ στο Διάγραμμα 7.4 παρουσιάζονται οι κοινωνικές δαπάνες που δαπάνησαν, ξεχωριστά, όλες οι Χώρες της Ε.Ε. καθώς και οι ΗΠΑ.



Πηγή: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics> & <http://www.oecd.org/>

Διάγραμμα 7.3

Δημόσιες Δαπάνες στην Ε.Ε. και στις ΗΠΑ



Πηγή: <http://www.oecd.org/>

Διάγραμμα 7.4

Καθαρό Σύνολο Κοινωνικών Δαπανών

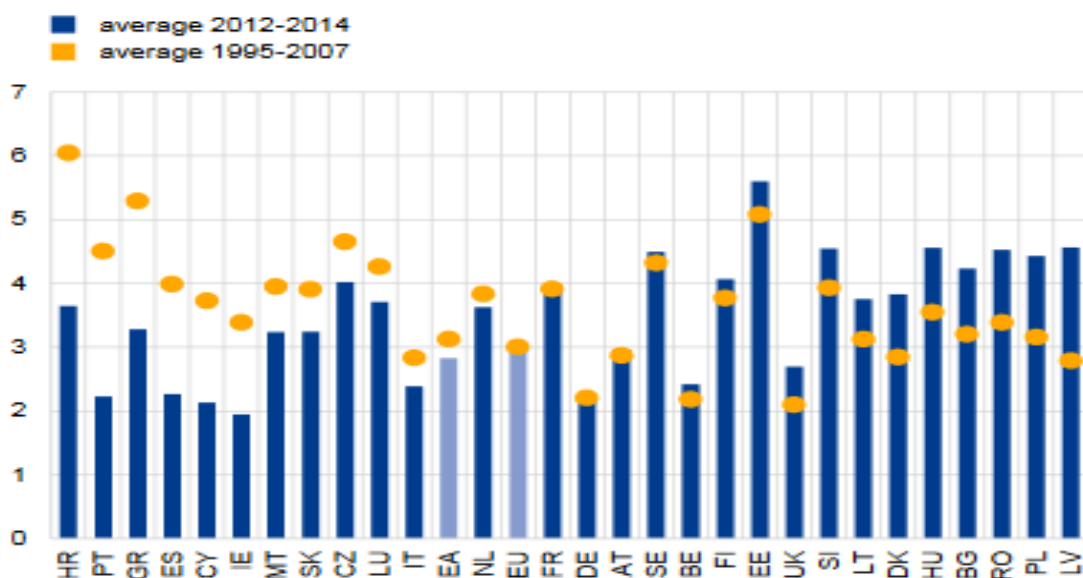
Παρατηρώντας το πρώτο διάγραμμα για τις άμεσες κρατικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ, οι ΗΠΑ έχουν αρκετά χαμηλότερο ποσοστό από ότι οι χώρες της ευρωζώνης. Αν επικεντρωθούμε μόνο στις άμεσες κρατικές δαπάνες, δημιουργείται η εντύπωση ότι οι ΗΠΑ δεν συμμετέχουν στην επιχείρηση αναδιανομής πλούτου ως προς τον βαθμό που η άλλες χώρες έχουν επιτύχει. Οι κυβερνητικοί φορείς στις ΗΠΑ προωθούν την κοινωνική πολιτική μέσω κινήτρων στην φορολογία και διάφορες άλλες διευκολύνσεις. Αυτό διακρίνει τις ΗΠΑ, από τις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες βασίζονται περισσότερο στις παροχές σε χρήμα ή μη χρηματικές παροχές που χορηγούνται απευθείας από τις κυβερνήσεις. Οι κυβερνήσεις μπορούν επίσης να χρησιμοποιούν "φορολογικές ελαφρύνσεις για κοινωνικούς σκοπούς», συμπεριλαμβανομένων των εκπτώσεων φόρου για τη φροντίδα των παιδιών, καθώς και φορολογικές ελαφρύνσεις για τις σχετικές δαπάνες υγειονομικής περίθαλψης. Επιπλέον, στις Ηνωμένες Πολιτείες - περισσότερο από ό, τι σε άλλες χώρες - κυβερνήσεις να δημιουργήσουν φορολογικά κίνητρα και τις εντολές που οδηγούν σε υψηλά επίπεδα ιδιωτικών κοινωνικών δαπανών, δηλαδή τις ιδιωτικές δαπάνες και τις δαπάνες που έχουν σχεδιαστεί για την αναδιανομή του πλούτου, αλλά δεν χορηγούνται απευθείας από τους κυβερνητικούς οργανισμούς:

Στο δεύτερο διάγραμμα έχουμε αυτό που αποκαλεί ο ΟΟΣΑ "καθαρό σύνολο των κοινωνικών δαπανών." Βέβαια το πρόβλημα με αυτή τη κατηγορία είναι ότι , αγνοούνται οι κοινωνικές δαπάνες που παίρνουν μια άλλη μορφή εκτός από τις μεταφορές μετρητών και συναλλαγές με κρατικούς φορείς, διότι, πολλές άλλες χώρες όπως οι ΗΠΑ έχουν νομοθεσία για την απασχόληση ή και φορολογικούς νόμους, που σκοπός τους είναι η παροχή κινήτρων για κοινωνικές δαπάνες ώστε να επωφεληθούν ορισμένα νοικοκυριά. Στις ΗΠΑ, οι καθαρές συνολικές κοινωνικές δαπάνες ανέρχονται σε 28,7 τοις εκατό του ΑΕΠ. Μόνο η Γαλλία παρουσιάζει ένα υψηλότερο ποσοστό από ό, τι αυτό με 31,2 τοις εκατό. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι ΗΠΑ δεν αναδιανέμουν τους πόρους τους λιγότερο από ό, τι άλλες χώρες. Όπως οι περισσότερες «αναπτυγμένες» χώρες, οι ΗΠΑ χρησιμοποιεί μια ευρεία ποικιλία των δημόσιων πολιτικών προς όφελος ορισμένων ομάδων και τα επίπεδα εισοδήματος. Δεν πρέπει να αγνοούμε το γεγονός ότι οι αναδιανεμητικές πολιτικές των ΗΠΑ μπορεί να οδηγήσουν σε πολλές στρεβλώσεις στην οικονομία, όπως εξάλλου και οι πολιτικές των άμεσων κοινωνικών δαπανών που ευνοούνται από τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις. Τα φορολογικά κίνητρα που ενθαρρύνουν περισσότερο τις δαπάνες για την υγειονομική περίθαλψη ανεβάζουν τις τιμές της υγειονομικής περίθαλψης. Μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η

αναδιανεμητικές κοινωνικές δαπάνες στις ΗΠΑ είναι πράγματι διαφορετικές από πολλές άλλες χώρες. Αλλά το συνολικό μέγεθος είναι στην πραγματικότητα μεγαλύτερο (τόσο αναλογικά όσο και σε απόλυτους όρους) στις ΗΠΑ από ό, τι σε όλες σχεδόν τις άλλες χώρες. Κάποιος μπορεί να υποστηρίξει ότι ο τρόπος με τον οποίο ο πλούτος αναδιανέμεται μέσω της δημόσιας πολιτικής στις ΗΠΑ είναι λάθος ή αντίστοιχος, αλλά, δεν μπορεί να υποστηρίξει ότι υπάρχει μικρότερη αναδιανομή ως αποτέλεσμα της δημόσιας πολιτικής των ΗΠΑ από ό, τι σε άλλες χώρες

7.5 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α.

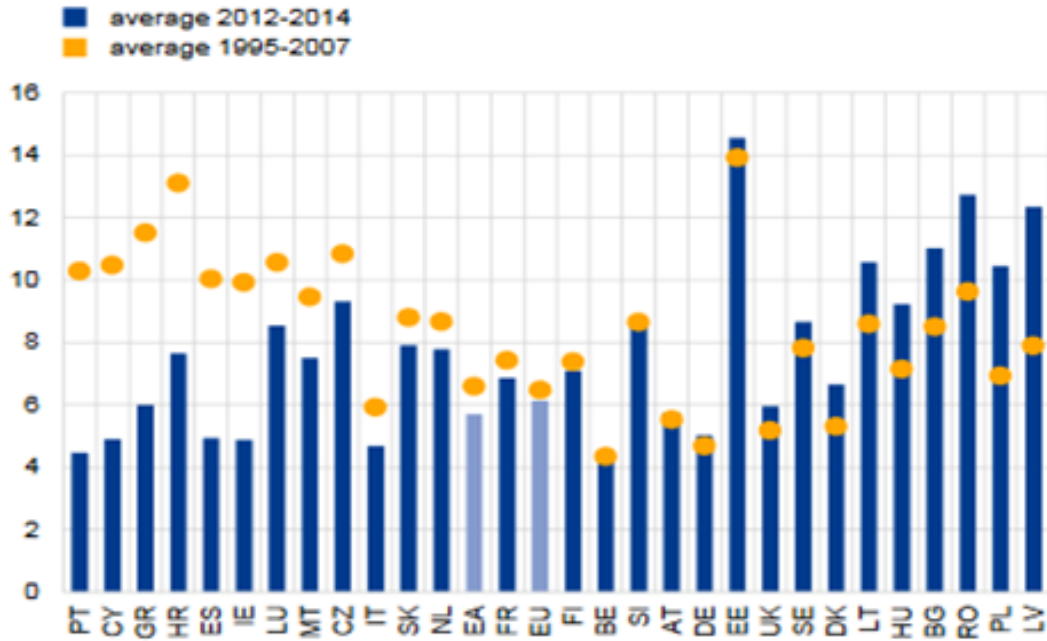
Οι δημόσιες επενδύσεις στην Ευρώπη έχουν μειωθεί τα τελευταία χρόνια, και λόγω αυτού διερευνώνται άλλοι τρόποι για την τόνωση των δημόσιων επενδύσεων στο σημερινό περιβάλλον χαμηλών επιτοκίων. Στα Διαγράμματα 7.5 και 7.6 παρουσιάζεται το σύνολο των δημοσίων επενδύσεων (ως ποσοστό του ΑΕΠ και ως ποσοστό των Δημοσίων Επενδύσεων) που δαπανούν οι χώρες της Ε.Ε. ενώ στα διαγράμματα 7.7. και 7.8 παρουσιάζεται το σύνολο των δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων στις ΗΠΑ, Ε.Ε., Χώρες του της ζώνης του Ευρώ και στην Ιαπωνία.



Πηγή: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>

Διάγραμμα 7.5

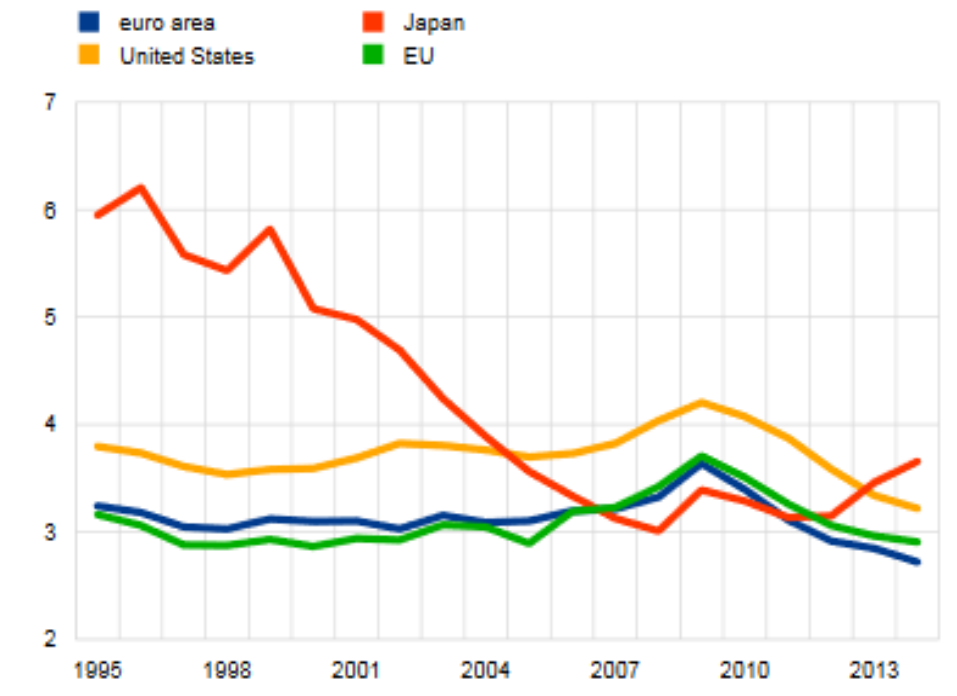
Δημόσιες Επενδύσεις στις Χώρες της Ε.Ε. ως ποσοστό του ΑΕΠ



Πηγή: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>

Διάγραμμα 7.6

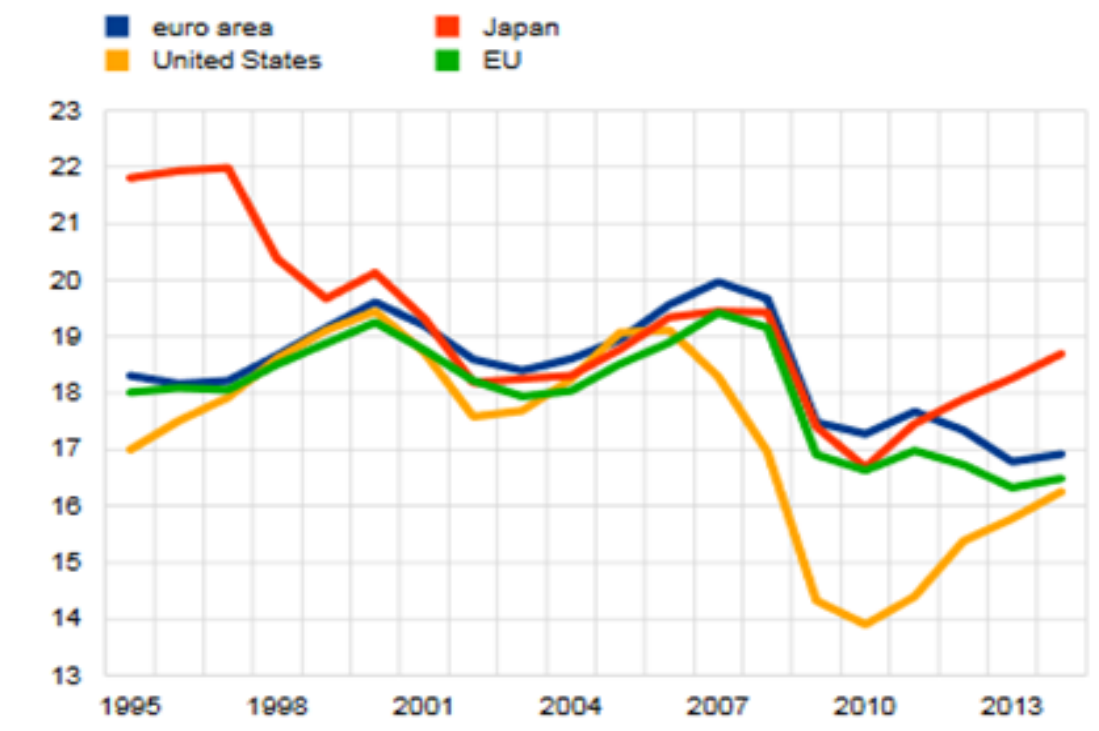
Δημόσιες Επενδύσεις στις Χώρες της Ε.Ε. ως ποσοστό των Δημοσίων Δαπανών



Πηγή: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>

Διάγραμμα 7.7

Δημόσιες Επενδύσεις σε ΗΠΑ, Ε.Ε., Χώρες του Ευρώ και Ιαπωνία ως ποσοστό του ΑΕΠ



Πηγή: <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>

Διάγραμμα 7.8

Ιδιωτικές Επενδύσεις σε ΗΠΑ, Ε.Ε., Χώρες του Ευρώ και Ιαπωνία ως ποσοστό του ΑΕΠ

Ενώ, για την ΕΕ στο σύνολό της, ο δείκτης επενδύσεων προς το ΑΕΠ παραμένει στο ίδιο επίπεδο όπως και πριν από την κρίση, στη ζώνη του ευρώ η αναλογία είναι κάπως χαμηλότερη. Ειδικότερα, τα τελευταία χρόνια έχουν σημειώσει πτώση λόγω των χωρών που έπρεπε να υποβάλλονται σε σημαντική δημοσιονομική προσαρμογή, λόγω της πίεσης της αγοράς. Η πτώση στις δημόσιες επενδύσεις και η αδύναμη ανάπτυξη μετά την κρίση έχουν οδηγήσει σε μια συζήτηση σχετικά με τη σκοπιμότητα της αύξησης των επενδύσεων σε δημόσιες υποδομές. Σε αυτή τη συζήτηση υποστηρίζεται ότι οι δημόσιες επενδύσεις θα είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές σε ένα περιβάλλον με χαμηλό κόστος δανεισμού για τις κυβερνήσεις, με τα επιτόκια της νομισματικής πολιτικής να κυμαίνονται περίπου στο μηδέν.

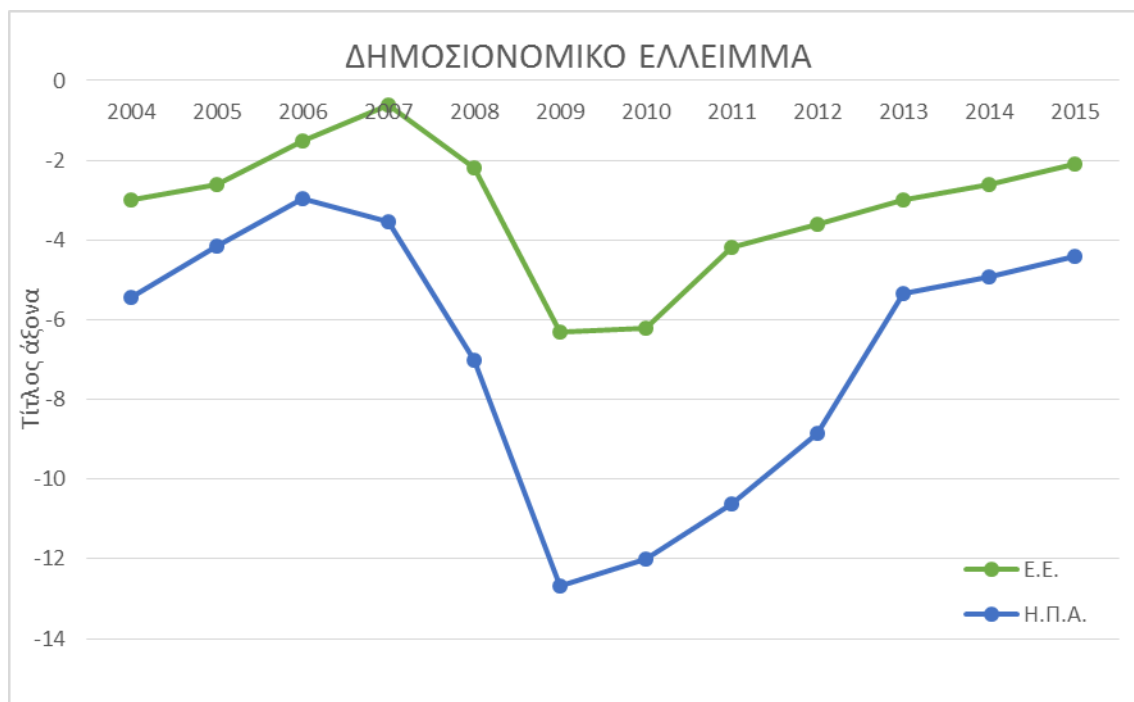
Κατά τη σύγκριση προ της κρίσης δημόσιες επενδύσεις, ως ποσοστό του ΑΕΠ, μπορούμε να δούμε ότι υπήρξαν μεγάλες περικοπές των επενδύσεων στις χώρες με σημαντικές ανάγκες δημοσιονομικής εξυγίανσης. Οι μεγαλύτερες μειώσεις στις δημόσιες επενδύσεις αναλογικά πραγματοποιήθηκαν σε χώρες με αρχικά υψηλές επενδύσεις της γενικής κυβέρνησης. Πιο συγκεκριμένα, οι δημόσιες επενδύσεις προς το

ΑΕΠ υποχώρησαν στην Κροατία, στην Πορτογαλία, στην Ελλάδα, στην Ισπανία, στην Κύπρο και στην Ιρλανδία. Οι δημόσιες επενδύσεις αυξήθηκαν σε ορισμένες ανατολικές χώρες της ΕΕ, ιδίως σε εκείνες που έχουν επωφεληθεί από την αυξανόμενη χρήση των ταμείων συνοχής μετά την ένταξη στην ΕΕ (Λετονία, την Πολωνία, τη Ρουμανία και τη Βουλγαρία). Ως ποσοστό των δημοσίων δαπανών, η εξέλιξη των δημοσίων επενδύσεων ήταν ακόμη πιο ετερογενείς μεταξύ των χωρών της ΕΕ. όταν μετρούνται ως ποσοστό του ΑΕΠ. Η αναλογία των επενδύσεων επηρεάζεται από τις αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης στην αύξηση της παραγωγής. Ως ποσοστό των συνολικών δημοσίων δαπανών, η μείωση των επενδύσεων σε χώρες υπό την πίεση της αγοράς αντανακλά το γεγονός ότι οι δημόσιες επενδύσεις χρησιμοποιήθηκαν πιο εντατικά από ό, τι άλλες δαπάνες ως μέσο ενοποίησης.

Τέλος, η πιο μακροπρόθεσμη θετική επίπτωση στη δυνητική παραγωγή της οικονομίας και τις επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά εξαρτώνται από την αποτελεσματικότητα των επενδύσεων και της παραγωγικότητας του δημόσιου κεφαλαίου. Εάν είναι χαμηλή, μια αύξηση των δημοσίων επενδύσεων συνδέεται με μεγαλύτερη επιδείνωση των προοπτικών του χρέους και λιγότερο επίμονη αύξηση της παραγωγής. Αυτά τα ευρήματα υπογραμμίζουν το γεγονός ότι οι οικονομικές εκτιμήσεις είναι σημαντικές για την εξασφάλιση ενός αυστηρού σχεδίου επιλογής των παραγωγικών επενδύσεων

7.6 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α.

Στο παρακάτω σχεδιάγραμμα μπορούμε να δούμε πως διαμορφώθηκε το δημοσιονομικό έλλειμμα από το 2004 έως το 2015 στις ΗΠΑ και την Ε.Ε.



Πηγές : <https://data.oecd.org/gga/general-government-deficit.htm> & <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tec00127>

Διάγραμμα 7.9

Δημοσιονομικό έλλειμμα Ε.Ε. και ΗΠΑ

Ας εξετάσουμε την κάθε περίπτωση ξεχωριστά. Στην περίπτωση των ΗΠΑ μπορούμε να δούμε ότι το έλλειμμα μειωνόταν έως την κρίση του 2008 όπου και αυξήθηκε κατά 3 περίπου μονάδες. Το 2009 το δημοσιονομικό έλλειμμα εκτοξεύτηκε στο 12,67% και παρέμεινε στα ίδια περίπου υψηλά επίπεδα έως και το 2011. Το 2015 έχει πέσει στο 4,4% αντικατοπτρίζοντας ουσιαστικά την βελτίωση της οικονομίας των ΗΠΑ αλλά και την εξυγίανση που ακολούθησαν οι ΗΠΑ από το 2011.

Στην περίπτωση της Ε.Ε. το δημοσιονομικό έλλειμμα είχε μειωθεί στο 0,6% το 2007 από το 3% που ήταν το 2004, ενώ στην περίοδο της κρίσης ανήλθε στο 6,3% το 2009 από 2,2% που ήταν το 2008. Έκτοτε και μέχρι το 2015 μειώνεται συνεχώς φτάνοντας το 2015 στο 2,1%.

7.7 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Συνοψίζοντας, η κρίση έπληξε πρώτα την οικονομία της χώρας όπου εκεί ξέσπασε, δηλαδή των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Παρόλα αυτά η οικονομία που φαίνεται

να πλήχθηκε περισσότερο είναι αυτή της Ευρωζώνης, και αυτό μπορούμε να το συμπεράνουμε και από τις μειώσεις του ΑΕΠ που ήταν μεγαλύτερες για την ευρωζώνη αλλά και λόγω του ότι το αμερικανικό ΑΕΠ από τη στιγμή που αυξήθηκε σταθεροποιήθηκε έχοντας αυξητικές τάσεις, ενώ το ΑΕΠ της Ε.Ε. ξανακύλησε το 2012 και το 2013 σε συρρικνώσεις, δείχνοντας ότι ακόμα δεν έχει ξεπεραστεί η κρίση για την ευρωζώνη. Συγκριτικά η Ε.Ε. είχε και εξακολουθεί να έχει μικρότερα δημοσιονομικά ελλείμματα από τις ΗΠΑ. Είναι όμως αξιοπρόσεκτο ότι οι ΗΠΑ μείωσαν τόσο γρήγορα ένα τόσο μεγάλο έλλειμμα. Που οφείλεται όμως τόσο το ότι η Ε.Ε. έχει διαχρονικά μικρότερα ελλείμματα από τις ΗΠΑ αλλά και το γεγονός της ταχύτερης και εντυπωσιακότερης μείωσης του δημοσιονομικού ελλείματος των ΗΠΑ; Ως λόγους για την απόκλιση των ποσοστών μεταξύ των δύο οικονομικών θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τους εξής: α) Οι ΗΠΑ έχουν καταφέρει έστω και μια αδύναμη οικονομική ανάπτυξη σε σχέση με την Ευρωζώνη η οποία έχει διανύει περίοδο ύφεσης, και σαν αποτέλεσμα αυτή η ανάπτυξη έχει οδηγήσει τις ΗΠΑ σε υψηλότερα επίπεδα απασχόλησης, β) Οι ΗΠΑ δεν έχουν προβεί σε σημαντικές περικοπές δαπανών σε αντίθεση με την Ε.Ε. η οποία έχει ως έναν από τους πρωταρχικούς της στόχους τη μείωση του ελλείματος, που την έχει οδηγήσει στο φαινόμενο του αρνητικού πολλαπλασιαστή, γ) Η ύφεση προκάλεσε ταχύτερη αύξηση της ανεργίας στις ΗΠΑ, επειδή η αγορά εργασίας είναι σχετικά πιο ευέλικτη με χαλαρότερους περιορισμούς στις προσλήψεις όπως και στις απολύσεις σε σύγκριση με την Ε.Ε. όπου υπάρχει μεγαλύτερη εργασιακή ασφάλεια και δ) Η Fed έχει ακολουθήσει ποσοτική χαλάρωση στην αγορά ομολόγων για να κρατήσει μακροπρόθεσμα χαμηλά τα επιτόκια και να αυξήσει την προσφορά χρήματος ενώ η ΕΚΤ έχοντας εντελώς διαφορετική νομισματική πολιτική, το 2011 η ΕΚΤ αύξησε τα επιτόκια έχοντας ανησυχία για τον πληθωρισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η ΕΦΑΡΜΟΖΟΜΕΝΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ

8.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η δημοσιονομική πολιτική αποτελεί μια πολύ σημαντική απόφαση της εκάστοτε κυβέρνησης και περιλαμβάνει μέτρα που επηρεάζουν τις συνολικές μακροοικονομικές συνθήκες και είναι, συνεπώς, κάτι πολύ περισσότερο από κρατικές αγορές που συμπεριλαμβάνονται στο ΑΕΠ.

Η Ευρωζώνη και οι ΗΠΑ ακολουθούν διαφορετικές δημοσιονομικές πολιτικές λόγω άλλου μοντέλου δημοσιονομικής ενοποίησης. Επιπλέον, στην Ευρωζώνη η νομισματική πολιτική ασκείται από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ), μια ενιαία και ανεξάρτητη νομισματική αρχή, ενώ η δημοσιονομική πολιτική ασκείται εθνικά, γεγονός το οποίο καθιστά την άσκησή της ανεξάρτητη και ασυντόνιστη.

Στο όγδοο κεφάλαιο αναπτύσσεται ο όρος της δημοσιονομικής πολιτικής, καθώς και της δημοσιονομικής πολιτικής που ακολουθείται από τις δυο εξεταζόμενες περιπτώσεις και ο λόγος για τον οποίο πολλοί πιστεύουν ότι η Ε.Ε. δεν είναι σε θέση να φέρει εις πέρας την αποστολή της.

8.2 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ως *δημοσιονομική πολιτική* εννοούμε την ρύθμιση από την κεντρική εξουσία των μεγεθών των δημοσίων δαπανών για εμπορεύματα και επενδύσεις, των φόρων, των μεταβιβαστικών πληρωμών έτσι ώστε να εξυπηρετηθεί κάποιος στόχος.²⁴ Για παράδειγμα, η πλήρης απασχόληση. Η κρατική δραστηριότητα συνεπάγεται την πραγματοποίηση εσόδων και δαπανών. Με τα έσοδα που αποτελούνται από τους πάσης φύσεως φόρους (άμεσους φόρους, έμμεσους φόρους), έσοδα από επιχειρηματική δραστηριότητα, από εκποίηση δημόσιας περιουσίας, από μεταβιβαστικές πληρωμές και από τον Κρατικό δανεισμό, αντιμετωπίζονται οι κάθε μορφής δαπάνες όπως μισθολειτουργικές δαπάνες, κοινωνικές παροχές, επιχορηγήσεις, επιχειρηματική δράση,

²⁴ Παπαηλίας, 2011

επενδύσεις, μεταβιβαστικές πληρωμές. Είναι εύλογο οι διάφοροι χειρισμοί στους οποίους προβαίνει το κράτος, διαχειριζόμενο τα έσοδα και τις δαπάνες του, που αποτελούν τον Κρατικό προϋπολογισμό, να επηρεάζουν την οικονομία.

Τα κράτη τα τελευταία χρόνια περιορίζονται απλώς στην αντιμετώπιση του φαινομένου των οικονομικών διακυμάνσεων δηλαδή προσπαθούν να αμβλύνουν την ένταση του οικονομικού κύκλου. Το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος για την άμβλυνση του οικονομικού κύκλου λέγεται αντικυκλική πολιτική. Η αντικυκλική πολιτική διακρίνεται σε δύο κατηγορίες την επεκτατική και την περιοριστική πολιτική.

Η *επεκτατική πολιτική* είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση με σκοπό να την οδηγήσει ξανά στην ανάκαμψη. Επειδή στη φάση της ύφεσης το κυριότερο οικονομικό πρόβλημα είναι η έλλειψη επενδύσεων και κατ' επέκταση η ανεργία, ουσιαστικά τα μέτρα της επεκτατικής πολιτικής είναι τα μέτρα καταπολέμησης της ανεργίας σπουδαιότερα των οποίων είναι η αύξηση των κρατικών δαπανών, και η μείωση των φόρων και του επιτοκίου.

Η *περιοριστική Πολιτική* είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος όταν η οικονομία βρίσκεται στη φάση της υπερθέρμανσης για να αποτρέψει την οικονομική κάμψη. Επειδή στη φάση αυτή το κυριότερο οικονομικό πρόβλημα είναι ο πληθωρισμός εξαιτίας των υπερβολικών επενδύσεων ουσιαστικά τα μέτρα της περιοριστικής πολιτικής είναι τα μέτρα καταπολέμησης του πληθωρισμού σπουδαιότερα των οποίων είναι η μείωση των κρατικών δαπανών και η αύξηση των φόρων και του επιτοκίου.

Ωστόσο, η δημοσιονομική πολιτική περιλαμβάνει μέτρα που επηρεάζουν τις συνολικές μακροοικονομικές συνθήκες και είναι, συνεπώς, κάτι πολύ περισσότερο από κρατικές αγορές που συμπεριλαμβάνονται στο ΑΕΠ. Οι κρατικές δαπάνες σε μεταβιβάσιμες πληρωμές όπως τα επιδόματα ανεργίας, η προσωρινή βοήθεια προς οικογένειες με ξεχωριστές ανάγκες, η κοινωνική ασφάλιση, η ιατρική περίθαλψη, οι φορολογικές πιστώσεις, οι άμεσες επιδοτήσεις, οι συμβάσεις με επιχειρήσεις και πολλά άλλα αναλύονται συχνά ως μέρος της δημοσιονομικής πολιτικής επειδή επηρεάζουν το εισόδημα, την απασχόληση, την ένδεια, τις επενδύσεις και την ανάπτυξη. Αυτά που συνήθως δεν συμπεριλαμβάνονται στην ανάλυση της δημοσιονομικής πολιτικής είναι οι κρατικές μεταβιβάσεις πληρωμών και άλλες μορφές βοήθειας προς τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία στην τελευταία κρίση αποτελούσαν μεγάλο μέρος των κρατικών δαπανών και επισκίασαν τις συμβατικές δαπάνες.

8.3 ΑΜΕΣΗ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΗ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑ

Ο Κρατικός Προϋπολογισμός, αποτελεί ουσιαστικά τη λογιστική απεικόνιση των εσόδων και των δαπανών που πραγματοποιεί το κράτος σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, συνήθως μέσα σε ένα έτος. Το σκέλος των εσόδων καλύπτεται κατά βάσει από τους φόρους, δηλαδή την αναγκαστική εισφορά των ιδιωτών προς το κράτος χωρίς ειδική αντιπαροχή εκ μέρους του τελευταίου. Η φορολογία συνιστά ένα πολύ σημαντικό εργαλείο καθώς επιτελεί μια σειρά λειτουργιών αποφασιστικής σημασίας για την κρατική δράση και αποτελεσματικότητα.

Έτσι με την ταμειυτική λειτουργία συμβάλλει στην εξεύρεση πόρων για τη χρηματοδότηση δημοσίων δαπανών με την οικονομική δύναται να αντιμετωπίζει τις διακυμάνσεις της συνολικής ενεργού ζήτησης ενώ με την κοινωνική κατά τον Wagner μειώνει τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες καθώς μπορεί να οδηγήσει σε αναδιανομή του εισοδήματος.

Παράλληλα αποτελεί ένα σημαντικό ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, δηλαδή του συνολικού τελικού προϊόντος που παράγεται σε μια χώρα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο ανεξάρτητα από το αν οι συντελεστές που χρησιμοποιούνται είναι μόνιμοι κάτοικοι ή όχι, για αυτό και η μεταβολή της επιδρά με διάφορους τρόπους στο ΑΕΠ.

Οι φόροι χωρίζονται σε κατηγορίες ανάλογα με το κριτήριο που χρησιμοποιείται, όπως για παράδειγμα τον φορολογικό συντελεστή ή την φορολογική βάση. Μια πολύ σημαντική διάκριση είναι αυτή ανάμεσα στους άμεσους και στους έμμεσους φόρους. Ως άμεσος χαρακτηρίζεται ο φόρος που επιβάλλεται άμεσα σε ένα υποκείμενο χωρίς τη δυνατότητα μετάθεσής του, ενώ έμμεσος ονομάζεται αυτός που επιβαρύνει έμμεσα ένα άτομο και παρέχει τη δυνατότητα μετακύλησής του. Στην πρώτη κατηγορία υπάγονται οι φόροι εισοδήματος και περιουσίας ενώ στη δεύτερη οι φόροι δαπάνης που διαχωρίζονται σε γενικούς και ειδικούς.

Οι άμεσοι φόροι είναι εμφανές ότι πλήττουν το εισόδημα των ατόμων. Στην περίπτωση των φυσικών προσώπων μια αύξηση του φόρου οδηγεί σε μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και κατ'επέκταση σε μείωση της κατανάλωσης της συνολικής δαπάνης και του προϊόντος της οικονομίας, δηλαδή του ΑΕΠ. Στην περίπτωση Νομικών Προσώπων δηλαδή κυρίως των ανωνύμων εταιρειών η φορολόγηση επηρεάζει τις επενδυτικές τους δαπάνες με συνέπεια να μειώνεται και πάλι η συνολική δαπάνη, το εισόδημα και το προϊόν της οικονομίας.

Οι έμμεσοι φόροι πλήττουν τους πάντες καθώς αναφέρονται στην πραγματοποιούμενη δαπάνη. Φαίνεται να πλήττουν όμως ιδιαίτερα τις χαμηλές εισοδηματικές τάξεις που εμφανίζουν μεγάλη οριακή ροπή για κατανάλωση δηλαδή παρατηρείται μια μεγαλύτερη αύξηση στην κατανάλωσή τους όταν το διαθέσιμο εισόδημα τους αυξάνεται κατά μία μονάδα. Ανάλογα βέβαια και με το αν το εξεταζόμενο προϊόν χαρακτηρίζεται ως πρώτης ανάγκης ή πολυτελείας, γίνεται κατανοητό πως μια αύξηση του έμμεσου φόρου θα μειώσει την καταναλωτική δαπάνη και κατ' επέκταση τη συνολική ζήτηση και το προϊόν της οικονομίας.

8.4 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ Ε.Ε. ΚΑΙ Η.Π.Α.

Το δημοσιονομικό καθεστώς της Ευρωζώνης αδυνατεί να εκπληρώσει αποτελεσματικά τη λειτουργία της σταθεροποίησης.

Στις ΗΠΑ η ομοσπονδιακή κυβέρνηση παίζει πολύ σημαντικό ρόλο λόγω του σταθεροποιητικού της χαρακτήρα στα δημοσιονομικά της ομοσπονδίας.

Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση των ΗΠΑ, έχει τον αποκλειστικό έλεγχο της αντικυκλικής πολιτικής αφού οι πολιτειακοί προϋπολογισμοί διέπονται από θεσπισμένους από τις ίδιες τις πολιτείες κανόνες ισοσκελίσης και έτσι συμπεριφέρονται προκυκλικά ιδίως έναντι αρνητικών οικονομικών διακυμάνσεων. Το ερώτημα είναι εάν και κατά πόσο η σταθεροποιητική λειτουργία του ομοσπονδιακού προϋπολογισμού συνεπάγεται καθαρά αντικυκλική επίδραση ή απλώς τείνει να αντισταθμίζει την προκυκλικότητα των πολιτειακών προϋπολογισμών

Η ευρωζώνη δεν ακολουθεί το ίδιο μοντέλο δημοσιονομικής ενοποίησης με αυτό των ΗΠΑ. Ενώ οι ΗΠΑ εφαρμόζουν κανόνες ισοσκελισμένου προϋπολογισμού και υπάρχει αλληλεξάρτηση των ομοσπονδιακών δημοσιονομικών λειτουργιών αναδιανομής και σταθεροποίησης, η Ευρωζώνη ακολουθεί επιλεκτικά κάποιες από αυτές τις λειτουργίες, όπως αυτές που επιβάλλονται από το δημοσιονομικό Σύμφωνο, για παράδειγμα οι εθνικοί κανόνες ισοσκελισμένου προϋπολογισμού (ετήσιο δομικό έλλειμμα μέχρι 0,5% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και έως 1% υπό σκληρές προϋποθέσεις) καθώς και των ποσοτικών περιορισμών του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης με τη συγκέντρωση λειτουργίας δημοσιονομικής σταθεροποίησης έναντι των μη συγχρονισμένων κυκλικών διακυμάνσεων και των μη συμμετρικών κραδασμών.

Επειδή η δημοσιονομική Ένωση των ΗΠΑ προϋπήρχε της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, η δεύτερη θα πρέπει να πάρει κάποια μαθήματα από την πρώτη, ώστε να μην αποδειχθεί μάταιη ή ακόμα και επιζήμια η ένωση αυτή.

Μία από τις σπουδαιότερες συνιστώσες της δημοσιονομικής ένωσης μεταξύ της ομοσπονδίας της κυβέρνησης και των πολιτειών της είναι η συγκέντρωση της δημοσιονομικής λειτουργίας της σταθεροποίησης. Η εισαγωγή φόρων, η ενεργοποίηση δαπανών και η αναδιανεμητική λειτουργία γίνονται από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Η αναδιανεμητική λειτουργία πραγματοποιείται μέσω των επιχορηγήσεων που η ομοσπονδιακή κυβέρνηση καταβάλλει απευθείας στις πολιτείες και μέσω οριζόντιων μεταβιβάσεων από τη φορολογία και τις δαπάνες που επιβάλλει η ομοσπονδιακή κυβέρνηση.

Για να επέλθει όμως αυτού του είδους η δημοσιονομική ένωση οι ΗΠΑ διένυσαν ένα πολυτάραχο διάστημα αναζητώντας την πολιτική και τη δημοσιονομική τους ολοκλήρωση. Στο διάστημα αυτό η ομοσπονδιακή κυβέρνηση ανέλαβε τα χρέη των πολιτειών της που δημιουργήθηκαν κατά τον πόλεμο της Ανεξαρτησίας. Υπήρξαν ακόμη και περιστατικά χρεοκοπίας πολιτειακών οικονομιών ιδίως μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Έτσι, οι ΗΠΑ προκειμένου να εφαρμόσουν ρεαλιστικούς κανόνες χρηματοδότησης διασφαλίζοντας παράλληλα τη βιώσιμη εκτέλεση προγραμμάτων δημιουργίας υποδομών, θέσπισαν το συνταγματικό κανόνα του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού από τις πολιτείες. Συμπερασματικά λοιπόν, η επιλεκτική επιλογή θεσμικών χαρακτηριστικών της Αμερικάνικης Δημοσιονομικής Ένωσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ίσως και να οφείλεται στο γεγονός ότι η Ε.Ε. δεν έχει ενοποιηθεί πολιτικά.

Επιπλέον, η ύπαρξη διανεμητικών αντιθέσεων μεταξύ των εταίρων της Ε.Ε. δημιουργεί ένα πλώνα αποτροπής για την εγκατάσταση ενός ταμείου σταθεροποίησης, το οποίο δεν θα έχει απλά συμβολικό χαρακτήρα.

Ένας ακόμα κίνδυνος που ελλοχεύει από την επιλεκτική μίμηση των θεσμικών χαρακτηριστικών της αμερικάνικης δημοσιονομικής ομοσπονδίας, είναι αυτός της αποτυχίας μακροοικονομικής σταθεροποίησης ιδίως σε ευάλωτες οικονομίες της Ευρωζώνης, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού προκυκλικής δημοσιονομικής πολιτικής των εθνικών κυβερνήσεων και αδυναμίας αντιστάθμισης της μέσω της αντικυκλικής λειτουργίας ενός προϋπολογισμού της Ευρωζώνης, με δυσάρεστες συνέπειες για την οικονομική σύγκλιση, τη μεγέθυνση και τη συνοχή της νομισματικής Ένωσης.

8.5 ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΕΝΟ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ

Η Ευρωζώνη σχεδιάστηκε με την εξής ουσιώδη αδυναμία: Οι εθνικές Κυβερνήσεις των κρατών – μελών της παραιτήθηκαν από τη νομισματική τους ανεξαρτησία, δηλαδή από τον έλεγχο που ασκούσαν στο εθνικό τους νόμισμα και στο οποίο είχαν εκδώσει το χρέος τους, διατηρώντας όμως την ευθύνη της άσκησης της δημοσιονομικής τους πολιτικής.

Κατά συνέπεια διαμορφώνεται το εξής παράδοξο, η νομισματική πολιτική να ασκείται από το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ), μια ενιαία και ανεξάρτητη νομισματική αρχή, ενώ η δημοσιονομική πολιτική να ασκείται εθνικά, γεγονός το οποίο καθιστά την άσκησή της ανεξάρτητη και ασυντόνιστη.

Η αρχιτεκτονική της Ευρωζώνης έχει αμφισβητηθεί από τους υποστηρικτές της νομισματικής αρχής ότι το νόμισμα αποτυπώνει την ισχύ του κράτους που το τυπώνει. Η συγκεκριμένη αρχιτεκτονική διαχωρίζει την έκδοση χρήματος από την κρατική ευθύνη στη διαχείριση του νομίσματος ως παράγοντα που προκαλεί σημαντικές δευτερογενείς συνέπειες στη σχέση χρήματος και δανειακών αναγκών των εθνικών κρατών μελών της Ευρωζώνης. Αυτός ο διαχωρισμός αύξησε το πιστωτικό ρίσκο των εθνικών κρατών, ειδικά εκείνων με υψηλή συσσώρευση χρέους.²⁵

Το γεγονός ότι τα κράτη – μέλη της Ευρωζώνης δεν εκδίδουν αλλά μόνο χρησιμοποιούν το ευρώ δημιουργεί κατά βάση τα εξής προβλήματα:

- 1) Η ανυπαρξία προϋπολογισμού που να αφορά όλη την Ευρωζώνη, όπως για παράδειγμα ένα ομοσπονδιακός προϋπολογισμός και η απουσία μιας ενιαίας ομοσπονδιακής δημοσιονομικής αρχής καθώς επίσης και η αδυναμία της ΕΚΤ να παίρνει αποφάσεις ως δανειστής ύστατης προσφυγής για τα κράτη – μέλη της, οδηγούν τις εθνικές κυβερνήσεις όταν υπάρχει αύξηση του δημοσίου ελλείμματος λόγω π.χ. μιας ύφεσης ή τη διάσωση μιας τράπεζας, να χρηματοδοτούνται με δανεισμό από τις ιδιωτικές αγορές κεφαλαίου, αυξάνοντας έτσι το πιστωτικό ρίσκο έκδοσης νέου χρέους και τα επιτόκια δανεισμού.
- 2) Τα κράτη – μέλη έχουν την ευθύνη σταθερότητας του τραπεζικού τους συστήματος και σε περίπτωση αστάθειας η επιλογή διάσωσης μιας τράπεζας θα έχει δραματικές επιπτώσεις στο δημοσιονομικό σύστημα αυξάνοντας το πιστωτικό ρίσκο και μειώνοντας τη φερεγγυότητα του δημοσίου τομέα.

²⁵ Αργεΐτης, Γ. και Νικολαΐδη Μ., Η χρηματοπιστωτική κατάσταση του δημόσιου τομέα της Ελλάδας. Είναι βιώσιμη? Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Μελέτες/12

3) Η αποδοχή και ο βαθμός ρευστότητας των εθνικών ομολόγων στις ιδιωτικές αγορές χρέους καθορίζουν τη δημοσιονομική πολιτική ως εργαλείο ανάπτυξης, σταθεροποίησης και κοινωνικής πολιτικής. Κατά συνέπεια, λόγω του ανταγωνισμού των εθνικών κυβερνήσεων για τη προσέγγιση στην εξωτερική ρευστότητα δημιουργήθηκε μια κλίμακα ρίσκου η οποία μεταβάλλεται ανάλογα με τις προσδοκίες των αγορών για το πιστωτικό ρίσκο των εθνικών ομολόγων. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα το επιτόκιο δανεισμού να προσδιορίζεται από την κλίμακα ρίσκου και οι χώρες με υψηλό πιστωτικό ρίσκο να έχουν υψηλότερο κόστος δανεισμού και να είναι πιο ευάλωτες σε κρίσεις ρευστότητας και φερεγγυότητας αντιμετωπίζοντας έτσι πολύ αυστηρούς περιορισμούς στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής. Επιπλέον, η ασύμμετρη κατανομή ρίσκου εγκλωβίζει τις χώρες – μέλη στις εκτιμήσεις των ιδιωτικών εταιριών αξιολόγησης πιστοληπτικού κινδύνου (πχ Standard & Poor's, Moody's), η οποία μπορεί να επιφέρει επιβολές περιορισμού ρευστότητας ή ακόμα και αποκλεισμό από τις αγορές. Οι ιδιωτικές αγορές κεφαλαίου και οι οίκοι αξιολόγησης επιβάλλουν χρηματοδοτικούς περιορισμούς στα κράτη - μέλη της ευρωζώνης, μεταβάλλοντας το πιστωτικό ρίσκο και την ποιότητα αξιοπιστίας του εθνικού χρέους.²⁶

Επομένως, οι χώρες – μέλη της Ευρωζώνης είναι πιο επιρρεπείς στο ενδεχόμενο της χρεωκοπίας, αφού δεν έχουν νομισματική αυτονομία σε αντίθεση με τις χώρες που έχουν διατηρώντας έτσι τον έλεγχο του πιστωτικού ρίσκου του εθνικού τους χρέους, ειδικά όταν αυτό έχει εκδοθεί σε εθνικό νόμισμα. Εάν για παράδειγμα έχουμε μια χώρα με νομισματική ανεξαρτησία, οι κάτοχοι ομολόγων στο εθνικό νόμισμα αναμένεται να το πουλήσουν εφόσον έχουν υποψίες πως η οικονομία θα βρεθεί σε ύφεση ή και θα χρεωκοπήσει. Αυτή η ενέργεια θα προκαλούσε αύξηση των επιτοκίων, μείωση της τιμής των ομολόγων στις αγορές, μείωση της ισοτιμίας του εθνικού νομίσματος, καθώς οι κάτοχοι των εθνικών ομολόγων θα ήθελαν να ανταλλάξουν το εθνικό νόμισμα με άλλο. Η προσδοκώμενη υποτίμηση θα λειτουργούσε ανασταλτικά σε κινήσεις εξαγωγής κεφαλαίου, που θα εξάπλωναν την αφερεγγυότητα και στο τραπεζικό σύστημα. Σε μια τέτοια περίπτωση λοιπόν, και μη μπορώντας το κράτος να αναχρηματοδοτήσει τις δανειακές του υποχρεώσεις, θα στρεφόταν προς την Κεντρική του Τράπεζα ως δανειστή ύστατης ανάγκης και με αυτό τον τρόπο θα αποφεύγονταν μια κρίση ρευστότητας και ακόμα κυριότερο και σημαντικότερο θα αποφεύγονταν μια χρεωκοπία που θα είχε προκληθεί από ιδιώτες και θεσμικούς επενδυτές.

²⁶ Μιχοπούλου Σ., Κρίση Χρέους, δημοσιονομική λιτότητα και οικονομική κρίση στην Ευρωζώνη, 2014, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Μελέτες/30, σελ.34

Αν τώρα εξετάσουμε το παράδειγμα μιας χώρας που δεν έχει νομισματική ανεξαρτησία, όπως για παράδειγμα μια χώρα που είναι μέλος της Ευρωζώνης, τότε αν οι επενδυτές θεωρήσουν ότι υπάρχει υψηλή πιθανότητα χρεωκοπίας σε μια από αυτές τις χώρες, η πώληση εθνικών χρεογράφων θα οδηγήσει σε αύξηση των επιτοκίων και μείωση της τιμής τους. Η αγορά ομολόγων μιας άλλης χώρας της ευρωζώνης, δεν πρόκειται να επιφέρει καμία μεταβολή στην ισοτιμία του ευρώ, αλλά το μόνο δεδομένο είναι ότι θα υπάρξει φυγή κεφαλαίων και αποταμίευσης από το τραπεζικό σύστημα της χώρας που θεωρήθηκε ότι βρίσκεται σε κίνδυνο χρεωκοπίας, προκαλώντας έτσι κρίση ρευστότητας στην εθνική οικονομία. Αυτός ο συνδυασμός λοιπόν της κρίσης ρευστότητας, της πιθανής αφερεγγυότητας του τραπεζικού συστήματος και της αδυναμίας αναχρηματοδότησης των κρατικών δανειακών υποχρεώσεων αυξάνει την πιθανότητα δημοσιονομικής χρεωκοπίας. Στην υπό εξέταση περίπτωση ο μόνος θεσμός που θα μπορούσε να βοηθήσει ως δανειστής ύστατης προσφυγής είναι η ΕΚΤ, μιας και η Εθνική Κεντρική Τράπεζα δεν μπορεί να παίζει αυτό το ρόλο. Όμως το καταστατικό της ΕΚΤ δεν προβλέπει κάτι τέτοιο. Επομένως, οι αγορές έχουν τη δύναμη να προκαλέσουν εθνική χρεωκοπία σε κάποια από τις χώρες – μέλη της Ευρωζώνης.

8.6 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Εν κατακλείδι, η κύρια διαφορά στην δημοσιονομική πολιτική που ακολουθείται, έγκειται στο γεγονός ότι οι ΗΠΑ εφαρμόζουν κανόνες ισοσκελισμένου προϋπολογισμού και υπάρχει αλληλεξάρτηση των ομοσπονδιακών δημοσιονομικών λειτουργιών αναδιανομής και σταθεροποίησης, ενώ η Ευρωζώνη ακολουθεί επιλεκτικά κάποιες από αυτές τις λειτουργίες, όπως αυτές που επιβάλλονται από το δημοσιονομικό Σύμφωνο, όπως για παράδειγμα οι εθνικοί κανόνες ισοσκελισμένου προϋπολογισμού (ετήσιο δομικό έλλειμμα μέχρι 0,5% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος και έως 1% υπό σκληρές προϋποθέσεις) καθώς και των ποσοτικών περιορισμών του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης με τη συγκέντρωση λειτουργίας δημοσιονομικής σταθεροποίησης έναντι των μη συγχρονισμένων κυκλικών διακυμάνσεων και των μη συμμετρικών κραδασμών. Επιπλέον, λόγω του θεσμικού κενού που υπάρχει στην ευρωζώνη, η ίδια καθίσταται δημοσιονομικά και χρηματοπιστωτικά εύθραυστη στις ψυχολογικές διαθέσεις και μεταβολές των αγορών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

ΜΕΤΡΑ ΠΟΥ ΛΗΦΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΙΣ Η.Π.Α. ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

9.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά την περίοδο της κρίσης, δημιουργήθηκαν αρκετά προβλήματα τόσο σε ζητήματα λειτουργίας χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων όσο και σε θέματα ρευστότητας. Οι ΗΠΑ αλλά και η Ε.Ε. προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν τις καταστάσεις αυτές, παίρνοντας πολλές φορές μη συμβατικά μέτρα.

Στην Ε. Ε. αποφασίστηκαν μέτρα δημοσιονομικής πειθαρχίας, ενώ οι ΗΠΑ εφάρμοσαν κάποιες συμβατικές αντικυκλικές προσπάθειες σταθεροποίησης του πραγματικού τομέα της οικονομίας. και κάποιες μη συμβατικές δημοσιονομικές πολιτικές που ήταν προσανατολισμένες προς τον χρηματοοικονομικό τομέα. Παράλληλα προέκυψε και το μείζον ζήτημα για τον φαύλο κύκλο της λιτότητας, της ύφεσης και εν τέλει της οικονομικής και δημοσιονομικής κρίσης.

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναλυθούν οι δράσεις των ΗΠΑ και της Ε.Ε. προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κρίση, θα αναλυθεί το πρόβλημα που προκύπτει από τις μεθόδους λιτότητας που ακολουθεί μια χώρα και θα γίνει μια σύνδεση με τον κενστανισμό και την οικονομική κρίση.

9.2 ΔΡΑΣΕΙΣ ΕΕ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Το πρόβλημα ρευστότητας προέκυψε μετά από την πτώση της Lehman Brothers, όπου οι τράπεζες αναγκάστηκαν να προβούν σε απαξίωση των περιουσιακών στοιχείων του ενεργητικού τους, με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν σοβαρά προβλήματα αξιοπιστίας μεταξύ των τραπεζών. Η δεύτερη έκφανση είναι ο δημοσιονομικός χαρακτήρας της κρίσης, ο οποίος προήλθε από την εισδοχή ρευστότητας στις ευρωπαϊκές οικονομίες, με αποτέλεσμα την αύξηση του δημόσιου χρέους και των ελλειμμάτων των οικονομιών.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα εφάρμοσε συντηρητική πολιτική ως προς την αντιμετώπιση της κρίσης και αυτό παρατηρείται, τόσο από την μείωση του επιτοκίου της από το 4,25% τον Οκτώβριο του 2008 στο 1 % τον Ιούνιο του 2009, όσο και από την λήψη έκτακτων μέτρων παροχής ρευστότητας, η οποία δεν έφερε μεγάλη αύξηση στο ενεργητικό της κεντρικής τράπεζας.

Τα μη συμβατικά μέτρα, τα οποία έλαβε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι τα ακόλουθα:

Πρώτον, για να καλύψει τις ανάγκες σε ρευστότητα των τραπεζών της ζώνης του ευρώ, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ξεκινά την παροχή ρευστότητας σε δολάρια με βάση την συμφωνία ανταλλαγής νομισμάτων που είχε συνάψει με την Ομοσπονδιακή Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ.

Ένα άλλο μέτρο, το οποίο εφάρμοσε η ΕΚΤ ήταν η διενέργεια εβδομαδιαίων πράξεων αναχρηματοδότησης με την μορφή δημοπρασίας σταθερού επιτοκίου με πλήρη κατανομή, δηλαδή το επιτόκιο ορίζεται από την αρχή και η Κεντρική Τράπεζα παρέχει όση ρευστότητα της ζητήσουν οι τράπεζες, υπό την προϋπόθεση της καλής ποιότητας των ασφαλειών που παρέχουν.

Τον Ιούνιο του 2009, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ανακοινώνει ένα πρόγραμμα αγοράς καλυμμένων ομολόγων, με σκοπό την αναζωογόνηση του κατάλληλου τμήματος της αγοράς που θα βοηθούσε στην εκ νέου αναχρηματοδότηση των τραπεζών.

Για να εξασφαλίσει την ομαλή λειτουργία του μηχανισμού μετάδοσης της νομισματικής πολιτικής, η Κεντρική Τράπεζα ανακοινώνει άλλο ένα πρόγραμμα που περιέχει μία δεσμίδα μέτρων, η οποία θα βοηθούσε να αντιμετωπιστούν οι δυσκολίες στις αγορές τίτλων.

Ένα άλλο μέτρο, που εφάρμοσε η ΕΚΤ ήταν η μείωση του συντελεστή ελάχιστων αποθεματικών από 2% σε 1% από τον Ιανουάριο του 2012. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα προχώρησε στην διενέργεια μακροπρόθεσμης αναχρηματοδότησης των τραπεζών διάρκειας 36 μηνών προκειμένου να δώσει ώθηση στην αγορά χρήματος.

Τέλος, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για να διασφαλίσει τον ενιαίο χαρακτήρα της άσκησης της νομισματικής πολιτικής σταμάτησε τα προγράμματα αγοράς τίτλων και εισήγαγε ως ένα τελευταίο μέτρο αντιμετώπισης της κρίσης τις Οριστικές Νομισματικές Συναλλαγές, οι οποίες είναι συναλλαγές στις δευτερογενείς αγορές κρατικών ομολόγων που έχουν ως σκοπό την αντιμετώπιση σοβαρών στρεβλώσεων, με αποτέλεσμα να ανατρέπονται τα καταστροφικά σενάρια που συνεπάγονται προσπάθειες αποσταθεροποίησης του ευρώ.

Κλείνοντας, το αποτέλεσμα της συντηρητικής πολιτικής και κατ' επέκταση της πολιτικής λιτότητας που εφάρμοσε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ήταν η ύφεση που έχει αρχίσει να φαίνεται στις χώρες της Ευρωζώνης, αλλά και η αύξηση των ελλειμμάτων πολλών χωρών λόγω της παροχής ρευστότητας. Παρόλα αυτά, δεν

μπορούμε ακόμα να εκτιμήσουμε πλήρως την αποτελεσματικότητα της οικονομικής πολιτικής που εφάρμοσε η ΕΚΤ, καθώς σε μερικές χώρες ακόμα η οικονομική κρίση είναι ορατή.

9.3 ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΗΠΑ ΣΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Κατά τη διάρκεια της περιόδου της χρηματοοικονομικής κρίσης στις ΗΠΑ εφαρμόστηκαν κάποιες συμβατικές αντικυκλικές προσπάθειες σταθεροποίησης του πραγματικού τομέα της οικονομίας. και κάποιες μη συμβατικές δημοσιονομικές πολιτικές που ήταν προσανατολισμένες προς τον χρηματοοικονομικό τομέα .

Στα συμβατικά μέτρα ανήκουν το πακέτο με μέτρα τόνωσης της οικονομίας που αποτελείτο από επιστροφές φόρων της τάξης των 152 δισ. δολαρίων για το 2008 που πέρασε η Κυβέρνηση Μπους και το πακέτο τόνωσης της οικονομίας που εγκρίθηκε από την κυβέρνηση Ομπάμα το 2009, πιστώνοντας 787 δισ. δολάρια για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων από τη χρηματοοικονομική κρίση και συγκεκριμένα για το τεράστιο πρόβλημα της ανεργίας. Το πακέτο που έγινε γνωστό ως Νομοθετική Πράξη για την Αμερικανική Ανάκαμψη και Επανεπένδυση (American Recovery and Reinvestment Act) πίστωσε κεφάλαια για διάφορους σκοπούς, που διοχετεύονταν κατά τη διάρκεια τεσσάρων ετών, με μέσο όρο περίπου τα 210 δισ. δολάρια ανά έτος.

Την ίδια στιγμή, και η κυβέρνηση Μπους και η κυβέρνηση Ομπάμα εφάρμοσαν δύο μη συμβατικά μέτρα έκτακτης ανάγκης για την αγορά μη εκτελέσιμων χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων από προβληματικές τράπεζες. Το TARP I κάτω από την κυβέρνηση Μπους κατένειμε 700 δισ. δολάρια για την ανακεφαλαιοποίηση των αφερέγγυων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, που συμπεριλάμβανε άμεσες εισροές κεφαλαίων στις τράπεζες, αγορές τιτλοποιήσεων ενυπόθηκων δανείων και άλλο ιδιωτικό χρέος από τραπεζικούς ισολογισμούς και την de facto εθνικοποίηση της γιγαντιαίας ασφαλιστικής εταιρίας AIG. Το TARP II κατένειμε έως και 2 τρισ. δολάρια σε κρατικές επιδοτήσεις για να συνεχιστεί η αγορά τοξικών περιουσιακών στοιχείων από τους τραπεζικούς ισολογισμούς, για περαιτέρω συμβάσεις κρατικά χορηγούμενου επιχειρηματικού χρέους και για βοήθεια με την αναχρηματοδότηση υποθηκών. Το Δεκέμβριο του 2007 η Ομοσπονδιακή Τράπεζα ξεκινά το πρόγραμμα «ποσοτικής χαλάρωσης», το οποίο απαρτιζόταν από τρία σκέλη.

Το πρώτο σκέλος του προγράμματος «ποσοτικής χαλάρωσης» αφορούσε την παροχή διευκολύνσεων μέσω της δημιουργίας δημοπρασιών καθορισμένης διάρκειας

(Term Auction Facility), δίνοντας την δυνατότητα στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να αποκτούν ρευστότητα, έναντι ενεχύρου μέσω αποδεκτών περιουσιακών στοιχείων. Ακόμη, η Fed ήρθε σε συνεννόηση με άλλες δεκατέσσερις κεντρικές τράπεζες μεταξύ των οποίων η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Κεντρική Τράπεζα της Ελβετίας για να γίνει μία ανταλλαγή νομισμάτων (swap currency lines), με αποτέλεσμα να βελτιωθούν οι συνθήκες ρευστότητας στις χρηματαγορές. Έπειτα το Μάρτιο 2008 η Ομοσπονδιακή Κεντρική Τράπεζα ανακοίνωσε ένα νέο πρόγραμμα δανεισμού τίτλων (Term Security Lending Facility), με το οποίο η τράπεζα θα δάνειζε τίτλους αξίας έως και 200 δις \$ για μια περίοδο 28 ημερών δεσμεύοντας χρεόγραφα διαφόρων μορφών, όπως για παράδειγμα τιτλοδοτημένα στεγαστικά δάνεια. Άλλο ένα μέτρο, το οποίο εφάρμοσε η Fed στο πρώτο σκέλος του προγράμματος, ήταν η διεύρυνση της λίστας των αποδεκτών περιουσιακών στοιχείων στο μηχανισμό δανεισμού που παρείχε τους κυρίαρχους διαπραγματευτές της αγοράς (Primary Dealer Credit Facility) με αποτέλεσμα να ισχύουν περισσότερο ελαστικά πιστοληπτικά κριτήρια.

Το δεύτερο σκέλος του προγράμματος, που εφάρμοσε η Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ, αφορούσε την παροχή ρευστότητας απευθείας, τόσο στους δανειολήπτες, όσο και στους πιστωτές, σε βασικές πιστωτικές αγορές. Για να πετύχει το δεύτερο σκέλος του προγράμματος, η Ομοσπονδιακή Τράπεζα θεσμοθέτησε την διευκόλυνση, με σκοπό την εξασφάλιση της ρευστότητας σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα μέσω της απόκτησης τιτλοποιημένων εμπορικών ομολόγων από κεφάλαια της αγοράς χρήματος που ήταν έτοιμα να ρευστοποιηθούν. (Asset-Backed Commercial Paper Money Market Mutual Fund Liquidity Facility (AMLF) (Σεπτέμβριος 2008). Στην συνέχεια, η Fed χρηματοδότησε τις αμερικάνικες επιχειρήσεις μέσω της αγοράς τρίμηνων αμερικάνικων ομολόγων απευθείας από τους εκδότες τους. Η κίνηση αυτή ονομάστηκε «Commercial Paper Funding Facility» (CPFF). Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα θεσμοθέτησε άλλη μία διευκόλυνση, με την οποία παρείχε δάνεια ύψους 200 δις \$ για σύντομο χρονικό διάστημα χωρίς το δικαίωμα προσφυγής σε κατόχους αξιόγραφων που προέρχονται από τιτλοποίηση (asset backed securities) και είναι αξιολογημένες με AAA. Στην τρίτη δέσμη μέτρων, η Fed επέκτεινε το εργαλείο που διαθέτει σχετικά με τις επιχειρήσεις της ανοιχτής αγοράς, του οποίου σκοπός είναι να υποστηρίζει την σωστή λειτουργία των χρηματοπιστωτικών αγορών, για να ασκήσει πτωτικές πιέσεις στα μακροπρόθεσμα επιτόκια και να συμβάλει στην επίτευξη της χαλάρωσης των ευρύτερων οικονομικών συνθηκών μέσω της αγοράς μακροπρόθεσμων τίτλων για το χαρτοφυλάκιο της. Πιο αναλυτικά, τον Σεπτέμβριο του 2012 η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Ανοικτής Αγοράς

(FOMC) αποφάσισε να αυξήσει την χαλάρωση της πολιτικής, μέσω της αγοράς τίτλων, που υποστηρίζονταν με υποθήκες, από οργανισμούς (Mortgage Backed Securities) σε έναν ρυθμό των 40 δις \$ ανά μήνα. Η κίνηση αυτή έγινε εκ μέρους της Επιτροπής προκειμένου να υποστηριχτεί μία αυξημένη οικονομική ανάκαμψη, αλλά και για να συμβάλλει στην διασφάλιση της σταθερότητας του πληθωρισμού. Επιπλέον, τον Ιανουάριο του 2013 η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ άρχισε να αγοράζει μακροπρόθεσμα ομόλογα με έναν ρυθμό των 45 δις \$ τον μήνα. Αξίζει να αναφερθεί, πως η Ομοσπονδιακή Κεντρική Τράπεζα βοήθησε στην διάσωση πολλών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων όπως την Bear Stearns, η οποία διεσώθη από την JP Morgan, μετά από παρέμβαση της Fed η οποία παρείχε στην τελευταία πιστωτική διευκόλυνση ύψους 29 δις \$. Άλλο ένα παράδειγμα διάσωσης αποτελεί η AIG, η οποία διεσώθη από την Ομοσπονδιακή Κεντρική Τράπεζα μέσω της παροχής δανείου ύψους 85 δις \$, με αντάλλαγμα τον έλεγχο του μετοχικού κεφαλαίου της AIG σε ποσοστό 79,9%.

Τα παραπάνω μέτρα τα οποία συνήθως θεωρούνται μέρος της νομισματικής πολιτικής, αποτελούν στην πραγματικότητα μέρος της ορθής δημοσιονομικής πολιτικής. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι όπως και στην περίπτωση με τα επιδόματα ανεργίας, ή την προσωρινή βοήθεια σε οικογένειες με ξεχωριστές ανάγκες, ή για οποιοδήποτε άλλο πρόγραμμα που χρηματοδοτείται, για παράδειγμα, μέσω του υπουργείου Παιδείας, 'Αμυνας, Μεταφορών κ.ο.κ. απαιτούν και αυτά μια νομοθετική πράξη εξ μέρους του Κογκρέσου και έναν συγκεκριμένο προϋπολογισμό. Αυτά τα δύο προγράμματα εκτελέστηκαν από την Ομοσπονδιακή Τράπεζα σε συντονισμό με το υπουργείο Οικονομικών, αλλά παρείχαν άμεσες επιδοτήσεις σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που είχαν εξουσιοδοτηθεί από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση για αγορές μη εκτελέσιμων χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων. Υπάρχουν και άλλες λειτουργίες της Ομοσπονδιακής Τράπεζας που αναφέρονται στη βιβλιογραφία ως νομισματική πολιτική, ενώ θα έπρεπε κανονικά να θεωρούνται μέρος της δημοσιονομικής πολιτικής. Οι λειτουργίες αυτές ονομάζονται κατ' ευφημισμό «τα δημοσιονομικά μέρη» της νομισματικής πολιτικής.

Όπως βλέπουμε, τα συμβατικά μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής που στόχευαν προς την πραγματική οικονομία δεν ξεπερνούσαν το 1 τρισ. δολάρια, ενώ τα μη συμβατικά μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής που παρείχαν άμεση βοήθεια στον χρηματοοικονομικό τομέα μέσω του TARP I και του TARP II ανέρχονταν στα 3 τρισ. δολάρια. Η προσοχή της πολιτικής ήταν εστιασμένη στον χρηματοοικονομικό τομέα

αντί στον πραγματικό τομέα της οικονομίας, με την ελπίδα ότι αυτή η βοήθεια θα διοχέτευε τα οφέλη που θα αποκόμιζε η Γουόλ Στριτ προς την πραγματική οικονομία υπό τη μορφή νέας πίστωσης για κατανάλωση και επενδύσεις. Αλλά σε μια τέτοια οικονομία κανείς δεν ενδιαφέρονταν για νέες πιστώσεις, όταν τα νοικοκυριά και επιχειρήσεις είχαν ήδη πολύ υψηλά επίπεδα μόχλευσης, χαμηλές προσδοκίες, υψηλή ανεργία και κατακρημνισμένα κέρδη και πωλήσεις,

Η μη εξυπηρέτηση των δανείων από τους δανειολήπτες είχε σαν αποτέλεσμα πρώτον την αδυναμία πληρωμής των ομολόγων και CDO's. (Collateralized Debt Obligations). Δεύτερον, είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη ρευστότητας των αμερικάνικων τραπεζών, μετά και την πτώση της Lehman Brothers, και κατ' επέκταση χάθηκε και η αξιοπιστία της πιστοληπτικής ικανότητας των τραπεζών.

Η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ αντέδρασε επιθετικά ως προς την αντιμετώπιση της κρίσης αυτής μειώνοντας το βασικό της επιτόκιο από 5,25% το Σεπτέμβριο του 2007 σε 0% με 0,25% τον Δεκέμβριο του 2008.

Εν κατακλείδι, το αποτέλεσμα της αντιμετώπισης της οικονομικής κρίσης από την Ομοσπονδιακή Κεντρική Τράπεζα των ΗΠΑ ήταν ότι αυξάνοντας την ρευστότητα στις εμπορικές τράπεζες, αλλά και στις αγορές και μειώνοντας το επιτόκιο στο 0% έδωσε την δυνατότητα για ανάκαμψη της αμερικάνικης οικονομίας και την εκ νέου διοχέτευση χρήματος και ρευστότητας στις επιχειρήσεις και τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Στην ουσία, η δημοσιονομική προσέγγιση στην οικονομική σταθεροποίηση ήταν ανάποδη. Αυτό που χρειαζόταν δεν ήταν ένα επιπλέον χρέος δηλαδή μια αύξηση στην πίστωση για να λαδωθούν τα γρανάζια της οικονομίας, αλλά πρώτα από όλα ενίσχυση στα εισοδήματα και την απασχόληση. Την ίδια στιγμή, τα συμβατικά μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής, τα οποία παραδοσιακά στόχευαν στη σταθεροποίηση της απασχόλησης, του εισοδήματος, των πωλήσεων και στην συνολική κερδοφορία, έλαβαν πολύ μικρότερη χρηματοδότηση.

Το ερώτημα είναι λοιπόν αν η σχετικά αργή ανάκαμψη, τα άσχημα αποτελέσματα απασχόλησης και η επιδείνωση της εισοδηματικής ανισότητας είναι ουσιαστικά προβλήματα ανεπαρκούς χρηματοδότησης εκ μέρους του κράτους προς τον πραγματικό τομέα της οικονομίας. Ο Κέννς ισχυριζόταν ότι «η σωστή λύση για τον εμπορικό κύκλο δεν θα βρεθεί στην κατάργηση της ραγδαίας οικονομικής ευημερίας, και συνεπώς στη διατήρησή μας σε μια μόνιμη κατάσταση ημιύφεσης, αλλά στην

κατάργηση της οικονομικής ύφεσης, και συνεπώς στη διατήρησή μας σε μια μόνιμη κατάσταση ημειυμερείας». Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την άμεση απασχόληση και στοχοθετημένες δημόσιες επενδύσεις σε προβληματικές περιοχές και περιφέρειες, για τους σκοπούς της επίτευξης ενός επιπέδου πλήρους απασχόλησης, που για τον Κένυς σήμαινε ανεργία της τάξης του 1%. Οι οικονομολόγοι έχουν προσφύγει σε νέο χαρακτηρισμό του όρου «πλήρης απασχόληση», κάνοντας αναφορά σε μια κατάσταση ανεργίας όπου το 5% του εργατικού δυναμικού θέλει να εργαστεί αλλά δεν μπορεί να βρει δουλειά. Αυτός είναι ο ορισμός της πλήρους απασχόλησης και αυτή είναι η προσέγγιση της δημοσιονομικής πολιτικής που κατηύθυνε τις προσπάθειες σταθεροποίησης της κυβέρνησης Ομπάμα.

9.4 ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Προκειμένου να αποφευχθεί η στρέβλωση των κανόνων της ανοιχτής και ελεύθερης οικονομίας μέσω πρακτικών του Δημοσίου Τομέα με τις οποίες αυτός προσπαθούσε να χρηματοδοτήσει τις δαπάνες του, η δημοσιονομική πολιτική των κρατών μελών προσδιορίζεται πια από τρεις κανόνες δημοσιονομικής πειθαρχίας:

- A) Απαγόρευση υπεραναλήψεων αλλά και πιστωτικών διευκολύνσεων από την ΕΚΤ (άρθρο 123 ΣΛΕΕ). Η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες δεν μπορούν να αποτελούν πλέον έσχατο δανειστή των κρατών μελών αφού απαγορεύεται στην ΕΚΤ και τις κεντρικές εθνικές τράπεζες η απευθείας αγορά χρεογράφων των κρατών μελών όπως επίσης και τη χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων από τις κεντρικές εθνικές τράπεζες.
- B) Απαγόρευση κάθε μέτρου που θεσπίζει προνομιακή πρόσβαση των ενωσιακών οργάνων, των κεντρικών κυβερνήσεων και άλλων δημοσίων αρχών στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα εφόσον δεν υπαγορεύεται από λόγους προληπτικής εποπτείας (άρθρο 124 ΣΛΕΕ).
- Γ) Ανεύθυνο της Ένωσης και των κρατών μελών της για υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν οι κεντρικές κυβερνήσεις, οι εθνικές αρχές, οι οργανισμοί και δημόσιες επιχειρήσεις ενός κράτους μέλους. Η συγκεκριμένη ρήτρα ονομάζεται “non bail out” (ρήτρα μη διάσωσης) και στην πράξη δεν έχει εφαρμοστεί ποτέ μέχρι σήμερα. Βέβαια η συγκεκριμένη ρήτρα δεν απαγορεύει στα άλλα κράτη μέλη να προβούν εάν το επιθυμούν στη χρηματοδότηση κάποιου εκ των κρατών μελών.

Η παρακολούθηση της εξέλιξης της δημοσιονομικής κατάστασης και του ύψους του δημοσίου χρέους των κρατών μελών προκειμένου να εντοπίζονται οι μεγάλες αποκλίσεις είναι αρμοδιότητα της Επιτροπής. Ως υπερβολικό έλλειμα ορίζεται σύμφωνα με το αριθμ. 12 που επισυνάφθηκε στη Συνθήκη της Λισσαβόνας η υπέρβαση του 3% του δημοσιονομικού ελλείματος σε σχέση με το ΑΕΠ και του 60% του δημοσίου χρέους προς το ΑΕΠ. Εάν προκύψει ότι η υπέρβαση αυτή αφορά σε έκτακτες και προσωρινές καταστάσεις τότε το έλλειμα δεν χαρακτηρίζεται ως υπερβολικό. Στην περίπτωση που το έλλειμα χαρακτηριστεί ως υπερβολικό η Επιτροπή συντάσσει έκθεση και μετά την έκφραση γνώμης της Οικονομικής και Δημοσιονομικής Επιτροπής, η Επιτροπή υποβάλλει την γνώμη της στο Συμβούλιο. Το Συμβούλιο αφού διαπιστώσει την ύπαρξη υπερβολικού ελλείματος απευθύνει σύσταση στο κράτος μέλος να τερματίσει αυτή τη κατάσταση και επιπλέον το Συμβούλιο μπορεί να πράξει τα ακόλουθα:

- A) Να καλέσει την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων και να αναθεωρήσει την πολιτική δανεισμού που ασκείται στο εν λόγω κράτος μέλος
- B) Να επιβάλλει πρόστιμα
- Γ) Να απαιτήσει από το κράτος μέλος που έχει υπερβολικό έλλειμμα να καταθέσει ατόκως στην Ένωση ανάλογο ποσό έως ότου κατά τη γνώμη του Συμβουλίου διορθωθεί το υπερβολικό έλλειμμα και
- Δ) Να απαιτήσει να δημοσιεύει το κράτος μέλος πρόσθετες πληροφορίες, προτού εκδώσει ομολογίες και χρεόγραφα.

Τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείματα δεν μπόρεσαν, πάρα τις συγκεκριμένες δεσμεύσεις να αποφευχθούν, με αφορμή την παγκόσμια οικονομική κρίση και την κατάρρευση της Lehman Brothers.

Κάτω από αυτές τις Συνθήκες και υπό την απειλή πτώχευσης της Ελλάδας που θα διακύβευε την σταθερότητα όχι μόνο του ευρώ αλλά και τη συνοχή ολόκληρης της ευρωζώνης, τα κράτη μέλη της ευρωζώνης πλην της Σλοβακίας, αποφάσισαν με διμερή δάνεια προς την Ελλάδα και τη συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου να αποτρέψουν τον κίνδυνο αυτό. Όμως επειδή η κρίση άρχισε να εξαπλώνεται και σε άλλα κράτη μέλη όπως η Ιρλανδία, η Κύπρος, η Ισπανία και η Πορτογαλία, δημιουργήθηκε με τον κανονισμό 407/2010 και με προσωρινή διάρκεια 2 ετών ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης -ΕΜΧΣ (European Financial Stability Facility- EFSF).

Το 2013 και ενώ η λειτουργία του EMXΣ έπρεπε να τερματιστεί τα κράτη μέλη αποφάσισαν να αντικαταστήσουν τον ανωτέρω μηχανισμό με έναν μόνιμο μηχανισμό σταθερότητας. Έτσι δημιουργήθηκε ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας –ΕΜΣ (European Stability Mechanism- ESM). Ο ΕΜΣ επιτρέπεται να χρηματοδοτήσει κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ με ποσά μέχρι 700 δις ευρώ. Η απόφαση για χρηματοδότηση κράτους μέλους από τον ΕΜΣ προϋποθέτει τη συγκατάθεση του 85% των ψήφων που κατανέμονται στα συμβαλλόμενα μέρη ανάλογα με τη συμμετοχή τους στο κεφάλαιο του ΕΜΣ (ανάλογο με την κλείδα συμμετοχής στην ΕΚΤ). Ως εκ τούτου Η Ιταλία, η Γαλλία και η Γερμανία έχουν δικαίωμα veto.

Στις 02.03.2012 τα 25 κράτη μέλη (πλην του Ηνωμένου Βασιλείου και της Τσεχίας που διαφωνούσαν καθώς και της Κροατίας που δεν είχε ακόμα ενταχθεί) υπέγραψαν Διεθνή Συνθήκη περί «της σταθερότητας, του συντονισμού και της διακυβέρνησης στην οικονομική και νομισματική ένωση». Με τη συγκεκριμένη Συνθήκη τα υπογράψαντα μέλη υποχρεούνται να αυτοδεσμευτούν μέσω κατά προτίμηση διατάξεων συνταγματικού χαρακτήρα και σε κάθε περίπτωση υπέρτερης τυπικής ισχύος και να εισάγουν στην έννομη τάξη τους τον χρυσό κανόνα του ισοσκελισμένου ή πλεονασματικού προϋπολογισμού. Με τη Συνθήκη αναγνωρίζεται στην Επιτροπή και στο Συμβούλιο να ελέγχουν τα ετήσια δημοσιονομικά σχέδια των κρατών μελών. Επιπλέον κάθε κράτος μέλος μπορεί να ελέγχει αν τα συμβαλλόμενα κράτη ενέταξαν στο εσωτερικό τους δίκαιο την πρόβλεψη του ισοσκελισμένου προϋπολογισμού. Αν η έκθεση της επιτροπής είναι αρνητική τότε κάθε μέλος μπορεί να προσφύγει ενάντια του αμελούντος κράτους μέλους ενώπιον του ΔΕΕ. Αν μετά την απόφαση του ΔΕΕ το κράτος μέλος δεν συμμορφωθεί τότε η Επιτροπή αλλά και οποιοδήποτε άλλο από τα συμβαλλόμενα κράτη μέλη μπορεί να προσφύγει εκ νέου στο ΔΕΕ και να ζητήσει την επιβολή χρηματικής ποινής σε βάρος του.

9.5 ΦΑΥΛΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΛΙΤΟΤΗΤΑΣ – ΥΦΕΣΗΣ – ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η βασική προϋπόθεση της διατήρησης φερεγγυότητας και αξιοπιστίας της οικονομίας είναι η δημιουργία πρωτογενών πλεονασμάτων, στο ύψος που προσδιορίζεται από τη διαφορά μεταξύ ονομαστικού επιτοκίου δανεισμού και του ονομαστικού ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ επί του λόγου ΧΡΕΟΥΣ/ ΑΕΠ. Στην πραγματική οικονομία όμως, η διαφορά μεταξύ επιτοκίου δανεισμού και του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης, είναι

αυτή με την οποία οι αγορές αντιλαμβάνονται τη φερεγγυότητα μιας χώρας. Ο συνδυασμός των δύο αυτών στοιχείων, δηλαδή της φερεγγυότητας και των απαιτούμενων πρωτογενών πλεονασμάτων, είναι αυτός που προσδιορίζει τους περιορισμούς στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής.

Όταν οι επενδυτές στην αγορά ομολόγων διακατέχονται από φόβο ότι για μια χώρα αυξάνεται ο κίνδυνος να βρεθεί σε αδυναμία πληρωμών, περιορίζουν τη προσφορά ρευστότητας σε αυτή και κάποιες φορές τη διακόπτουν εντελώς. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται ένας φαύλος κύκλος φερεγγυότητας και ρευστότητας.

Πιο αναλυτικά, το απαιτούμενο πρωτογενές πλεόνασμα το οποίο δημιουργείται με δημοσιονομική λιτότητα έχει αποπληθωριστικές συνέπειες και συμβάλλει στην κρίση φερεγγυότητας. Η κρίση φερεγγυότητας αυξάνει το πιστωτικό ρίσκο και τις δανειακές υποχρεώσεις της οικονομίας και πιθανά τη διαφορά επιτοκίου και ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ, οι επενδυτές περιορίζουν τη ρευστότητα, ενώ η μείωση του ΑΕΠ μειώνει το πρωτογενές πλεόνασμα ή αυξάνει το πρωτογενές έλλειμμα, καθιστώντας τη χώρα λιγότερο ικανή να αποπληρώσει το χρέος της, επιβεβαιώνοντας έτσι τους φόβους των επενδυτών.²⁷

Έτσι η κρίση φερεγγυότητας – ρευστότητας καθιστά την εκάστοτε εθνική οικονομία αφερέγγυα επειδή οι επενδυτές φοβήθηκαν την αφερεγγυότητά της και όλο αυτό λειτουργεί ως «αυτοεκπληρούμενη προφητεία»²⁸.

Η ανεργία είναι ένα ακόμη πρόβλημα που δημιουργείται από αυτό το φαύλο κύκλο. Επειδή κάποιες χώρες πρέπει να αναπληρώσουν μέρος ή ακόμα και σύνολο της ανταγωνιστικότητάς τους, όπως για παράδειγμα η Ελλάδα, και μη μπορώντας να το καταφέρουν αυτό με υποτίμηση του νομίσματός τους, στρέφονται σε πολιτικές εσωτερικής υποτίμησης, δηλαδή σε μειώσεις μισθών και σε αυστηρή δημοσιονομική πολιτική. Αυτή η τακτική όμως, είναι αποπληθωριστική και προκαλεί ύφεση που μέσω των αυτόματων σταθεροποιητών ασκεί αρνητικές πιέσεις στο δημοσιονομικό ισοζύγιο. Όλη αυτή η διαδικασία έχει συνέπειες στο δημόσιο χρέος και αποτελεί ένα σοβαρό αίτιο για το φαύλο κύκλο φερεγγυότητας, ρευστότητας, ύφεσης.

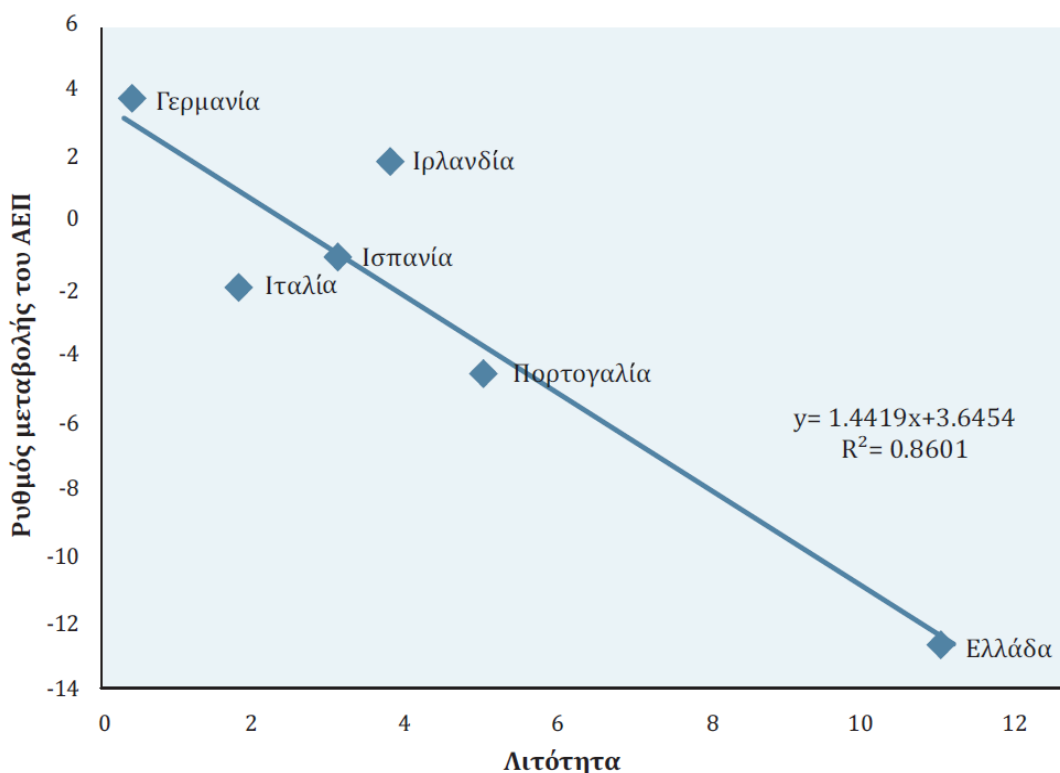
Η ύφεση που δημιουργείται καθυστερεί τη διαδικασία δημοσιονομικής προσαρμογής και αρκετές φορές επιδεινώνει τη δημοσιονομική κατάσταση της

²⁷ ²⁷ Μιχοπούλου Σ., Κρίση Χρέους, δημοσιονομική λιτότητα και οικονομική κρίση στην Ευρωζώνη, 2014, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Μελέτες/30, σελ.38

²⁸ De Grauwe P., “ The governance of a fragile Eurozone”, Centre for European Policy Studies 2011, Working Document 346, p. 25

οικονομίας με αποτέλεσμα οι αγορές να ανησυχούν για την ικανότητα των χωρών να ανταποκριθούν στις δανειακές τους υποχρεώσεις.

Αυτή η ανησυχία των αγορών μετατρέπεται μοιραία σε κρίση εμπιστοσύνης και φερεγγυότητας και τότε επέρχεται η κρίση ρευστότητας που επιδεινώνει την ύφεση και την αστάθεια της οικονομίας που εφαρμόζει πολιτική λιτότητας. Επομένως η λιτότητα εκτός από αρνητικές μακροοικονομικές συνέπειες όπως η ύφεση και η ανεργία, έχει και χρηματοπιστωτικές συνέπειες όπως η φυγή κεφαλαίων και η τραπεζική κρίση.



Διάγραμμα 9.1
Πηγή: De Grauwe P (2013)

Μέτρα λιτότητας % ΑΕΠ και ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ 2011-2012

Όπως μπορούμε να διακρίνουμε στο παραπάνω διάγραμμα, υπάρχει αρνητική συσχέτιση μεταξύ των δημοσιονομικών μέτρων λιτότητας και του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ. Οι χώρες που εφάρμοσαν ακραίες πολιτικές λιτότητας είχαν και τη μεγαλύτερη μείωση στο ΑΕΠ τους.

Σαν συμπέρασμα μπορούμε να πούμε ότι η πολιτική της λιτότητας δεν προκαλεί μόνο ύφεση αλλά αποτυγχάνει και στο βασικό δημοσιονομικό της στόχο, για τον οποίο και εφαρμόζεται, δηλαδή στη μείωση του λόγου ΧΡΕΟΥΣ/ΑΕΠ, οξύνοντας με αυτό

τον τρόπο τα προβλήματα φερεγγυότητας και ρευστότητας οικονομιών που ήδη βρίσκονται σε ύφεση.

9.6 ΚΕΝΣΥΑΝΙΣΜΟΣ

Ο John Maynard γεννήθηκε το 1883 στην Αγγλία από εύπορη οικογένεια. Ο πατέρας του ήταν διάσημος οικονομολόγος και καθηγητής του Πανεπιστημίου του Cambridge και η μητέρα του κόρη Υπουργού. Ο Keynes εργάστηκε για κάποια χρόνια ως σύμβουλος οικονομίας της Αγγλικής Κυβέρνησης και έπειτα ως καθηγητής οικονομίας στο Cambridge. Διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στη διάσκεψη Bretton Woods αναγκάζοντας το Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ να προβεί σε κάποιες υποχωρήσεις σχετικά με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και την Παγκόσμια Τράπεζα. Ανακηρύχθηκε Λόρδος του Τίλτον και πέθανε το 1946.

Βασικός άξονας της θεωρίας του Keynes υπήρξε ο στόχος της πλήρους απασχόλησης μέσω του κρατικού παρεμβατισμού. Θεωρούσε, αντίθετα με τους κλασικούς οικονομολόγους ότι ο μηχανισμός αυτορύθμισης (αόρατο χέρι του Adam Smith) δεν μπορούσε να λειτουργήσει και ότι μόνο το κράτος μέσω των δημοσίων δαπανών, των επιτοκίων και του ελέγχου των χρηματοπιστωτικών οργανισμών θα μπορούσε να θέσει την οικονομία σε τροχιά ανάπτυξης.

Επομένως θεώρησε ότι σε περίοδο που συνυπάρχουν υψηλή ανεργία και χαμηλό εισόδημα το κράτος θα πρέπει να παρέμβει και να δημιουργήσει ενεργό ζήτηση. Αυτό θα συμβεί εάν το κράτος αυξήσει τις δημόσιες δαπάνες και παράλληλα μειώσει τα επιτόκια έτσι ώστε να αυξηθεί η ζήτηση και να μειωθεί η αποταμίευση. Έτσι σύμφωνα με τον Κένυς όταν η οικονομία ευημερεί το Κράτος πρέπει να αποταμιεύει και όταν η οικονομία έχει πρόβλημα το Κράτος πρέπει να δαπανά. Προσπαθώντας να αναδείξει τη σπουδαιότητα των δημοσίων δαπανών, ο Keynes είπε την περίφημη φράση « *Να πληρώνουμε εργάτες να ανοίγουν τρύπες στο έδαφος και να τις ξανακλείνουν*». Σύμφωνα με τον Κένυς, υπάρχουν περιπτώσεις όπου η ελεύθερη αγορά οδεύει σε κρίσεις που δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μόνη της, και τότε είναι απαραίτητος ο κρατικός παρεμβατισμός. Ο Κένυς σημείωσε ότι υπάρχει κίνδυνος σε μια οικονομία οι πολίτες να αποταμιεύουν υπερβολικά και να καταναλώνουν λίγο, με αποτέλεσμα η ζήτηση στην πραγματική οικονομία να μειώνεται και να αυξάνεται η ανεργία. Τότε λοιπόν η

κεντρική τράπεζα πρέπει να παρεμβαίνει αυξομειώνοντας το επιτόκιο, εξισορροπώντας το επίπεδο της αποταμίευσης προς όφελος της ανάπτυξης. Η FED ακολουθεί πιστά αυτό το δόγμα, σε αντίθεση με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Ο Κένυς θεωρούσε το επιτόκιο ως ένα νομισματικό μέγεθος, το οποίο καθορίζεται από την ικανότητα των τραπεζών να δημιουργούν χρήμα αλλά και από την προτίμηση των ατόμων στην αποταμίευση σε περιόδους οικονομικής αβεβαιότητας. Παράλληλα υποστήριξε ότι όταν τα επιτόκια είναι υψηλότερα από την απόδοση των επενδύσεων σε νέο κεφαλαιουχικό εξοπλισμό, τότε η συνολική επένδυση μειώνεται συμπαρασύροντας την απασχόληση και τελικά και την πραγματική ζήτηση.

Ο Κένυς διαχώρισε την κερδοσκοπική επένδυση από την επιχειρηματική επένδυση. Έτσι πρότεινε την επιβολή σημαντικού φόρου στις κερδοσκοπικές συναλλαγές με στόχο τον περιορισμό της κερδοσκοπίας έναντι της επιχειρηματικότητας. Αυτό ακριβώς, αυτό έπραξαν οι ΗΠΑ μετά την κρίση του 2008, επιβάλλοντας ειδικό φόρο στις κερδοσκοπικές συναλλαγές. Παράλληλα τόνισε ότι η αδυναμία των πολιτών να βρουν εργασία οφείλεται στην έλλειψη θετικών προσδοκιών ζήτησης για τα προϊόντα που παράγουν οι επιχειρήσεις και όχι εξαιτίας της εσφαλμένης λειτουργίας της αγοράς εργασίας.

Η πολιτική επιλογή των ΗΠΑ έπειτα από την κρίση του 2008, ήταν τέσσερα χρόνια διαρθρωτικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων της κυβέρνησης κατά 7% του ΑΕΠ, με επιτόκια κοντά στο 0 έως ότου η ανεργία πέσει στο 6,5%. Η Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ επειδή θεωρούν ότι το κύριο πρόβλημα είναι η αντιμετώπιση του πληθωρισμού που μειώνει την ανταγωνιστικότητα των χωρών στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη οικονομία προτείνουν στο σύνολο σχεδόν των κρίσεων σκληρά μέτρα περιοριστικής δημοσιονομικής καθώς και νομισματικής πολιτικής. Το ίδιο προτείνουν και για την κρίση υπερχρέωσης των κρατών ακόμα κι όταν αυτά έχουν μπει ήδη σε κατάσταση ύφεσης.

9.7 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στο κεφάλαιο αυτό είδαμε τους διαφορετικούς τρόπους που αντιμετώπισαν την κρίση η Ε.Ε και οι ΗΠΑ. Επιπλέον είδαμε ότι η δημοσιονομική πολιτική των κρατών μελών της Ε.Ε. προσδιορίζεται πια από τρεις κανόνες δημοσιονομικής πειθαρχίας προκειμένου να αποφευχθεί η στρέβλωση των κανόνων της ανοιχτής και ελεύθερης οικονομίας μέσω πρακτικών του Δημοσίου Τομέα με τις οποίες αυτός προσπαθούσε να

χρηματοδοτήσει τις δαπάνες του. Επιπροσθέτως, αναλύθηκε γιατί οι πολιτικές λιτότητας δεν προκαλούν μόνο ύφεση αλλά αποτυγχάνουν και στο βασικό δημοσιονομικό του στόχο, για τον οποίο και εφαρμόζονται, δηλαδή στη μείωση του λόγου ΧΡΕΟΥΣ/ΑΕΠ, οξύνοντας με αυτό τον τρόπο τα προβλήματα φερεγγυότητας και ρευστότητας οικονομιών που ήδη βρίσκονται σε ύφεση. Τέλος, αναλύθηκε γιατί ο κενστανισμός είναι και πάλι επίκαιρος, και πως οι ΗΠΑ ακολουθώντας περίπου αυτή τη πολιτική κατάφερε να μειώσει την ανεργία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

10.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ελληνική οικονομία αποτελεί μια οικονομία με μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης και επέκτασης εξαιτίας της γεωπολιτικής της θέσης, η οποία της εξασφαλίζει μια εύκολη σχετικά σύνδεση εμπορική και επενδυτική με τρίτες χώρες και δη με τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης(πχ Βαλκάνια) τα οποία αναπτύσσονται τα τελευταία χρόνια με γοργούς ρυθμούς.

Τομείς καίριας σημασίας συνιστούν αναμφίβολα ο τουρισμός και η ναυτιλία ενώ σπουδαίο ρόλο φαίνεται να παίζει και ο αγροτικός τομέας. Οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα είναι κατά κανόνα μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Παράλληλα ιδιαίτερη οικονομική δραστηριότητα αναλαμβάνει και ο Δημόσιος Τομέας ο οποίος εμφανίζεται εξαιρετικά εκτεταμένος.

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναλυθεί η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας, τα μέτρα που έλαβε κατά την περίοδο της κρίσης, καθώς και τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν ώστε η ελληνική οικονομία να μπει σε ρυθμούς ανάπτυξης.

10.2 ΟΙ ΔΥΝΑΜΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΗΘΗΚΕ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Την τελευταία δεκαπενταετία η ελληνική οικονομία παρουσίασε μια καλή δημοσιονομική κατάσταση ένεκα των κριτηρίων ένταξης στην ΟΝΕ το 2001 αλλά και μια σημαντική αναπτυξιακή πορεία ενόψει των Ολυμπιακών αγώνων το 2004 με αποτέλεσμα να εμφανίζει και μια ανάπτυξη του ΑΕΠ της. Ωστόσο οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης στηρίχθηκαν κυρίως στα οφέλη από την εν λόγω ένταξη και λιγότερο στην ενίσχυση της εγχώριας παραγωγικής βάσης με συνέπεια να μην τεθούν οι βάσεις για την περαιτέρω και μακροχρόνια αναπτυξιακή πορεία.

Μολονότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση δεν έπληξε άμεσα την Ελλάδα όπως χώρες που η οικονομία βασίζεται στη βιομηχανική παραγωγή αγαθών πχ αυτοκινητοβιομηχανία (Γερμανία) ή στη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού τομέα

(Ισλανδία) εντούτοις οι δυσμενείς επιπτώσεις εμφανίζονται ακόμα και σήμερα με αποτέλεσμα η ελληνική οικονομία να διανύει περίοδο βαθιάς ύφεσης.

Η συνολική ενεργός ζήτηση κινείται διαρκώς πτωτικά συμπαρασύροντας την κατανάλωση και την επένδυση που σχετίζονται άμεσα με την υφιστάμενη μειωμένη ρευστότητα. Παράλληλα μειώνεται η παραγωγή και κατ'επέκταση το ΑΕΠ παρουσιάζει αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης ενώ αυξάνεται σημαντικά το ποσοστό ανεργίας. Ως απόρροια έχουμε τη δημιουργία ενός δυσμενούς επιχειρηματικού και επενδυτικού κλίματος και την προβληματική λειτουργία του οικονομικού συστήματος τα οποία επιδεινώνονται ακόμα περισσότερο εξαιτίας των διαρθρωτικών κυρίως αδυναμιών της οικονομίας μας.

Πιο αναλυτικά η δημοσιονομική κατάσταση κρίνεται εξαιρετικά δυσχερής καθώς το δημοσιονομικό έλλειμμα έχει φτάσει στο 7,2% ενώ το 2013 ανήλθε στο 12,7%. Αιτίες της αύξησης αυτής φαίνονται να είναι οι συνεχείς δημοσιονομικές επεκτατικές πολιτικές του παρελθόντος, η κατασπατάληση και μη ορθή διαχείριση του δημοσίου χρήματος καθώς και η πραγματοποίηση δημοσίων δαπανών για μη παραγωγικούς σκοπούς (κυρίως για μισθούς και επιδοτήσεις).Σύναμμα σημαντικό ρόλο έπαιξε και η ζημιογόνος λειτουργία των ΔΕΚΟ με αποτέλεσμα να καλύπτονται οι ζημίες από τον κρατικό προϋπολογισμό, οι συνεχείς κρατικοί δανεισμοί και αναμφίβολα η εκτεταμένη φοροδιαφυγή η οποία κινείται στο 30-35% του ΑΕΠ.

Η ανάγκη για συνεχείς δανεισμούς αυξάνει τη ζήτηση για δανειακά κεφάλαια οδηγώντας σε αύξηση των επιτοκίων. Η κλιμάκωση αυτή έχει ως συνέπεια να μειώνει τις επενδύσεις εκτοπίζοντας τον ιδιωτικό τομέα και περιορίζοντας την οικονομική ανάπτυξη.

Η διαρκής λήψη δανείων όμως, ιδιαίτερα από το εξωτερικό αυξάνει το δημόσιο χρέος της χώρας το οποίο έχει πλέον φτάσει στο 179,2% του ΑΕΠ (το δεύτερο τρίμηνο του 2016). Η απαίτηση κάλυψης του κόστους δανεισμού και των τοκοχρεολυσίων δημιουργεί την ανάγκη εξεύρεσης νέων δανειακών κεφαλαίων, πρακτική η οποία ανατροφοδοτεί το χρέος. Η πληρωμή τόκων των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου επιβαρύνει το ισοζύγιο εισοδημάτων και κατ'επέκταση το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ενώ αξίζει να σημειωθεί πως οι δαπάνες εξυπηρέτησης του δημοσίου χρέους έφτασαν στο 32,1 % για το έτος 2009.

Ένα αυξημένο δημόσιο χρέος βέβαια πλήττει και την οικονομική ανάπτυξη καθώς τα αυξημένα επιτόκια δημιουργούν προβλήματα στον επενδυτικό χώρο, εφόσον

μειώνουν τις επενδύσεις και παράλληλα παρατηρείται φυγή κεφαλαίων εξαιτίας μιας αναμενόμενης αύξησης των φόρων.

Η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται όμως και από μειωμένη ανταγωνιστικότητα και μεγάλη εσωστρέφεια με συνέπεια να επιβραδύνεται η οικονομική της πρόοδος, η βιώσιμη πορεία της και αναμφισβήτητα οι εξαγωγές της. Με την ένταξη δε στην ΟΝΕ η Ελλάδα χάνει το δικαίωμα άσκησης αυτόνομης συναλλαγματικής πολιτικής και κατ'επέκταση τη δυνατότητα υποτίμησης του νομίσματος της, πρακτική που ακολουθούνταν στο παρελθόν και καθιστούσε τα ελληνικά προϊόντα φθηνότερα και προτιμητέα.

Οι επιχειρήσεις που στην πλειοψηφία τους είναι μικρομεσαίες και λαμβάνουν συχνά περιορισμένη χρηματοδότηση δεν υιοθετούν καινοτόμες πρακτικές και νέες τεχνολογίες ούτε επενδύουν στην έρευνα και ανάπτυξη προκειμένου να μειώσουν το κόστος τους και να γίνουν βιώσιμες και ανταγωνιστικές.

Ταυτόχρονα η παραγωγικότητα των εργαζομένων δεν φαίνεται να αντικατοπτρίζει πάντα το ύψος του μισθού τους. Συνήθως οι μισθολογικές αυξήσεις προηγούνται της αύξησης της παραγωγικότητας γεγονός που δυσχεραίνει την τιμολογιακή ανταγωνιστικότητα. Η κατάσταση αυτή φαίνεται να επιβαρύνεται επιπρόσθετα αν σκεφτούμε ότι μια μειοψηφία επιχειρήσεων ενδιαφέρεται για τη συνεχή κατάρτιση και περαιτέρω εξειδίκευση των εργαζομένων της.

Ανεπαρκής ανάπτυξη και ανταγωνισμού εμφανίζεται σε πολλούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας παρά την ύπαρξη εποπτικών και ελεγκτικών μηχανισμών (πχ Επιτροπή Ανταγωνισμού). Η μη τήρηση των ανταγωνιστικών συνθηκών έχει ως αποτέλεσμα να μην συγκρατούνται οι τιμές στα επιθυμητά επίπεδα και να καθίστανται τα εγχώρια προϊόντα αρκετά ακριβά;. Το πρόβλημα εντείνεται όταν τα αγαθά είναι ενδιάμεσα καθώς αποτελούν παραγωγικό συντελεστή άλλων προϊόντων οδηγώντας σε μια γενικότερη αύξηση των τιμών.

Αν λάβουμε υπόψη δε τη σημερινή κατάσταση όπου η συνολική ζήτηση και κατανάλωση βρίσκονται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα και οι επιχειρήσεις έχουν περιορισμένες πωλήσεις γίνεται αντιληπτή η ανατίμηση των προϊόντων προκειμένου να αυξηθεί το περιθώριο κέρδους των επιχειρήσεων.

Παράλληλα μολονότι υπάρχει η δυνατότητα περαιτέρω προσέλκυσης ξένων άμεσων επενδύσεων αυτές παραμένουν χαμηλές. Παράγοντες όπως η αυξημένη γραφειοκρατία η ύπαρξη αρκετών κυρίως νομικών εμποδίων, η πολυπλοκότητα του φορολογικού συστήματος, το μικρό μέγεθος της αγοράς καθώς επίσης τα ελλειπή

επενδυτικά κίνητρα αλλά και ο ανταγωνισμός που προέρχεται από τις χώρες της νοτιοανατολικής Ευρώπης συμβάλλουν στη μικρή δραστηριοποίηση νέων ξένων επιχειρήσεων οδηγώντας σε επιβράδυνση της ανάπτυξης, ενώ η μειωμένη είσοδος κεφαλαίων δημιουργεί ελλείμματα στο ισοζύγιο κεφαλαίων κίνησης.

Όλα τα ανωτέρω καταδεικνύουν το πρόβλημα ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας το οποίο αποτυπώνεται ξεκάθαρα στο ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο που οφείλεται στις αυξημένες εισαγωγές έναντι των εξαγωγών. Είναι αξιόλογο το γεγονός πως ο λόγος των εξαγωγών προς τις εισαγωγές είναι ίσος με 1/3, δηλαδή σε κάθε 1€ εξαγωγών αντιστοιχούν 3€ εισαγωγών.

Η ανεπαρκής συνολική ενεργός ζήτηση που επικρατεί την περίοδο αυτή συμβάλλει στη μείωση της παραγωγής και κατ'επέκταση της απασχόλησης εντείνοντας το πρόβλημα της ανεργίας η οποία έχει εκτιναχθεί στο 25% ενώ στους νέους αγγίζει το 48%. Το φαινόμενο αυτό στην Ελλάδα υπήρξε και είναι πιο έντονο στους νέους που εμφανίζουν ολοένα και μεγαλύτερη διάρκεια παραμονής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, στις γυναίκες που λόγω των παιδιών δεν βρίσκουν γρήγορα απασχόληση ή συνταξιοδοτούνται πρόωρα αλλά και στους μεγαλύτερους σε ηλικία οι οποίοι και αυτοί προβαίνουν σε πρόωρη συνταξιοδότηση.

Η σημαντικότερη όμως αιτία ύπαρξης ενός τόσο υψηλού ποσοστού ανεργίας πέρα από την φάση του οικονομικού κύκλου είναι η έλλειψη ευελιξίας στην αγορά εργασίας. Η ευελιξία στον χρόνο εργασίας μέσω της ενεργοποίησης την μερικής απασχόλησης και νέων μορφών εργασίας όπως η απασχόληση από το σπίτι καθώς και η γεωγραφική και μισθολογική ευελιξία που αυξάνουν την κινητικότητα και την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και συνάμα μειώνουν το κόστος τους φαίνεται να μην προωθούνται ικανοποιητικά έως τώρα.

Η εκτεταμένη ανεργία αλλά και οι δημογραφικές εξελίξεις δημιουργούν δυσλειτουργίες στο ήδη προβληματικό ασφαλιστικό σύστημα το οποίο εμφανίζει αναδιανεμητικό χαρακτήρα, δηλαδή οι εισφορές των εργοδοτών και των ασφαλισμένων χρηματοδοτούν παροχές άλλων ασφαλισμένων. Η μεγάλη υπογεννητικότητα σε συνδυασμό με την αύξηση του προσδόκιμου ζωής δημιουργεί ελλείμματα στα ασφαλιστικά ταμεία τμήμα των οποίων χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Η μεγάλη υπογεννητικότητα δεν φαίνεται να έχει καλυφθεί από τη μεγάλη μεταναστευτική ροή του 1991-2001 καθώς υπάρχουν πολλοί μετανάστες που εργάζονται ανασφάλιστοι και συνεπώς δεν συνεισφέρουν στα εν λόγω ταμεία. Ο κατακερματισμός των ταμείων, που προσπάθησε να αντιμετωπιστεί το 2008 με τη

συνένωσή τους αλλά και η αύξηση της εισφοροδιαφυγής καθιστά δύσκολη την εξεύρεση των απαιτούμενων πόρων.

Όλα τα παραπάνω δημιουργούν μια προβληματική εικόνα για την ελληνική οικονομία καθιστώντας επιτακτική την αντιμετώπισή τους όχι μόνο μέσω της άσκησης συγκεκριμένων πολιτικών αλλά και της προώθησης διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Είναι σαφές ότι οι τιθέμενοι στόχοι δεν παραμένουν σταθεροί αλλά μεταβάλλονται ανάλογα με τον χρονικό ορίζοντα και αναμφίβολά με τις ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούν και τη φάση του οικονομικού κύκλου που διανύει η εξεταζόμενη οικονομία.

Η ύφεση η οποία πλήττει την χώρα μας απαιτεί την λήψη επεκτατικών δημοσιονομικών πολιτικών που θα τονώσουν την ελλιπή ενεργό ζήτηση και θα δώσουν ώθηση στην κατανάλωση, την επένδυση και το παραγόμενο προϊόν. Για την επίτευξη του αποτελέσματος αυτού θα πρέπει να αυξηθούν οι δημόσιες δαπάνες και να μειωθούν οι φόροι γεγονός όμως που θα επιβαρύνει επιπρόσθετα το δημοσιονομικό έλλειμμα. Η κάλυψη των δημοσίων δαπανών θα πρέπει να προέλθει από δανεισμό και δη εξωτερικό εφόσον υπάρχει πρόβλημα ρευστότητας στο εσωτερικό της χώρας ο οποίος θα αυξήσει το δημόσιο χρέος.

Γίνεται συνεπώς κατανοητό πως μια τέτοια πολιτική δεν δύναται να εφαρμοστεί καθώς θα πλήξει σε πολύ μεγάλο βαθμό την ήδη επιβαρυσμένη δημοσιονομική κατάσταση της Ελλάδας. Τα ίδια αποτελέσματα θα μπορούσαν να είχαν επιτευχθεί μέσω της άσκησης επεκτατικής νομισματικής πολιτικής. Από τη στιγμή όμως που η χώρα μας ανήκει στην ΟΝΕ έχει χάσει το δικαίωμα άσκησης αυτόνομης νομισματικής πολιτικής.

Συνεπώς ο στόχος της ελληνικής κυβέρνησης στο βραχυχρόνιο διάστημα θα πρέπει να είναι η δημοσιονομική εξυγίανση που θα συμβάλλει στην αποκατάσταση της αξιοπιστίας της χώρας απέναντι στους ξένους δανειστές ούτως ώστε να μπορέσει να δανειστεί με ευνοϊκούς όρους στο μέλλον. Είναι εμφανές πως μια σφιχτή δημοσιονομική πολιτική κινδυνεύει να βυθίσει την χώρα σε βαθύτερη ύφεση. Ωστόσο η βελτίωση των δημοσιονομικών μεγεθών θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη των εταίρων μας και θα συμβάλλει στη μελλοντική δημιουργία ενός ευνοϊκού επενδυτικού περιβάλλοντος.

Προς την κατεύθυνση αυτή κινείται η κυβέρνηση μέσω της εφαρμογής εκτάκτων μέτρων περιστολής δημοσίων δαπανών και αύξησης των φόρων. Η ανάγκη για εξεύρεση πόρων άμεσα, οδήγησε στη λήψη μέτρων για την αύξηση έμμεσων φόρων

όπως του ΦΠΑ και των ειδικών φόρων κατανάλωσης που αναμένονται να αυξήσουν σημαντικά τα φορολογικά έσοδα καθώς απευθύνονται σε μια ευρεία φορολογική βάση.

Η αύξηση της άμεσης φορολογίας δεν ενδείκνυται στην περίπτωση αυτή καθώς όχι μόνο δεν θα αποφέρει άμεσα έσοδα αλλά δεν θα υπάρχει και αύξηση του εισοδήματος των φυσικών και νομικών προσώπων που θα οδηγήσει στην αύξηση των φορολογικών εσόδων. Παράλληλα θα πρέπει να προωθηθεί η πάταξη της φοροδιαφυγής μέσω της θέσπισης αυστηρότερων ποινών και ελεγκτικών μηχανισμών καθώς όπως ήδη αναφέραμε αποτελεί ένα σημαντικότερο ποσοστό του ΑΕΠ και θα συμβάλλει στη μεγιστοποίηση των πόρων από τη φορολογία.

Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην επερχόμενη αύξηση των τιμών των προϊόντων λόγω της αύξησης του ΦΠΑ. Η εμφάνιση πληθωριστικών πιέσεων μπορούν να δημιουργήσουν σοβαρά προβλήματα καθώς υπό τις υπάρχουσες συνθήκες και σε συνδυασμό με την αυξημένη ανεργία κινδυνεύουμε να αντιμετωπίσουμε στασιμοπληθωρισμό.

Είναι εμφανές πως τα έκτακτα μέτρα σφιχτής δημοσιονομικής πολιτικής πλήττουν την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας και για αυτό θα πρέπει να εφαρμοστούν για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Μακροχρόνια αν αυξηθεί η αξιοπιστία της χώρας μας είναι δυνατόν να καλυφθεί και μέρος του Δημόσιου χρέους υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι τα ανωτέρω μέτρα θα αποφέρουν τα αναμενόμενα έσοδα και θα είχε αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του ελλείμματος. Στην περίπτωση αυτή ο στόχος θα πρέπει να είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της επιχειρηματικότητας.

Εκσυγχρονισμός και μεταρρυθμίσεις απαιτούνται όμως και στο δημόσιο τομέα ούτως ώστε να μειωθεί όσο το δυνατόν περισσότερο το κόστος γραφειοκρατίας και διαφθοράς. Ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας για τις ΔΕΚΟ κρίνεται απαραίτητο μέσω της θέσπισης ισχυρών ελεγκτικών μηχανισμών, αποκρατικοποίησης των ζημιογόνων και παροχής κινήτρων για την αύξηση της παραγωγικότητας η οποία θα πρέπει να συναρτάται άμεσα με τις μισθολογικές αμοιβές.

Σαφέστατα θα πρέπει να στηριχθούν επιπλέον οι κλάδοι της οικονομίας στους οποίους εμφανίζει η Ελλάδα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα όπως ο τουρισμός. Παρά το γεγονός ότι ως προϊόν παρουσιάζει από επιλογή της χώρας μας αύξηση κυρίως τους καλοκαιρινούς μήνες αλλά και μεγάλη ελαστικότητα ζήτησης ως προς την τιμή και το εισόδημα η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους δημοφιλέστερους προορισμούς.

10.3 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Συνοψίζοντας, μπορούμε να πούμε πως η ελληνική οικονομία εμφανίζει μια αναπτυξιακή δυναμική η οποία έχει πληγεί εν πολλοίς τόσο από τις παρελθούσες ασκούμενες πολιτικές όσο και από τις διεθνείς οικονομικές εξελίξεις. Ως απόρροια έχουμε τη δυσμενή οικονομική κατάσταση που απαιτεί τη λήψη άμεσων και δραστικών μέτρων σε συνδυασμό πάντοτε με ένα μακροχρόνιο στρατηγικό σχεδιασμό. Στην προσπάθεια αυτή εξόδου από την κρίση και αντιμετώπισης παρεπόμενων προβλημάτων, η Ελλάδα θα πρέπει να έχει ως σύμμαχο την αλληλεγγύη των ευρωπαϊκών εταίρων παράλληλα με τη διόρθωση των διαρθρωτικών και δομικών της αδυναμιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

11.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στα προηγούμενα κεφάλαια αναπτύχθηκε η έννοια της δημοσιονομικής πολιτικής καθώς επίσης και η δημοσιονομική πολιτική που ακολουθήθηκε από την Ε.Ε. και τις ΗΠΑ καθ' όλη την περίοδο της κρίσης αλλά και κατά τη διάρκεια της ανοικοδόμησης της παγκόσμιας οικονομίας έπειτα από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ύστερα από την έκθεση των πλεονεκτημάτων αλλά και των μειονεκτημάτων της κάθε δημοσιονομικής πολιτικής που ακολουθήθηκε, όπως είναι πια ορατά αλλά και βάση παλαιότερων εμπειριών, μπορούμε να εξάγουμε κάποια συμπεράσματα αλλά και να προταθούν κάποιες εναλλακτικές λύσεις που θα επέφεραν σημαντικές βελτιώσεις στην οικονομία των εξεταζόμενων περιπτώσεων.

Σε αυτό το τελευταίο κεφάλαιο, θα παρουσιαστούν τα συμπεράσματα που μπορούμε να εξάγουμε και τις εναλλακτικές λύσεις που ενδέχεται να ακολουθηθούν.

11.2 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΩΝ Η.Π.Α. ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΤΟΥΣ ΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Οι ομοιότητες μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ είναι αρκετές. Καταρχήν, στις ΗΠΑ, όπως και στις περιοχές της Ευρώπης που είναι ενταγμένες στη ζώνη του ευρώ, οι πολίτες χρησιμοποιούν ένα ενιαίο νόμισμα ταυτόσημο με το νόμισμα των γειτονικών τους κρατών. Τα σύνορα μεταξύ των κρατών είναι εξίσου ανοιχτά εντός της Ένωσης. Όπως και στην Ευρώπη, έτσι και στις ΗΠΑ, ορισμένες αποφάσεις παραμένουν στην αρμοδιότητα των κρατών: όπως οι κώδικες οδικής κυκλοφορίας, ορισμένοι φόροι, η κοινωνική πρόνοια, οι κατώτατοι μισθοί, ορισμένοι τομείς δικαιοσύνης κ.λπ. Υπάρχουν επίσης διαδικασίες υπαναχώρησης για ορισμένες νομοθετικές πράξεις σε ομοσπονδιακό επίπεδο. Σε πολιτικό επίπεδο, ορισμένοι ζητούν μεγαλύτερη ανεξαρτησία των κρατών σε σχέση με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, ενώ άλλοι θέλουν μεγαλύτερο έλεγχο από την Ένωση. Οι κυβερνήτες, οι γερουσιαστές και άλλοι τοπικοί αντιπρόσωποι στα κράτη των ΗΠΑ έχουν πραγματικά μεγάλη σημασία στην καθημερινή ζωή.

Όσον αφορά τις διαφορές τους, αυτές είναι ακόμα περισσότερες. Μια από τις πιο προφανείς είναι ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής γεννήθηκαν πριν από

περισσότερα από 200 χρόνια, από τη βούληση των βρετανικών αποικιών να απελευθερωθούν από το Στέμμα. Η Ευρώπη, αντίθετα, έχει χτιστεί λιγότερο από έναν αιώνα πριν, πρώτα από τον άνθρακα και τον χάλυβα, στη συνέχεια από έναν οικονομικό χώρο κ.λπ. Αυτό που λείπει ακόμα από την Ευρώπη για την ενοποίηση όλων των πολιτών της είναι η εκλογή με καθολική ψηφοφορία ενός Προέδρου. Το 2008, η εκλογή του αμερικανικού προέδρου συγκέντρωσε όλους τους Αμερικανούς - και αυτό ακόμα κι αν η εξουσία παραμένει αρκετά περιορισμένη. Από την άλλη πλευρά, στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι βουλευτικές εκλογές χαρακτηρίζονται από μείωση του ποσοστού συμμετοχής. Οι ευρω-υποστηρικτές ζητούν τη δημιουργία πολιτικών κομμάτων που θα δημιουργηθούν από διακρατικούς καταλόγους και προτάσεων υποψηφίου στην προεδρία της Επιτροπής κατά τη διάρκεια της κοινοβουλευτικής εκστρατείας, προκειμένου να πολιτικοποιηθεί έντονα η συζήτηση. Μια άλλη θεμελιώδης διαφορά μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΕ είναι η γλώσσα: ακόμη και αν υπάρχουν πολλές διαφορετικοί διάλεκτοι, η αγγλική γλώσσα είναι η μοναδική επίσημη και καθομιλουμένη γλώσσα στις ΗΠΑ. Η παρουσία μέσω σε ολόκληρη την αμερικανική επικράτεια είναι επίσης κάτι που δεν υπάρχει στην Ευρώπη όπου συνυπάρχουν 23 επίσημες γλώσσες. Η σχέση μεταξύ των πολιτών γενικότερα και των πολιτικών ειδικότερα στους είναι επίσης πολύ διαφορετική: στις ΗΠΑ, είναι κοινή η αναφορά τους σε πολιτικές συζητήσεις, ενώ στην ΕΕ ελάχιστοι πολίτες γνωρίζουν ακόμη και τα ονόματα των Ιδρυτών της Ευρώπης, και μάλιστα λιγότερο τις αρχές που τους καθοδήγησαν. Τέλος, ο Αμερικανός πολίτης αισθάνεται εντελώς Αμερικανός, ενώ, αντίθετα, ο Ευρωπαίος θα αισθανθεί πρώτα (ή μάλιστα μόνο) ότι ανήκει στο κράτος καταγωγής του.

Με το να αντιγράψει η Ε.Ε. τις ΗΠΑ δεν είναι σίγουρο ότι θα προωθηθεί και θα εξελιχθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως προαναφέρθηκε, η ευρωπαϊκή διάσταση στις εκλογές του Euro-MPS με διακρατικούς καταλόγους και υποψήφιο για την προεδρία της Επιτροπής θα μπορούσε να δώσει μεγαλύτερη πολιτική σημασία στην Ευρώπη και να συγκεντρώσει τους ψηφοφόρους σε πραγματικά ευρωπαϊκά θέματα. Ομοίως, η ιστορία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και οι αρχές που τη διέπουν παραμένουν πάρα πολύ άγνωστες σε πολλούς, πράγμα που βλάπτει το ευρωπαϊκό συναίσθημα. Μια ισχυρότερη εκπροσώπηση στη διεθνή σκηνή, με κοινές θέσεις και απαντήσεις συντονισμένες μεταξύ των κρατών μελών, θα μπορούσε επίσης να συγκεντρώσει όλους τους Ευρωπαίους. Αυτή η ιδέα οδήγησε στη δημιουργία της θέσης του Υπατου Εκπροσώπου για την Εξωτερική Πολιτική. Τέλος, είναι πολύ σημαντικό να διατηρηθεί

η πολιτιστική και γλωσσική πολυμορφία της Ευρώπης. Αυτός ο πλούτος πρέπει να διατηρηθεί, αλλά πρέπει να οδηγήσουμε σε μεγαλύτερη κατανόηση μεταξύ των κρατών μελών, όχι μόνο γλωσσικών, αλλά και πολιτιστικών.

Η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 οφειλόταν σε ένα μεγάλο βαθμό στην ελλιπή εποπτεία του τραπεζικού συστήματος των κρατών μελών, αφού οι τράπεζες δεν ελέγχθηκαν αποτελεσματικά ως προς τη χορήγηση των τραπεζικών δανείων με τις απαραίτητες διασφαλίσεις. Τα λάθη και οι αστοχίες των τραπεζών, όπως είναι αναμενόμενο, κρίθηκε ότι δεν πρέπει να καλύπτονται από τον κρατικό προϋπολογισμό και τελικά από τους φορολογούμενους. Την αδυναμία αυτή επιχειρεί να αντιμετωπίσει η Ε.Ε. με τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Τραπεζικής Ένωσης, και για τον λόγο αυτό δημιουργήθηκε ένας Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός για τα πιστωτικά ιδρύματα (Single Supervisory Mechanism-SSM). Η επιτήρηση περιλαμβάνει μόνο τράπεζες των οποίων το σύνολο του ενεργητικού τους υπερβαίνει τα 30 δις ευρώ και ανατέθηκε στην ΕΚΤ. Δημιουργείται κατά αυτόν τον τρόπο μια διάκριση μεταξύ συστημικών και μη συστημικών τραπεζών. Η επιτήρηση των υπολοίπων τραπεζών αφέθηκε στην αρμοδιότητα των κρατών μελών.

Αν συγκρίνουμε την οικονομική ανάκαμψη των Ηνωμένων Πολιτειών από τη Μεγάλη ύφεση με την Ευρώπη - ή πιο συγκεκριμένα τις χώρες της ευρωζώνης - οι διαφορές είναι εντυπωσιακές και διδακτικές. Η ύφεση των ΗΠΑ διαρκεί περίπου ενάμισι χρόνο - από τον Δεκέμβριο του 2007 έως τον Ιούνιο του 2009. (Φυσικά, για τα 20,3 εκατομμύρια ανέργους και υποαπασχολούμενους της Αμερικής και για εκατομμύρια άλλους, η ύφεση δεν τελείωσε ποτέ) Η ευρωζώνη είχε ύφεση παρόμοιου μήκους από τον Ιανουάριο του 2008 ως τον Απρίλιο του 2009. Ωστόσο, το τρίτο τρίμηνο του 2011 έπεσε σε μεγαλύτερη ύφεση και διήρκεσε για άλλα δύο χρόνια. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής των ΗΠΑ απάντησαν στην ύφεση με διαφορετικές πολιτικές. Το πιο σημαντικό ήταν η νομισματική πολιτική: η Federal Reserve μείωσε τα βραχυπρόθεσμα επιτόκια στο μηδέν το 2008 και τα κράτησε εκεί. Η Fed σημείωσε επίσης την πρόθεσή της να διατηρήσει αυτά τα επιτόκια σε αυτά τα επίπεδα για μεγάλο χρονικό διάστημα και η προχώρησε σε τρεις γύρους "ποσοτικής χαλάρωσης",. Αυτό επέτρεψε στη Fed να τονώσει την ανάκαμψη, μειώνοντας τα μακροπρόθεσμα επιτόκια, συμπεριλαμβανομένου του κρίσιμου επιτοκίου στεγαστικών δανείων στο σπίτι, το οποίο βοήθησε στην ανάκαμψη της αγοράς κατοικιών. Στην Ευρώπη η οικονομική πολιτική ήταν πολύ πιο βάνουση. Και αυτό συνέβη διότι, στην Ε.Ε. δεν υπάρχει απευθείας λογοδοσία στον λαό από τους θεσμούς που λαμβάνουν τις αποφάσεις. Στην

Ευρώπη, υπάρχει η «τρίκα» - η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Αυτά είναι πολύ λιγότερο υπεύθυνα για τους κατοίκους της ευρωζώνης - ιδιαίτερα, αλλά όχι αποκλειστικά, εκείνων των πλέον θυματοποιημένων χωρών (Ισπανία, Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιρλανδία και Ιταλία). Ακόμη χειρότερα, οι ευρωπαϊκές αρχές επιδιώκουν μια πολιτική ατζέντα και αυτό συνεπάγεται την πραγματική χρήση της κρίσης για την προώθηση ορισμένων «μεταρρυθμίσεων» που οι πολίτες των θυματοποιημένων χωρών δεν θα ψηφίσουν ποτέ. Οι εκθέσεις του ΔΝΤ για τις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τη διάρκεια των τεσσάρων ετών από το 2008 έως το 2011, βασισμένες σε διαβουλεύσεις με τις αντίστοιχες κυβερνήσεις, δείχνουν ένα εξαιρετικά σταθερό πρότυπο: Το μέγεθος της κυβέρνησης, τη μείωση της διαπραγματευτικής δύναμης της εργασίας, τη μείωση των δαπανών για τις συντάξεις και την υγειονομική περίθαλψη και την αύξηση της προσφοράς εργασίας. Ορισμένα παραδείγματα: Σε όλες τις 27 χώρες, το ΔΝΤ συνέστησε τη σύσφιγξη του προϋπολογισμού, ενώ οι περικοπές δαπανών γενικά ευνοούνται έναντι των αυξήσεων των φόρων. Σε 15 χώρες υπήρχαν συστάσεις για την υγειονομική περίθαλψη: 14 είχαν ως στόχο τη μείωση των δαπανών. Σε 22 από τις 27 χώρες υπήρχαν συστάσεις για τη μείωση των συντάξεων. Στις μισές χώρες, το ΔΝΤ έδωσε επίσης συμβουλές για την προστασία της απασχόλησης. Σε όλες, η σύσταση ήταν να μειωθεί η προστασία της απασχόλησης. Η μείωση της επιλεξιμότητας για πληρωμές αναπηρίας ή η μείωση της αποζημίωσης ανεργίας, η αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης και η αποκέντρωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων συνιστώνται επίσης. Το ΔΝΤ δεν είναι μια ανεξάρτητη οντότητα, και οι ευρωπαίοι διευθυντές του ασκούν την εξουσία σε θέματα ευρωπαϊκής πολιτικής. Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι αυτά είναι τα είδη αλλαγών πολιτικής που έχουμε δει τα τελευταία χρόνια στις ασθενέστερες χώρες της ευρωζώνης, όπως είναι η Ελλάδα, όπου οι πραγματικές δαπάνες για την υγειονομική περίθαλψη έχουν μειωθεί κατά περισσότερο από 40%. Η Πορτογαλία, όπου ο αριθμός των εργαζομένων του ιδιωτικού τομέα που καλύπτονται από συμβάσεις συνδικάτων έχει συρρικνωθεί από 1,9 εκατομμύρια σε μόλις 300,000. Αλλά ίσως ακόμη πιο αξιοσημείωτα, τα στοιχεία αυτά μας λένε γιατί η ΕΚΤ επέτρεψε επανειλημμένες και σοβαρές χρηματοπιστωτικές κρίσεις στην ευρωζώνη να επιβαρύνουν τόσο την ευρωζώνη όσο και την παγκόσμια οικονομία για σχεδόν τρία χρόνια.

Η αντίθεση μεταξύ των ΗΠΑ και της Ευρώπης είναι ακόμη πιο εντυπωσιακή, διότι η Ευρώπη διαθέτει πολύ ισχυρότερα εργατικά συνδικάτα, σοσιαλδημοκρατικά κόμματα και ένα πιο ανεπτυγμένο κράτος πρόνοιας. Ωστόσο, η ευρωζώνη έχει εφαρμόσει

πολιτικές πολύ πιο δεξιές της κυβέρνησης των ΗΠΑ, προκαλώντας περιττό πόνο για εκατομμύρια περισσότερους ανθρώπους. Πώς συμβαίνει αυτό; Οι απαντήσεις έχουν λίγη σχέση με την «κρίση του χρέους», αλλά έχουν πάντα σχέση με τη μακροοικονομική πολιτική, την ιδεολογία και ίσως το σημαντικότερο τη δημοκρατία. Οι περισσότερες χώρες της ευρωζώνης έχουν ελάχιστο ή και καθόλου έλεγχο επί των σημαντικότερων πολιτικών που μπορεί να χρησιμοποιήσει η κυβέρνηση για την αύξηση της απασχόλησης και του εισοδήματος, συμπεριλαμβανομένης της νομισματικής, της συναλλαγματικής και της αυξανόμενης φορολογικής πολιτικής. Έχουν παραχωρήσει αυτόν τον έλεγχο στις αρχές της ευρωζώνης - και κυρίως στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων για τις πιο θύματα χώρες - συμπεριλαμβανομένης της Ισπανίας, της Ελλάδας, της Ιρλανδίας, της Πορτογαλίας και της Ιταλίας - είναι τώρα η «τρίκα»: η ΕΚΤ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Έχουν τη δική τους ατζέντα και η προτεραιότητά τους δεν είναι η αποκατάσταση της απασχόλησης ή ακόμη και η ταχεία ανάκαμψη της οικονομίας. Η κεντρική τράπεζα των ΗΠΑ, η Federal Reserve, είναι επίσημα ανεξάρτητη από την κυβέρνηση. Όπως και η ΕΚΤ, ενήργησε συχνά εναντίον των συμφερόντων της πλειοψηφίας, ευνοώντας ισχυρά οικονομικά συμφέροντα - και πιο πρόσφατα με την παροχή της φούσκας των 8 τρισεκατομμυρίων δολαρίων που προκάλεσε τη μεγάλη ύφεση. Αλλά η Fed εξακολουθεί να λογοδοτεί με κάποιους τρόπους. Ο πρόεδρος της Fed πρέπει να υποβάλλει τακτικά αναφορά στο Κογκρέσο και η Fed έχει κάποιο φόβο ότι το Κογκρέσο θα μπορούσε να μειώσει την αυτονομία του, αν αγνοήσει το δημόσιο συμφέρον πολύ κατάφωρα.

Το ΔΝΤ πιέζει τις χώρες της Ευρωζώνης να συγκεντρώσουν περισσότερα χρήματα, οι ΗΠΑ λένε "αυτό είναι ένα ευρωπαϊκό πρόβλημα" και οι χώρες της Ευρωζώνης συμφώνησαν ότι, κανένα μέλος της Ευρωζώνης δεν μπορεί να έχει έλλειμμα μεγαλύτερο του 1% του ΑΕΠ. Επίσης, εξέδωσαν δήλωση για την "επανάρξη της ανάπτυξης και την καταπολέμηση της ανεργίας σε όλη την ήπειρο". Αλλά κατά πόσο είναι πιθανό να επανεκκινήθει η ανάπτυξη και να μειωθεί η ανεργία, εξαλείφοντας τη δημοσιονομική πολιτική ως έναν τρόπο επίτευξης αυτού του στόχου.

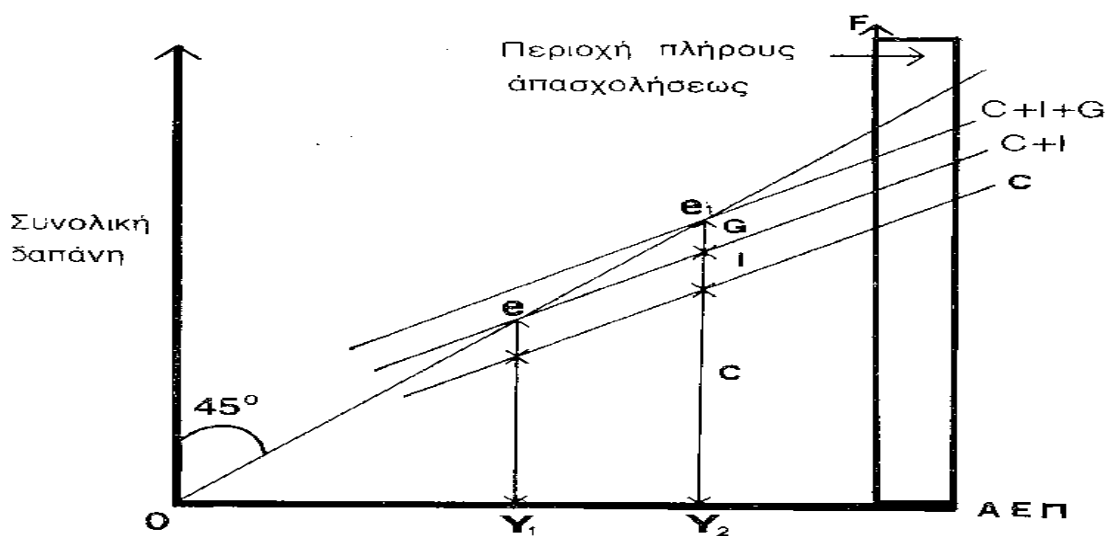
11.3 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Συνοψίζοντας, βλέπουμε ότι το θεσμικό πρόβλημα που έχει η Ευρωζώνη και αναλύθηκε σε προγενέστερο κεφάλαιο, είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που την καθιστούν λιγότερο έτοιμη και ευέλικτη συγκριτικά με τις ΗΠΑ, ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί σε κρίσεις.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Π.Α. ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ ΚΑΙ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ

Η επίδραση της δημόσιας δαπάνης στην οικονομία φαίνεται από το διάγραμμα 1, όπου διαχωρίζεται ο ιδιωτικός τομέας από το δημόσιο. Χωρίς τη δημόσια δαπάνη, το μέγεθος της συνολικής δαπάνης της οικονομίας, αποτελούμενο από τη δαπάνη προς κατανάλωση (C) και τη δαπάνη προς επένδυση (I) ισορροπεί το Α.Ε.Π. στο μέγεθος ΟΥ, (προβολή του σημείου e στον άξονα του Α.Ε.Π.). Με τη διαμόρφωση της δημόσιας δαπάνης στο μέγεθος G (δαπάνη σε αγαθά και υπηρεσίες), το σημείο ισορροπίας μετατίθεται στο e₁ όπου στη συνολική δαπάνη δηλαδή C+I+G, αντιστοιχεί εισόδημα ΟΥ₂. Εάν αυξηθεί η δημόσια δαπάνη, η καμπύλη C+I+G μετατίθεται προς τα πάνω σε νέο σημείο ισορροπίας, που αντιστοιχεί σε μεγαλύτερο απ' ό,τι προηγουμένως, ακαθάριστο εγχώριο προϊόν. Εάν η δημόσια δαπάνη μειωθεί, τότε η καμπύλη C+I+G μετατίθεται προς τα κάτω και η ισορροπία επέρχεται πλέον σε μικρότερο ακαθάριστο προϊόν. Στο διάγραμμα 1 βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι πως όλα τα σημεία ισορροπίας στα οποία αναφερθήκαμε, βρίσκονται πριν από την περιοχή της πλήρους απασχολήσεως (στήλη F). Αυτό σημαίνει πως η διεύρυνση της δημόσιας δαπάνης κινητοποιεί αμέσως τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους που αδρανούν. Η κινητοποίηση αυτή συντελεί στη διεύρυνση του ΑΕΠ σε μέγεθος πολλαπλάσιο της δημόσιας δαπάνης, αναλόγως της τιμής του πολλαπλασιαστή. Παράλληλα με την αύξηση ή τη μείωση του ΑΕΠ, σημειώνεται αύξηση ή μείωση της απασχόλησης.



Διάγραμμα Δ.Α.1

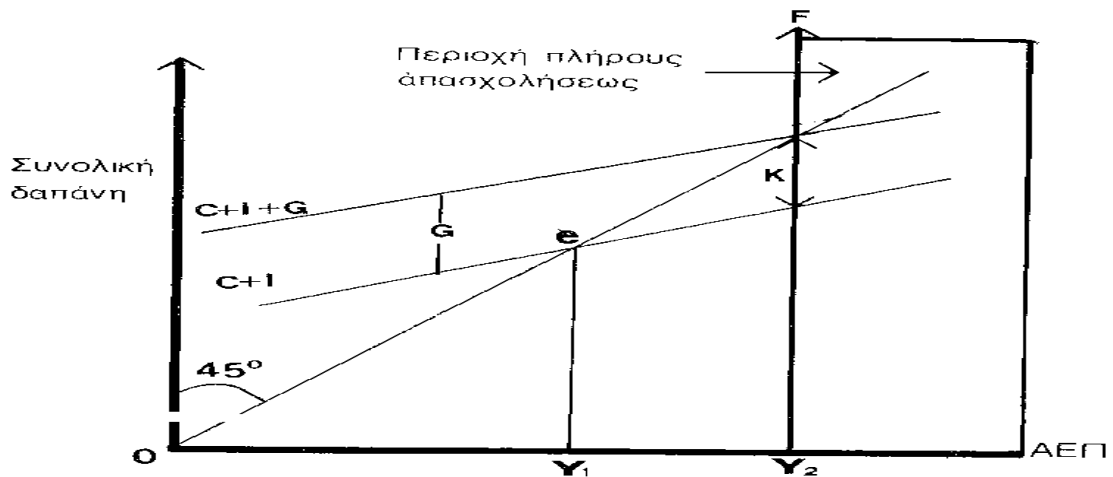
Επίδραση της δημόσιας δαπάνης επί του εισοδήματος

Π.Β.: ΑΝΤΙΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΟ

Το Α.Ε.Π. ισορροπεί σε μέγεθος που προσδιορίζεται από τη συνολική δαπάνη. Όταν τη συνολική δαπάνη την απαρτίζουν η κατανάλωση και η επένδυση (C+I), το σημείο ισορροπίας βρίσκεται στο σημείο e του διαγράμματος 2 (όπου η καμπύλη C+I τέμνει της ευθείας των 45°) και το Α.Ε.Π. ισορροπεί στο μέγεθος OY_1 , το οποίο υπολείπεται αυτού που αντιστοιχεί σε συνθήκες πλήρους απασχόλησης (OY_2).

Για να πραγματοποιηθεί η διεύρυνση Y_1 Y_2 του Α.Ε.Π. απαιτείται πρόσθετη δαπάνη υπό τη μορφή επένδυσης. Η πραγματοποίηση πρόσθετης επένδυσης προϋποθέτει πρόσθετη αποταμίευση. Αλλά αυτή προέρχεται από την αύξηση του εισοδήματος στο μέγεθος που ανταποκρίνεται στις συνθήκες πλήρους απασχόλησης. Η προσέγγιση λοιπόν του εισοδήματος στο μέγεθος που αντιστοιχεί σε συνθήκες πλήρους απασχόλησης δεν είναι δυνατή παρά μόνο όταν δημιουργηθεί αποταμίευση, ως συνάρτηση αυτού, και αναλωθεί με τη μορφή της επένδυσης. Εάν δεν συμβεί αυτό, η οικονομία δεν εξασφαλίζει το μέγεθος του Α.Ε.Π. που αντιστοιχεί σε συνθήκες πλήρους απασχόλησης.

Με τα δεδομένα του διαγράμματος Δ.Β.1 είναι δυνατό να προσδιορίσουμε το μέγεθος της πρόσθετης δαπάνης που απαιτείται για να επιτευχθεί η διεύρυνση του εισοδήματος κατά Y_1 Y_2 . Το εν λόγω μέγεθος προσδιορίζεται από το αντιπληθωριστικό κενό (K) που μετρείται με την απόσταση μεταξύ της σχεδιαζόμενης συνολικής δαπάνης (C+I) και της ευθείας των 45° πάνω στην κάθετο που παριστά την πλήρη απασχόληση (F). Το αντιπληθωριστικό αυτό κενό, με την έννοια της πρόσθετης δαπάνης, μπορεί να καλυφθεί από τον δημόσιο τομέα, αν δεν γίνει κάτι ανάλογο από τον ιδιωτικό. Βεβαίως η δημόσια αυτή δαπάνη (G) που όπως φαίνεται από το διάγραμμα Δ.Β.1 καλύπτει ολόκληρο το αντιπληθωριστικό κενό, ακολουθείται από πολλαπλασιαστική διαδικασία η οποία διαμορφώνει τελικά το μέγεθος του ΑΕΠ (Y_1 Y_2) σε συνθήκες πλήρους απασχόλησεως.



Διάγραμμα Δ.Β.1

Αντιπληθωριστικό κενό και δημόσια δαπάνη

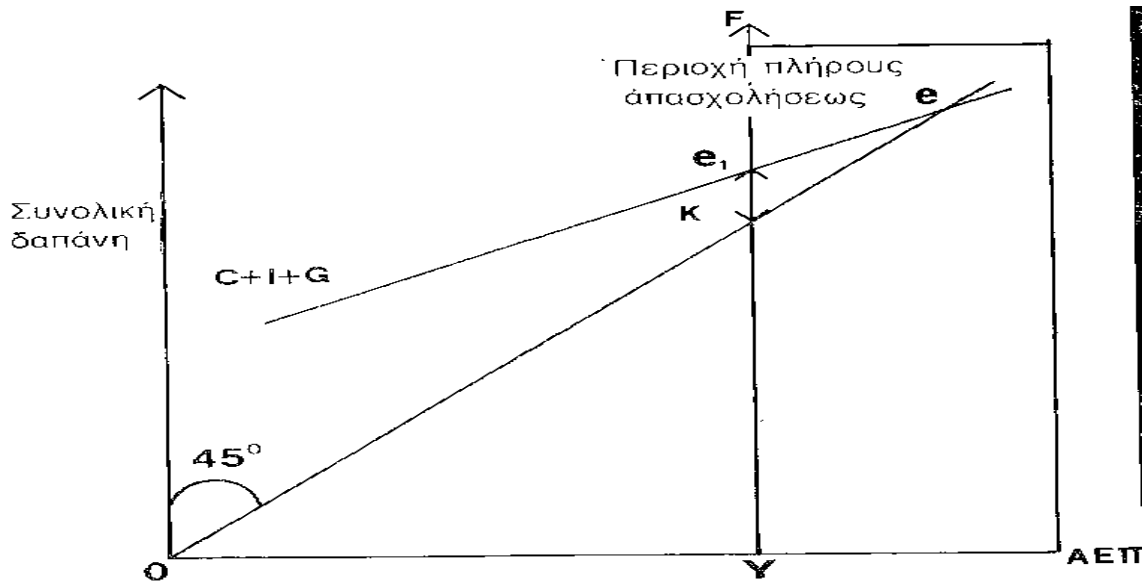
Π.Γ.: ΠΛΗΘΩΡΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΟ

Εάν στο επίπεδο εισοδήματος πλήρους απασχόλησης (OY_2) η συνολική δαπάνη της οικονομίας είναι μεγαλύτερη του εθνικού εισοδήματος – προϊόντος δημιουργείται πληθωριστικό κενό. Δηλαδή, εφόσον η οικονομία δεν μπορεί να παράγει (τουλάχιστον βραχυχρόνια) μεγαλύτερη ποσότητα εισοδήματος – προϊόντος από την OY_2 , η υπερβάλλουσα συνολική δαπάνη δημιουργεί εξ' ορισμού τάση για αύξηση του γενικού επιπέδου των τιμών .

Να σημειωθεί ότι εφόσον το εισόδημα της πλήρους απασχόλησης (OY_2) αντιπροσωπεύει τη μέγιστη δυνατότητα παραγωγής της οικονομίας, οποιοδήποτε εισόδημα δεξιά του (OY_2) που θα προήρχετο από (υποτιθέμενη) αύξηση της συνολικής δαπάνης πέραν της (F) δεν μπορεί να είναι πραγματικό.

Η όποια διαφορά του από το OY_2 θα οφείλεται στη διαφορά των τιμών, επομένως θα αναφερόμαστε σε ονομαστικό εισόδημα και όχι σε πραγματικό.

Το κλείσιμο του πληθωριστικού κενού μπορεί να επιτευχθεί με τη λήψη αντίθετων μέτρων σε σχέση με αυτά για την αντιμετώπιση του αντιπληθωριστικού κενού. Δηλαδή, είτε με μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής (μείωση δημοσίων δαπανών, αύξηση φόρων) είτε με μέτρα νομισματικής πολιτικής (αύξηση επιτοκίων ώστε να συγκρατηθούν ή μειωθούν οι επενδύσεις)

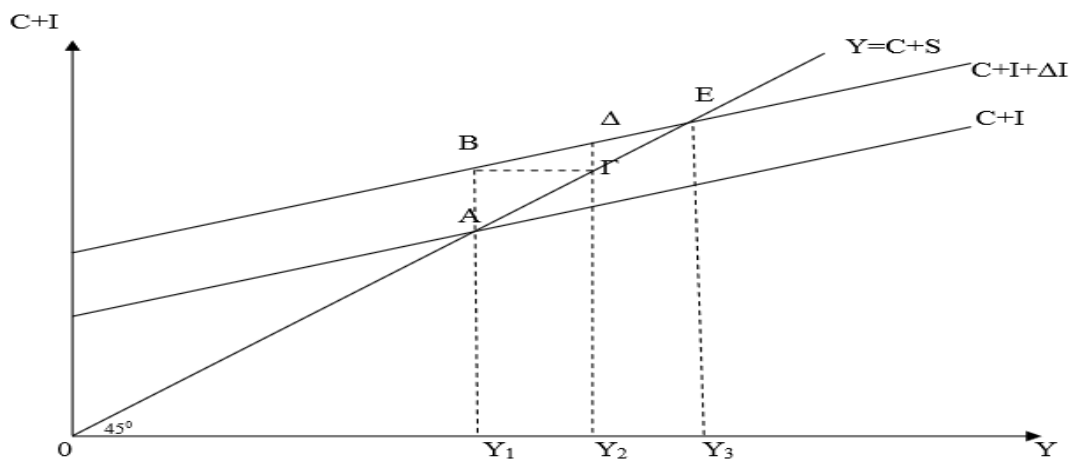


Διάγραμμα Δ.Γ.1

Πληθωριστικό κενό και δημόσια δαπάνη

Ο ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΗΣ ΤΩΝ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

Δείχνει το μέγεθος της μεταβολής του εισοδήματος όταν το μέγεθος των επενδύσεων μεταβληθεί κατά μία μονάδα δηλ., $k = \frac{\Delta Y}{\Delta I}$ ή $\Delta Y = k \Delta I$



Διάγραμμα Δ.Γ.2

Μεταβολή εισοδήματος

Η οικονομία ισορροπεί αρχικά στο σημείο Α. Έστω ότι αυξάνεται η επένδυση κατά ΔI . Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μετατόπιση της $C+I$ προς τα πάνω στη θέση $C+I+\Delta I$. Για $Y = Y_1$ η συνολική ζήτηση είναι ίση με την απόσταση BY_1 , ενώ η συνολική προσφορά είναι ίση με AY_1 . Οπότε, Συνολική Ζήτηση > Συνολική Προσφορά κατά την απόσταση AB . Άρα, υπάρχει τάση για αύξηση της παραγωγής ώστε να καλυφθεί η υπερβάλλουσα ζήτηση. Για $Y = Y_2 > Y_1$ η συνολική ζήτηση είναι μεγαλύτερη από τη συνολική προσφορά κατά την απόσταση $\Gamma\Delta$. Η παραγωγή συνεχίζει να αυξάνεται μέχρι η οικονομία να ισορροπήσει στο σημείο Ε στο οποίο εξισώνεται η συνολική ζήτηση με τη συνολική προσφορά (για $Y=Y_3$).

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ (ΑΝΤΙΚΥΚΛΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ)

Τα κράτη τα τελευταία χρόνια περιορίζονται απλώς στην αντιμετώπιση του φαινομένου των οικονομικών διακυμάνσεων δηλαδή προσπαθούν να αμβλύνουν την ένταση του οικονομικού κύκλου. Το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος για την άμβλυνση του οικονομικού κύκλου λέγεται αντικυκλική πολιτική. Η αντικυκλική πολιτική διακρίνεται σε δύο κατηγορίες την επεκτατική και την περιοριστική πολιτική.

α. Επεκτατική πολιτική

Είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση με σκοπό να την οδηγήσει ξανά στην ανάκαμψη. Επειδή στη φάση της ύφεσης το κυριότερο οικονομικό πρόβλημα είναι η έλλειψη επενδύσεων και κατ' επέκταση η ανεργία, ουσιαστικά τα μέτρα της επεκτατικής πολιτικής είναι τα μέτρα καταπολέμησης της ανεργίας σπουδαιότερα των οποίων είναι η αύξηση των κρατικών δαπανών, και η μείωση των φόρων και του επιτοκίου.

β. Περιοριστική Πολιτική

Είναι το σύνολο των μέτρων που παίρνει το κράτος όταν η οικονομία βρίσκεται στη φάση της υπερθέρμανσης για να αποτρέψει την οικονομική κάμψη. Επειδή στη φάση αυτή το κυριότερο οικονομικό πρόβλημα είναι ο πληθωρισμός εξαιτίας των υπερβολικών επενδύσεων ουσιαστικά τα μέτρα της περιοριστικής πολιτικής είναι τα μέτρα καταπολέμησης του πληθωρισμού σπουδαιότερα των οποίων είναι η μείωση των κρατικών δαπανών και η αύξηση των φόρων και του επιτοκίου.

ΑΥΤΟΜΑΤΟΙ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΤΕΣ

Αυτόματοι σταθεροποιητές της οικονομίας θεωρούνται οι οικονομικές εκείνες μεταβλητές (π.χ. προοδευτικός φόρος εισοδήματος, μεταβιβαστικές πληρωμές (επιδόματα ανεργίας) οι οποίες συντελούν αυτόματα στην ενίσχυση του διαθέσιμου εισοδήματος κατά τις περιόδους της οικονομικής ύφεσης και στην συγκράτηση του όταν υπάρχει υπερβάλλουσα ζήτηση (ανάκαμψη).

Οι μεταβολές αυτές του διαθέσιμου εισοδήματος ασκούν σταθεροποιητική επίδραση στην οικονομία γιατί κατευθύνουν την κατανάλωση και τη συνολική ζήτηση προς τη σταθεροποίηση του εισοδήματος στο επίπεδο πλήρους απασχόλησης, χωρίς πληθωρισμό.

Πιο συγκεκριμένα, όταν η οικονομία βρίσκεται σε ύφεση, τότε η ζήτηση είναι ανεπαρκής και ο προοδευτικός φόρος (π.χ. επί του προσωπικού εισοδήματος) απορροφά λιγότερο εισόδημα, με συνέπεια το διαθέσιμο εισόδημα να μη μειώνεται αναλογικά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αποτροπή περαιτέρω μείωσης της ενεργού ζήτησης κι έτσι αποφεύγεται εμβάθυνση της ύφεσης.

Αντίθετα, όταν υπάρχει ανάκαμψη της οικονομίας και υπάρχει υπερβάλλουσα ζήτηση, ο προοδευτικός φόρος αφαιρεί περισσότερο αναλογικά φόρο, μειώνει σημαντικά το διαθέσιμο εισόδημα και συγκρατεί τη ζήτηση για να αποφευχθούν η έκρηξη και οι πληθωριστικές πιέσεις.

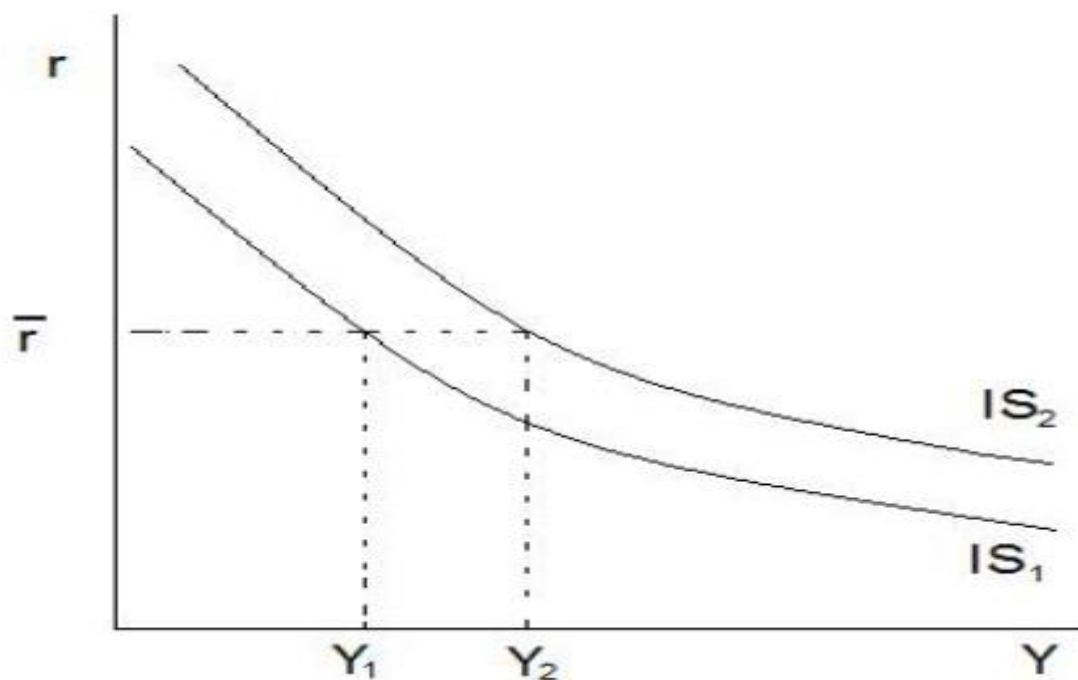
Π.Δ.. ΚΑΜΠΥΛΗ IS ΚΑΙ ΚΑΜΠΥΛΗ LM

Η καμπύλη IS, με αρχικά που αντιστοιχούν στα “Investment” και “Saving”, αντιπροσωπεύει την αγορά αγαθών και υπηρεσιών, ενώ η καμπύλη LM, με αρχικά που αντιστοιχούν στα “Liquidity” και “Money”, αντιπροσωπεύει την αγορά χρήματος. Η IS ορίζεται ως η καμπύλη που δείχνει τους διάφορους συνδυασμούς επιτοκίου (i) και εισοδήματος (Y) για τους οποίους η οικονομία βρίσκεται σε ισορροπία στον τομέα της αγοράς αγαθών.

Η κλίση της, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα Δ.Δ.1, είναι καθοδική, δηλαδή όσο αυξάνεται το επιτόκιο, μειώνεται το εισόδημα. Η καμπύλη IS απεικονίζει το εισόδημα σε κάθε δεδομένο επιτόκιο και με δεδομένη δημοσιονομική πολιτική. Όταν μεταβολές στη δημοσιονομική πολιτική αυτή (αύξηση κρατικών δαπανών, μείωση

φόρων) επιφέρουν αύξηση στη ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών, η καμπύλη IS μετακινείται προς τα δεξιά από τη θέση IS1 στη θέση IS2.

Παρόμοια, όταν μεταβολές στη δημοσιονομική πολιτική (μείωση κρατικών δαπανών, αύξηση φόρων) επιφέρουν μείωση στη ζήτηση αγαθών και υπηρεσιών, η καμπύλη IS μετατοπίζεται προς τα αριστερά από τη θέση IS2 στη θέση IS1.



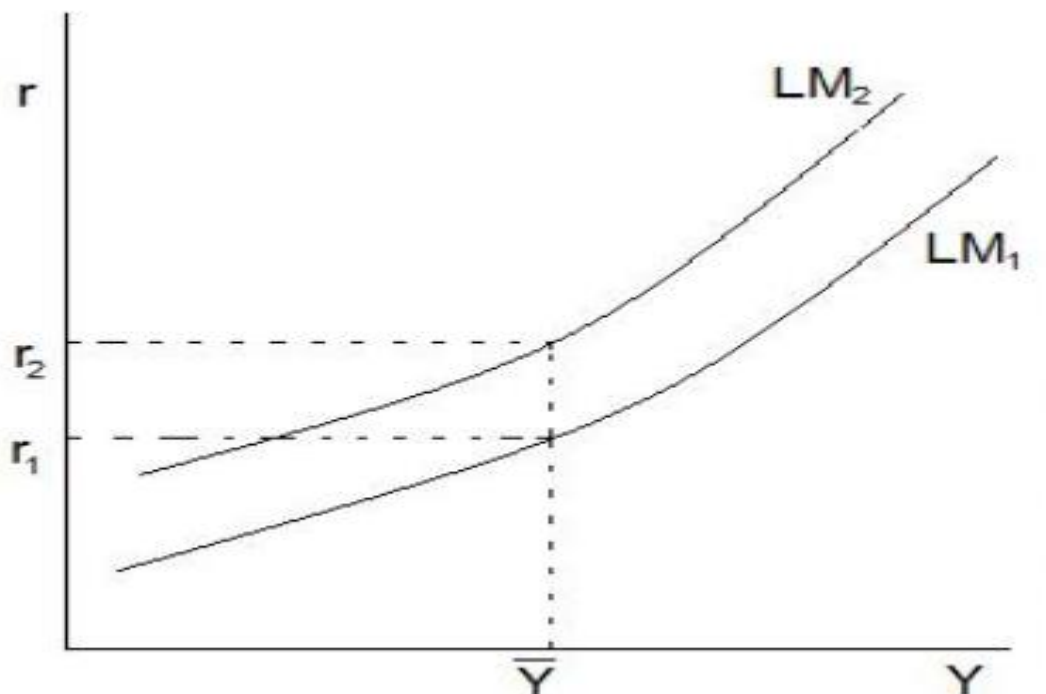
Διάγραμμα Δ.Δ.1

Μετατοπίσεις καμπύλης IS

Η LM ορίζεται ως η καμπύλη που δείχνει τους διάφορους συνδυασμούς επιτοκίου (i) και εισοδήματος (Y) για τους οποίους έχουμε ισορροπία στην αγορά χρήματος (η προσφορά χρήματος MS ισούται με τη ζήτηση χρήματος MD).

Η κλίση της, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα Δ.Δ.2, είναι ανοδική, δηλαδή όσο αυξάνεται το εισόδημα, αυξάνεται και το επιτόκιο. Η καμπύλη LM απεικονίζει το επιτόκιο που εξισορροπεί την αγορά χρήματος σε κάθε δεδομένο εισόδημα και με δεδομένη νομισματική πολιτική. Όταν η τελευταία μεταβάλλεται, τότε προκαλεί μετατοπίσεις στην καμπύλη LM. Για παράδειγμα, αν αυξηθεί η προσφορά χρήματος, η

καμπύλη LM μετατοπίζεται προς τα δεξιά από τη θέση LM₂ στη θέση LM₁, ενώ αν μειωθεί η προσφορά χρήματος, η καμπύλη LM μετατοπίζεται προς τα αριστερά από τη θέση LM₁ στη θέση LM₂.



Διάγραμμα Δ.Δ.2

Μετατοπίσεις καμπύλης LM

ΜΟΝΤΕΛΟ IS/LM

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΜΠΥΛΗΣ IS/LM

Ο Hicks θεωρείται ο πνευματικός πατέρας του υποδείγματος IS-LM. Το 1937 σχεδίασε δύο καμπύλες την SI και την LL για να παραστήσει τις σχέσεις μεταξύ της θεωρίας της ενεργού ζήτησης και της θεωρίας της προτίμησης ρευστότητας του Κέινς. Ο Hansen επεξεργάστηκε το υπόδειγμα του Χίικς και του έδωσε την μορφή που χρησιμοποιούμε σήμερα. Οι καμπύλες αυτές αποτέλεσαν και αποτελούν το βασικό υπόδειγμα για την εισαγωγή στον λογισμό των μακροοικονομικών θεωριών. Ωστόσο αυτό το υπόδειγμα παρουσιάζει και ουσιώδη προβλήματα που αφορούν από την μια πλευρά, την εσωτερική συνέπεια του μοντέλου ενώ από την άλλη πλευρά την αναπαράσταση της

θεωρίας του Κέινς. Το κρίσιμο γνώρισμα του Κεϊνσιανού συστήματος στο οποίο συγκεντρώνουν την προσοχή τους οι Χίκς και Χάνσεν όταν μορφοποιούν το απλό υπόδειγμα IS –LM εντοπίζεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ της αγοράς εμπορευμάτων (της “πραγματικής οικονομίας”) και της αγοράς χρήματος. Με βάση την θεωρία του Κέινς από την αγορά εμπορευμάτων εξάγεται το ύψος του εισοδήματος (Y) και από την αγορά χρήματος λαμβάνεται το επιτόκιο. Ωστόσο το εισόδημα επηρεάζει την αγορά χρήματος μέσω της επίδρασης που ασκεί στην ζήτηση χρήματος για συναλλακτικούς λόγους και το επιτόκιο επηρεάζει την αγορά εμπορευμάτων μέσω της επίδρασης που ασκεί στην επενδυτική δαπάνη. Επιστρατεύοντας την οπτική της γενικής ισορροπίας του Walras ο Χίκς παρατηρεί ότι θα πρέπει να καταστρώσουμε ένα σύστημα εξισώσεων για τις δύο αγορές σε ισορροπία που θα ισχύουν ταυτόχρονα. Πρόταση η οποία επιτρέπει να επιλύσουμε ταυτόχρονα τις εξισώσεις που περιγράφουν τις δύο αγορές στην ισορροπία με αγνώστους το επιτόκιο και το εισόδημα. Αυτή η προσέγγιση στην θεωρία του Κέινς αποτέλεσε την βάση της θεωρητικής προσπάθειας εκ μέρους της νεοκλασικής θεωρίας για να ενσωματώσει τη θεωρία του Κέινς και των συμπερασμάτων της ως ειδική περίπτωση στη νεοκλασική θεωρία. Ειδικότερα ο Modigliani καταστρώνει ένα υπόδειγμα με το οποίο εμφανίζεται η θεωρία του Κέινς ως ειδική περίπτωση. Βέβαια στην κατάστρωση κάθε υποδείγματος παίζει μεγάλο ρόλο το σύνολο και οι σχέσεις μεταξύ των προϋποθέσεων που λαμβάνει κάποιος καθώς και οι πραγματικότητες που αποκλείει. Αυτή η προσέγγιση δεν διέφυγε της κριτικής των υποστηρικτών της θεωρίας του Κέινς. Για παράδειγμα ο Pasinetti θεωρεί ότι το ίδιο το εγχείρημα κατάστρωσης εξισώσεων που ισχύουν ταυτόχρονα αποτελεί απομάκρυνση (παρερμηνεία) της θεωρίας του Κέινς. Επιπρόσθετα ο ίδιος ο Χίκς που είχε ως στόχο με το υπόδειγμα να δείξει ότι η θεωρία του Κέινς εντάσσεται στην νεοκλασική θεωρία, θεωρεί ότι το υπόδειγμα που πρότεινε είχε θεωρητικά λάθη. Το υπόδειγμα στηρίζεται στην κατασκευή της καμπύλης IS και της καμπύλης LM.

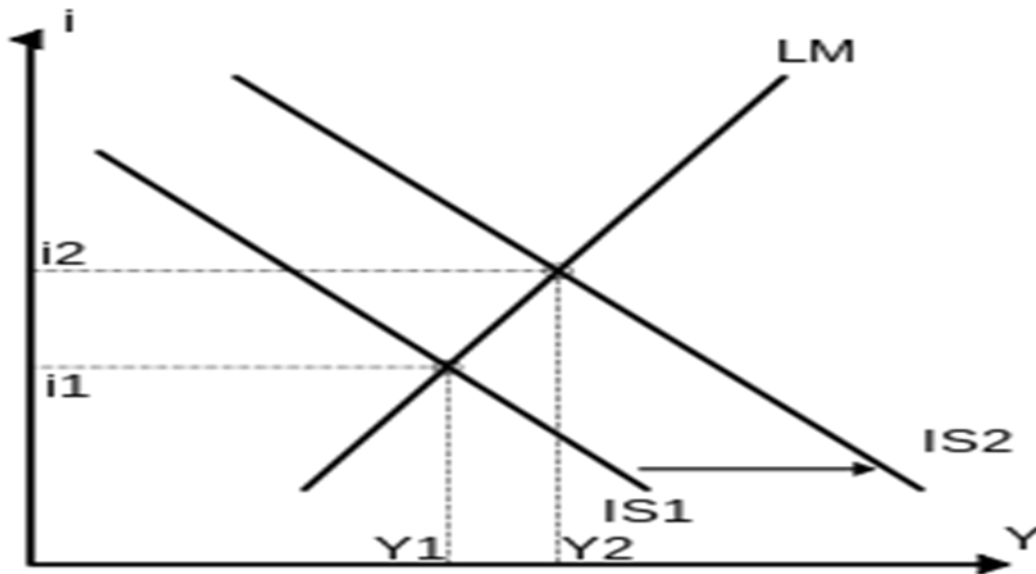
ΤΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ IS-LM

Μας δίνει τη δυνατότητα να βρούμε τους συνδυασμούς επιτοκίου και προϊόντος για τους οποίους και η αγορά εμπορευμάτων και η αγορά χρήματος βρίσκονται σε ισορροπία.

Εφόσον η καμπύλη IS έχει αρνητική κλίση ενώ η καμπύλη LM έχει θετική κλίση τότε οι δύο καμπύλες θα τέμνονται. Μάλιστα θα τέμνονται σε ένα σημείο. Αυτό το σημείο εφόσον βρίσκεται στην καμπύλη IS θα αποτελεί σημείο ισορροπίας της αγοράς εμπορευμάτων. Παρόμοια εφόσον βρίσκεται πάνω στην καμπύλη LM θα αποτελεί σημείο που η αγορά χρήματος βρίσκεται σε ισορροπία. Επομένως αυτό το σημείο θα αποτελεί σημείο (δηλαδή συνδυασμό επιτοκίου και εισοδήματος) στο οποίο θα ισορροπούν και οι δύο αγορές.

Ας υποθέσουμε ότι αυξάνεται η αυτόνομη δαπάνη. Τότε θα αυξηθεί η συνολική ζήτηση και επομένως θα αυξηθεί το προϊόν ισορροπίας. Θα έχουμε μετατόπιση της καμπύλης IS προς τα δεξιά. Η αύξηση του εισοδήματος επιδρά στην αγορά χρήματος. Συγκεκριμένα θα έχουμε μεγαλύτερη ζήτηση χρήματος. Το επιτόκιο όμως θα είναι μικρότερο από το επιτόκιο το οποίο απαιτείται ώστε να έχουμε ισορροπία στην αγορά χρήματος. Εφόσον η προσφορά χρήματος είναι σταθερή, τα οικονομικώς δρώντα υποκείμενα θα πουλήσουν ομολογίες για να αποκτήσουν χρήμα. Επομένως η τιμή τους θα πέσει με αποτέλεσμα να αυξηθεί το επιτόκιο. Δηλαδή θα έχουμε αλλαγή στην σύνθεση των χαρτοφυλακίων που διατηρούν τα άτομα με αποτέλεσμα να αυξηθεί το επιτόκιο. Επομένως το επιτόκιο θα ανέβει (με αμετάβλητη την καμπύλη LM. Η άνοδος του επιτοκίου όμως επιδρά στην αγορά εμπορευμάτων. Συγκεκριμένα θα επιδράσει στην επενδυτική δαπάνη με αποτέλεσμα να ελαττωθεί η συνολική ζήτηση. Το εισόδημα ισορροπίας τώρα είναι μικρότερο από το προηγούμενο. Όμως με την σειρά της η ελάττωση του εισοδήματος επιδρά πάλι στην αγορά χρήματος. Θα επαναληφθεί η ίδια διαδικασία εφόσον συνεχίζουμε να έχουμε μικρότερο επιτόκιο από το αναγκαίο για να ισορροπήσει η αγορά χρήματος. Σ' αυτή την διαδικασία παρατηρούμε ότι το εισόδημα ισορροπίας είναι μικρότερο σε σχέση με το εισόδημα ισορροπίας που θα είχαμε μόνο από την αύξηση της αυτόνομης δαπάνης

Στο διάγραμμα που ακολουθεί δείχνουμε πως περιγράφεται το παράδειγμα μας μέσω του Διαγράμματος:



Διάγραμμα Δ.Δ.3

Μεταβολή σημείου ισορροπίας αγοράς εμπορευμάτων

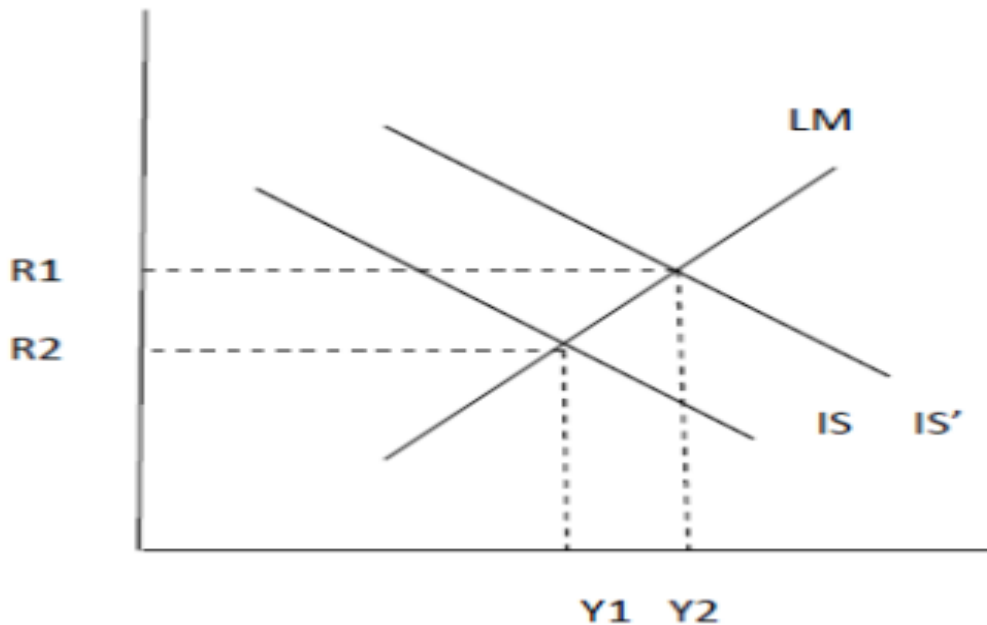
Στο διάγραμμα Δ.Δ.3 έχουμε διαγράψει μια καμπύλη IS1 και μια καμπύλη LM. Αυτές τέμνονται στο σημείο E το οποίο θα αποτελεί σημείο ισορροπίας και για τις δύο αγορές. Αν υποθέσουμε ότι μετατοπίζεται προς τα δεξιά η καμπύλη IS όπως στο παράδειγμά μας, στην IS2, τότε παρατηρούμε ότι στο νέο σημείο ισορροπίας Ε' αντιστοιχεί υψηλότερο επιτόκιο i και αυξημένο Εισόδημα Y . Επειδή οι αγορές χρήματος αντιδρούν πιο γρήγορα κάποια στιγμή της διαδικασίας θα κινηθούμε σχεδόν επί της καμπύλης LM.

Ανάλογη διαδικασία θα συμβεί για κάθε μεταβολή μεταβλητής που προσδιορίζει τις δύο καμπύλες. Από μία άλλη οπτική γωνία μπορούμε να πούμε ότι οι δύο καμπύλες IS και LM τεμνόμενες ορίζουν τέσσερα χωρία. Κάθε ένα από τα σημεία που δεν βρίσκονται επάνω στις καμπύλες IS και LM παριστάνει συνδυασμούς επιτοκίου και εισοδήματος για τους οποίους παρατηρείται ανισορροπία στην αγορά εμπορευμάτων και στην αγορά χρήματος. Τα σημεία που βρίσκονται επάνω σε μία από τις δύο καμπύλες απεικονίζουν συνδυασμούς επιτοκίου και εισοδήματος για τους οποίους παρατηρείται ανισορροπία στην αγορά που παριστάνεται μέσω της άλλης καμπύλης.

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΗ & ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΟ LM-IS:

Δημοσιονομική Πολιτική

(1^η περίπτωση)



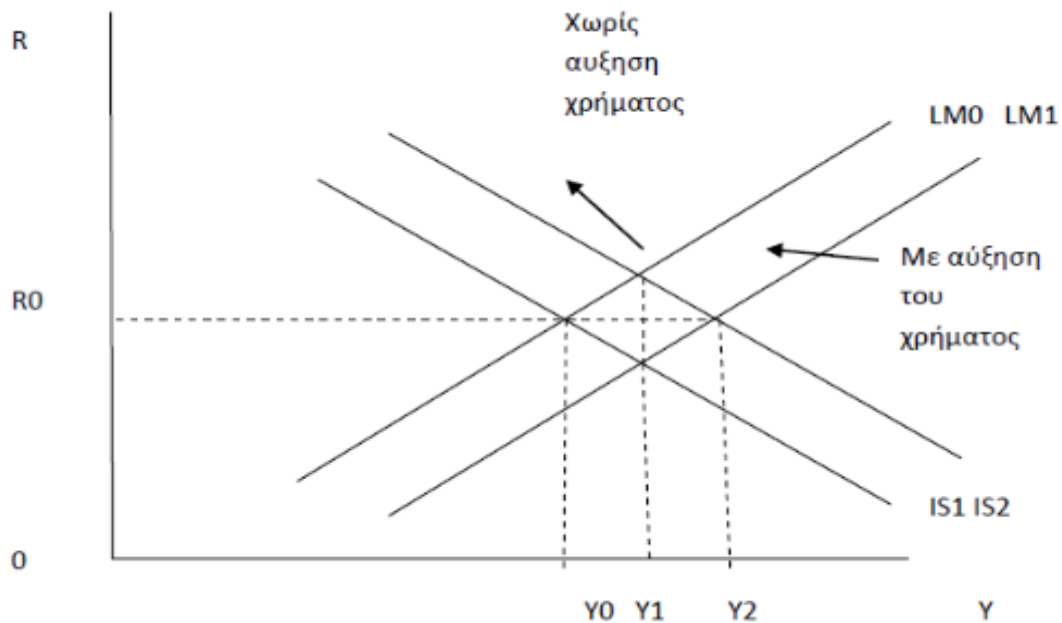
Διάγραμμα Δ.Δ.4

Σταθερή προσφορά χρήματος

Η αρχική ισορροπία στην αγορά ορίζεται στο E. Έστω ότι $G \uparrow$, η οποία χρηματοδοτείται από την πώληση ομολόγων, ενώ ταυτόχρονα η προσφορά χρήματος είναι σταθερή ($M \text{ supply} = \text{σταθερή}$). Η $G \uparrow$ οδηγεί σε μετατόπιση της IS προς τα δεξιά οπότε η ισορροπία προκύπτει στο E_1 . Η νέα ισορροπία στο E_1 και Y ισορροπίας στο Y_1 . Και αύξηση στο r επιτόκιο ισορροπίας (αυτό δεν είναι καλό διότι η αύξηση οδηγεί σε εκτόπιση του ιδιωτικού τομέα της οικονομίας).

(2^η περίπτωση)

Η δημοσιονομική πολιτική θα οδηγήσει σε μεγαλύτερο αποτέλεσμα μόνο αν η νομισματική πολιτική γίνει πιο χαλαρή, ώστε τα επιτόκια να διατηρηθούν σταθερά



Διάγραμμα Δ.Δ.5

Σταθερό επιτόκιο

Αν έχουμε αύξηση του G η οποία συνοδεύεται από αύξηση στην προσφορά χρήματος έχουμε:

- 1) μετατόπιση της IS2
- 2) μετατόπιση της LM

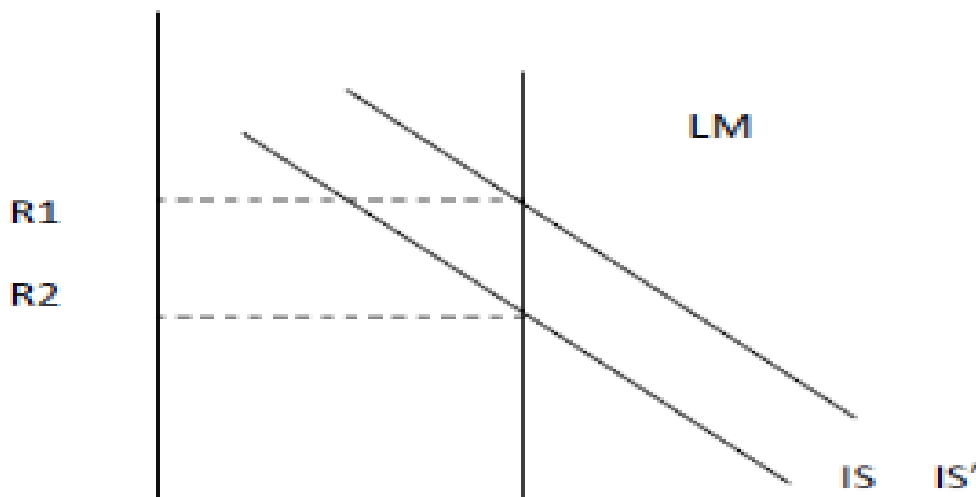
Αποτέλεσμα: Σταθερά r , $\uparrow Y$ από Y_0 σε Y_2 και δεν εκτοπίζεται η κατανάλωση και η επένδυση.

1) Αν η προσφορά χρήματος παραμένει σταθερή έχουμε άνοδο του επιτοκίου r και η άνοδος του αυτή εκτοπίζει την επένδυση και την κατανάλωση (χρηματοδότηση των G με πώληση ομολόγων \rightarrow αύξηση G)

2) αύξηση των G αν η προσφορά χρήματος αυξηθεί, η αύξηση αυτή γίνει με νέο χρήμα τότε τα r θα διατηρηθούν σταθερά, άρα οι G που χρηματοδοτούνται με τα υψηλά r εκτοπίζουν την κατανάλωση και την επένδυση. Βέβαια η εκτόπιση αυτή δεν αντισταθμίζει πλήρως τις δημόσιες δαπάνες G (όχι ισόποσα) και συνεπώς το Y αυξάνεται.

Πλήρης εκτόπιση του ιδιωτικού τομέα:

Θα συνέβαινε αν η LM ήταν κάθετη.



Διάγραμμα Δ.Δ.6

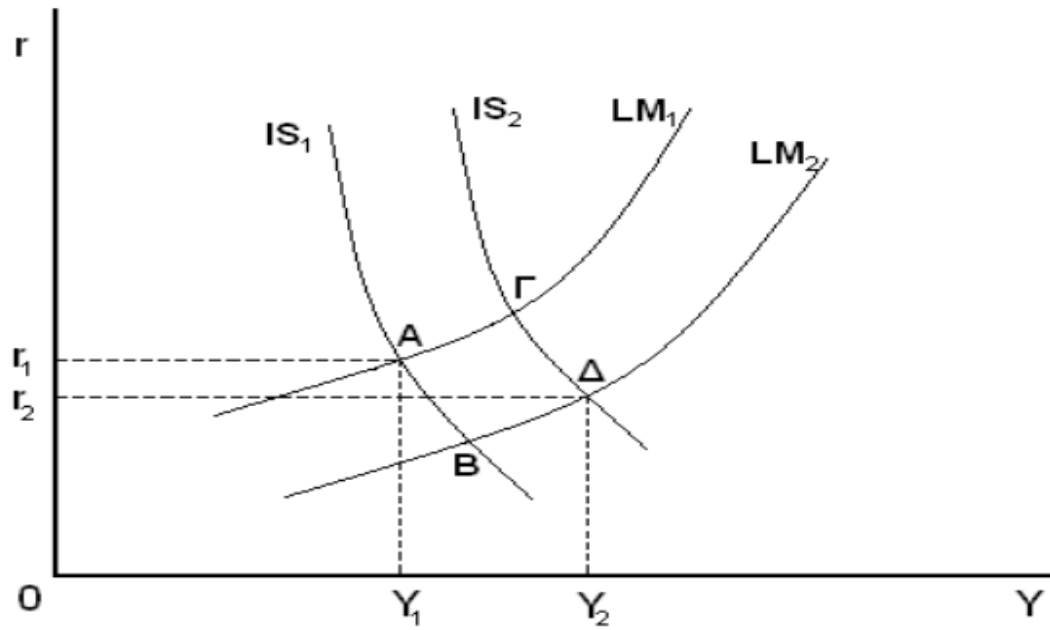
Πλήρης ανελαστική LM

(Μονεταριστές)

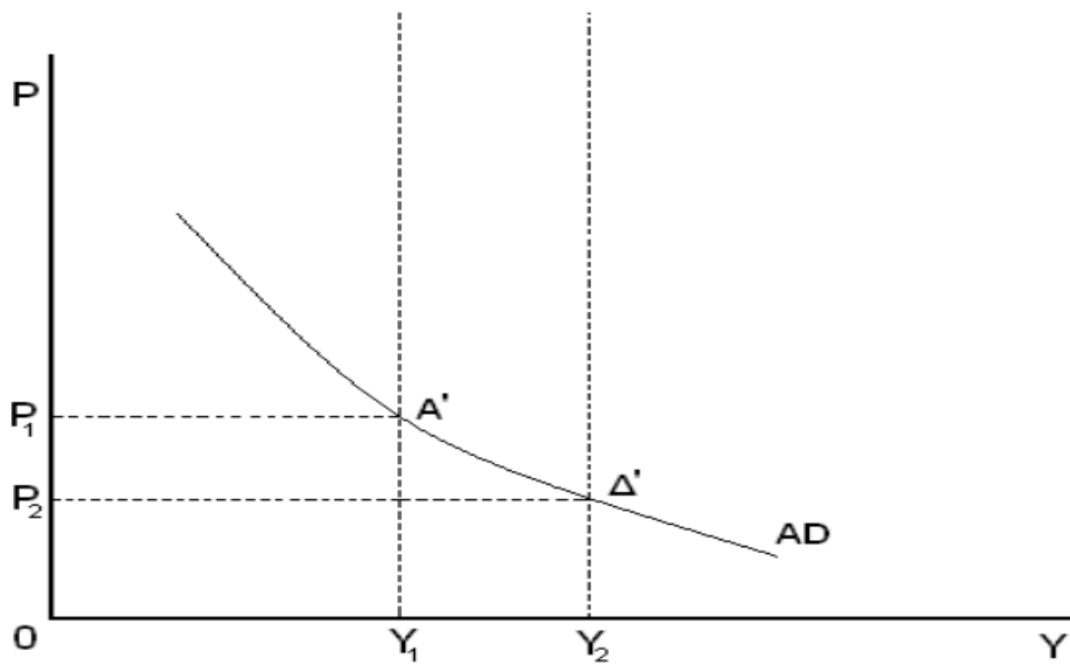
Μια αύξηση των G από IS_1 εκτοπίζει πλήρως τις ιδιωτικές επενδύσεις και την κατανάλωση και το Y μένει ίδιο(σταθερό) και τα r αυξάνονται(μετατόπιση από IS_0 σε IS_1)

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ

Υποθέτουμε ότι οι αγορές αγαθών και υπηρεσιών και χρήματος βρίσκονται ταυτόχρονα σε ισορροπία με επιτόκιο r_1 , εισόδημα Y_1 και επίπεδο τιμών P_1 και η θέση ισορροπίας (σημείο A), η οποία παρουσιάζεται στο Διάγραμμα Δ.7α καθορίζεται από την τομή των καμπυλών IS_1 και LM_1 . Μια μεταβολή του επιπέδου τιμών, θα μετατοπίσει την καμπύλη LM . Για παράδειγμα, αν μειωθεί το επίπεδο τιμών από P_1 σε P_2 , θα αυξηθεί η πραγματική προσφορά χρήματος, με αποτέλεσμα να μετατοπιστεί η LM προς τα δεξιά στη θέση LM_2 , και στο σημείο B θα είναι η νέα τομή των καμπυλών (Διάγραμμα 7α). Αντίθετα, αν το επίπεδο τιμών αυξηθεί, η πραγματική προσφορά χρήματος θα μειωθεί, με αποτέλεσμα να μετατοπιστεί η LM προς τα αριστερά, από τη θέση LM_2 στη θέση LM_1 (Δ.Δ.7α). Παρατηρείται, κατά συνέπεια, αρνητική σχέση μεταξύ επιπέδου τιμών και εισοδήματος, επομένως και συνολικής ζήτησης. Με μια μεταβολή του επιπέδου τιμών, όμως, δεν θα μετατοπιστεί μόνο η LM . Έτσι, αν μειωθεί το επίπεδο τιμών από P_1 σε P_2 , θα αυξηθεί η συνολική ζήτηση, με αποτέλεσμα να μετατοπιστεί η IS προς τα δεξιά στη θέση IS_2 , και με την αρχική καμπύλη LM_1 , η νέα θέση ισορροπίας είναι το σημείο Γ (Δ.Δ.7α). Αντίθετα, αν το επίπεδο τιμών αυξηθεί, η συνολική ζητούμενη ποσότητα θα μειωθεί και η καμπύλη IS θα μετατοπιστεί προς τα αριστερά, από τη θέση IS_2 στη θέση IS_1 . Και στην περίπτωση αυτή έχουμε αρνητική σχέση επιπέδου τιμών και συνολικής ζήτησης (εισοδήματος). Στην πραγματικότητα, βέβαια, η μείωση του επιπέδου τιμών μετατοπίζει ταυτόχρονα και τις δύο καμπύλες. Συνεπώς, με μια μείωση του επιπέδου τιμών από P_1 σε P_2 , η νέα ισορροπία θα δίνεται από την τομή των IS_2 και LM_2 (σημείο Δ), στην οποία αντιστοιχεί επιτόκιο r_2 , εισόδημα Y_2 και επίπεδο τιμών P_2 . Η σχέση επιπέδου τιμών και συνολικής ζήτησης παρουσιάζεται διαγραμματικά στο Διάγραμμα Δ.7β. Στο αρχικό σημείο ισορροπίας A αντιστοιχεί επίπεδο τιμών P_1 και συνολική ζήτηση (και εισόδημα) Y_1 . Αυτό το ζεύγος τιμών δίνει το σημείο A' στο παραπάνω διάγραμμα. Στο σημείο ισορροπίας Δ που διαμορφώθηκε μετά την πτώση τιμών σε P_2 , αντιστοιχεί το ζεύγος P_2 και Y_2 , που δίνει το σημείο Δ'. Με περισσότερες αυξομειώσεις του επιπέδου τιμών μπορούμε να προσδιορίσουμε περισσότερα ζεύγη επιπέδου τιμών και συνολικής ζήτησης. Ενώνοντας, έτσι, τα σημεία A' και Δ' έχουμε τη καμπύλη AD, δηλαδή την καμπύλη συνολικής ζήτησης.



Διάγραμμα Δ.Δ.7α



Διάγραμμα Δ.Δ.7β

Σχέση επιπέδου τιμών και ζήτησης

Καμπύλη AD

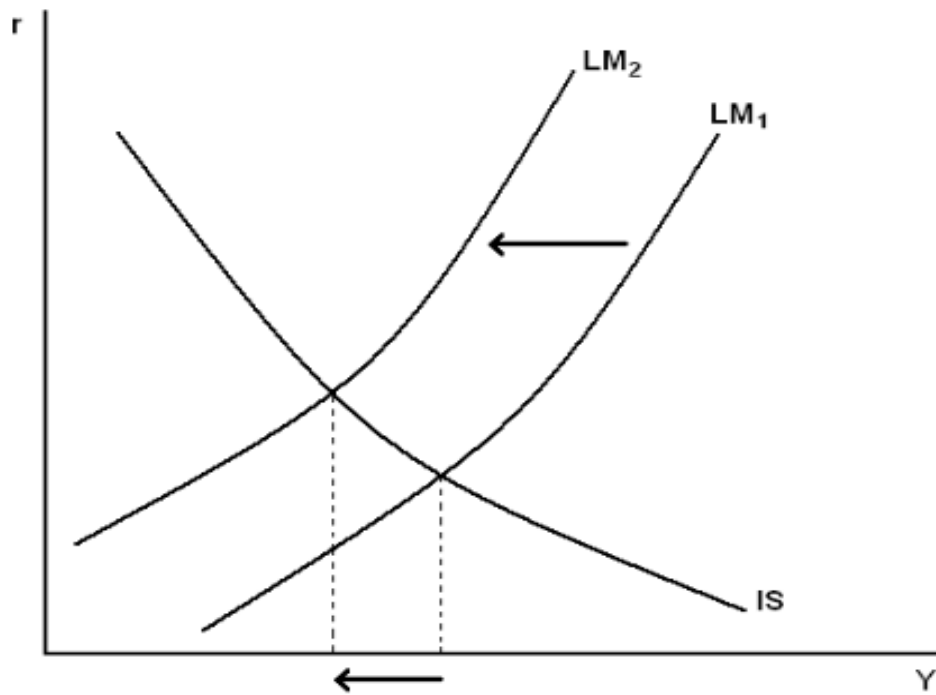
Η καμπύλη συνολικής ζήτησης (Aggregate - Demand-AD) ορίζεται ως η καμπύλη που δείχνει συνδυασμούς τιμών και επιπέδων παραγωγής (πραγματικό εισόδημα) που ζητούνται. Δείχνει, δηλαδή, την ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών που τα άτομα επιθυμούν να αγοράσουν σε οποιοδήποτε επίπεδο τιμών. Η καμπύλη αυτή έχει καθοδική κλίση, δηλαδή μια μείωση του επιπέδου τιμών (από P1 σε P2) προκαλεί αύξηση της ζητούμενης ποσότητας αγαθών και υπηρεσιών (εισοδήματος, από Y1 σε Y2). Η καθοδική αυτή κλίση, που φανερώνει την αρνητική σχέση μεταξύ του επιπέδου τιμών και της ζητούμενης ποσότητας αγαθών και υπηρεσιών, δικαιολογείται με βάση την εξίσωση της συνολικής ζήτησης, η οποία προκύπτει από τη συνολική δαπάνη (Y).

Η συνολική δαπάνη αποτελείται από το σύνολο των δαπανών του καταναλωτικού τομέα για την αγορά καταναλωτικών αγαθών (C), του παραγωγικού τομέα για την αγορά κεφαλαιουχικών αγαθών ή επενδύσεων (I), του δημόσιου τομέα για την αγορά τελικού προϊόντος (δημόσιες δαπάνες: G) και των καθαρών εξαγωγών(NX), δηλαδή ισχύει η ισότητα $Y=C+I+G+NX$. Για την επένδυση, όμως, ισχύει ότι $I=I_p+I_u$, όπου I είναι η επένδυση που πραγματοποιείται στο τέλος μιας περιόδου, I_p η προγραμματισμένη επένδυση και I_u η μη προγραμματισμένη επένδυση. Η συνολική ζήτηση μπορεί να είναι ίση, μεγαλύτερη ή μικρότερη με το Y, για να υπάρχει ισορροπία, όμως, πρέπει να είναι ίσα. Έτσι, και με δεδομένο ότι στην εξαγωγή της εξίσωσης της συνολικής ζήτησης λαμβάνουμε υπόψη μόνο το μέρος της επένδυσης που αντιστοιχεί στην προγραμματισμένη επένδυση, δηλαδή το I_p , προκύπτει η εξίσωση της συνολικής ζήτησης $AD=C+I_p+G+NX$.

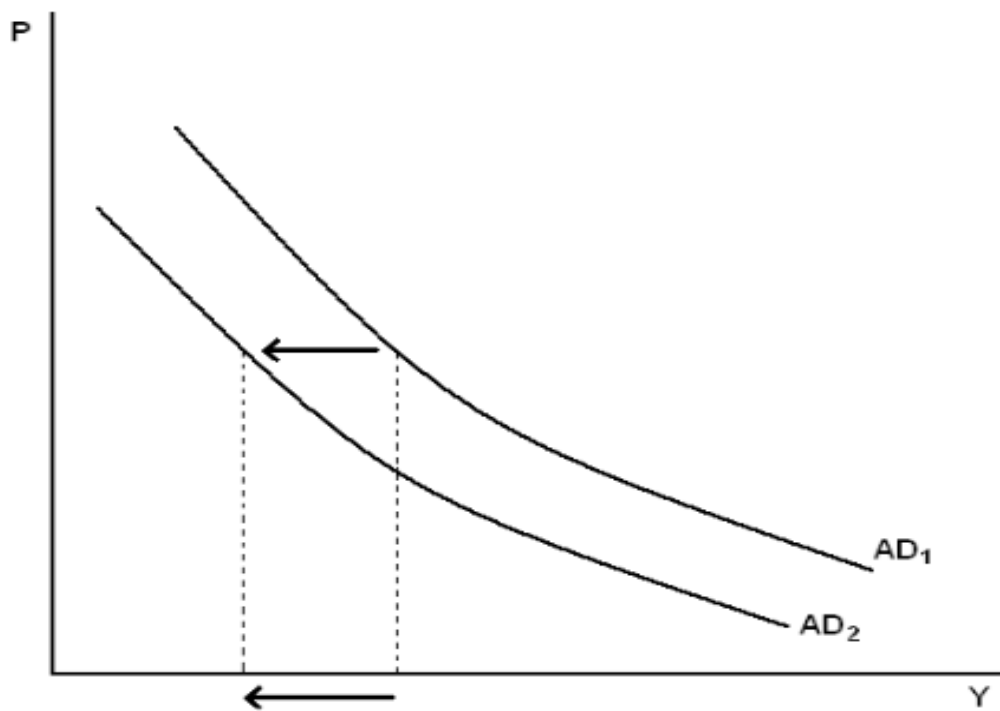
Όσον αφορά στα τέσσερα στοιχεία της συνολικής ζήτησης, οι δημόσιες δαπάνες θεωρούνται μια πάγια μεταβλητή της κυβερνητικής πολιτικής, αλλά η κατανάλωση, η επένδυση και οι καθαρές εξαγωγές εξαρτώνται από το γενικό επίπεδο τιμών. Το πώς το γενικό επίπεδο τιμών καθορίζει την ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών που ζητούνται για κατανάλωση, επενδύσεις και καθαρές εξαγωγές, εξηγεί την καθοδική κλίση της καμπύλης συνολικής ζήτησης. Αναφορικά με την κατανάλωση, ισχύει το αποτέλεσμα Ρίγου για τον πλούτο. Δηλαδή, μια μείωση στο επίπεδο τιμών κάνει τους καταναλωτές να αισθάνονται πιο πλούσιοι, το οποίο, με τη σειρά του, τους ενθαρρύνει να δαπανούν περισσότερα. Η αύξηση στις δαπάνες των καταναλωτών σημαίνει μια μεγαλύτερη ζητούμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών. Σχετικά με τις επενδύσεις, ισχύει το αποτέλεσμα Keynes για το επιτόκιο. Σύμφωνα με αυτό, ένα χαμηλότερο επίπεδο τιμών

μειώνει το επιτόκιο, ενθαρρύνει τις μεγαλύτερες δαπάνες σε επενδυτικά αγαθά και επομένως αυξάνει τη ζητούμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών. Τέλος, για τις καθαρές εξαγωγές ισχύει το αποτέλεσμα Mundell- Fleming για τη συναλλαγματική ισοτιμία. Με βάση αυτό, μια μείωση του επιπέδου τιμών προκαλεί μείωση στα επιτόκια. Έτσι, η πραγματική τιμή συναλλάγματος μειώνεται (υποτίμηση) και η υποτίμηση αυτή αυξάνει τις καθαρές εξαγωγές και συνεπώς αυξάνει τη ζητούμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών. Επομένως, το επίπεδο τιμών σχετίζεται αρνητικά με τη ζητούμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών, και άρα καμπύλη συνολικής ζήτησης έχει καθοδική κλίση. Εκτός από το επίπεδο τιμών, πολλοί άλλοι παράγοντες επηρεάζουν τη ζητούμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών, κατά τέτοιο τρόπο ώστε αν ένας από αυτούς μεταβληθεί, τότε η καμπύλη συνολικής ζήτησης μετατοπίζεται. Οι μετατοπίσεις στην καμπύλη συνολικής ζήτησης προκύπτουν από μεταβολές στο πρόγραμμα δαπανών των καταναλωτών ή των επιχειρήσεων και από μεταβολές στη δημοσιονομική ή τη νομισματική πολιτική. Η συνολική ζήτηση μεταβάλλεται λόγω μεταβολών στη προαναφερθείσες πολιτικές, γιατί οι πολιτικές αυτές μεταβάλλουν τις καμπύλες IS και LM, από τις οποίες και εξάγεται η καμπύλη συνολικής ζήτησης.

Όσον αφορά στη νομισματική πολιτική, αυτή μεταβάλλεται όταν μεταβάλλεται η προσφορά χρήματος. Συγκεκριμένα, όταν μειώνεται η προσφορά χρήματος, η LM μετατοπίζεται αριστερά από τη θέση LM1 στη θέση LM2, όπως παρουσιάζει και το Διάγραμμα Δ.Δ.8(α). Έτσι, επειδή για κάθε δεδομένο επίπεδο τιμών, η ζητούμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών είναι μικρότερη και για κάθε δεδομένη ζητούμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών, το επίπεδο τιμών είναι μικρότερο, η καμπύλη συνολικής ζήτησης (που συσχετίζει το επίπεδο τιμών και τη ζητούμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών) μετατοπίζεται αριστερά από τη θέση AD1 στη θέση AD2, σύμφωνα με το Διάγραμμα Δ.Δ.8(β). Αντίθετα αποτελέσματα έχει μια αύξηση στην προσφορά χρήματος. Στην περίπτωση αυτή, η LM μετατοπίζεται δεξιά από τη θέση LM2 στη θέση LM1, σύμφωνα με το Διάγραμμα. Έτσι, επειδή για κάθε δεδομένο επίπεδο τιμών, η ζητούμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών είναι μεγαλύτερη και για κάθε δεδομένη ζητούμενη ποσότητα αγαθών και υπηρεσιών, το επίπεδο τιμών είναι μεγαλύτερο, η καμπύλη συνολικής ζήτησης μετατοπίζεται δεξιά από τη θέση AD2 στη θέση AD1, δηλαδή αυξάνεται η συνολική ζήτηση.



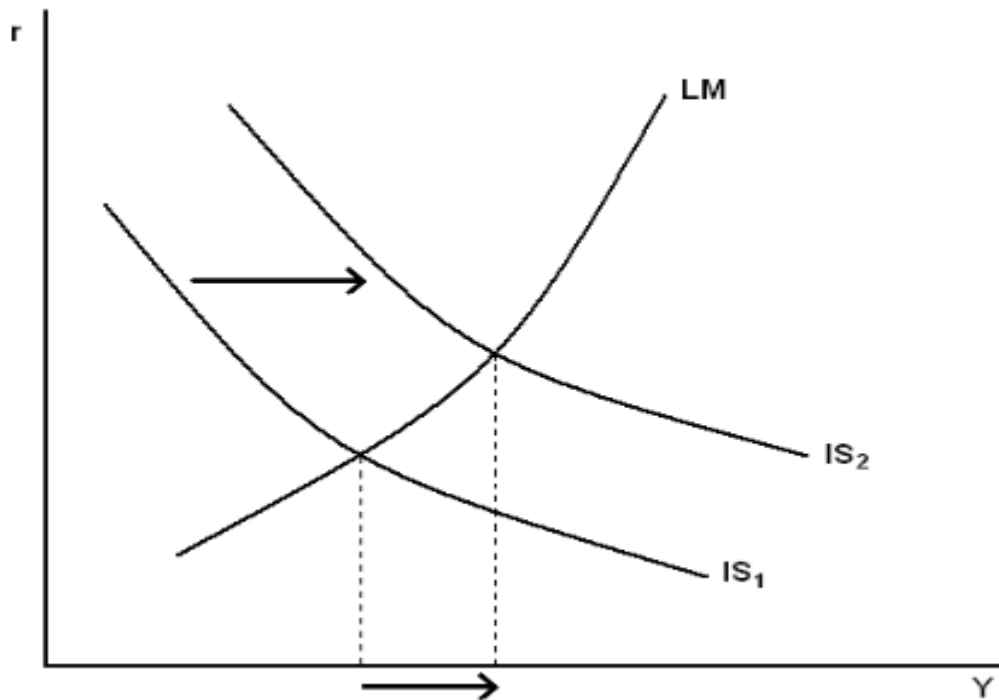
Διάγραμμα Δ.Δ.8α



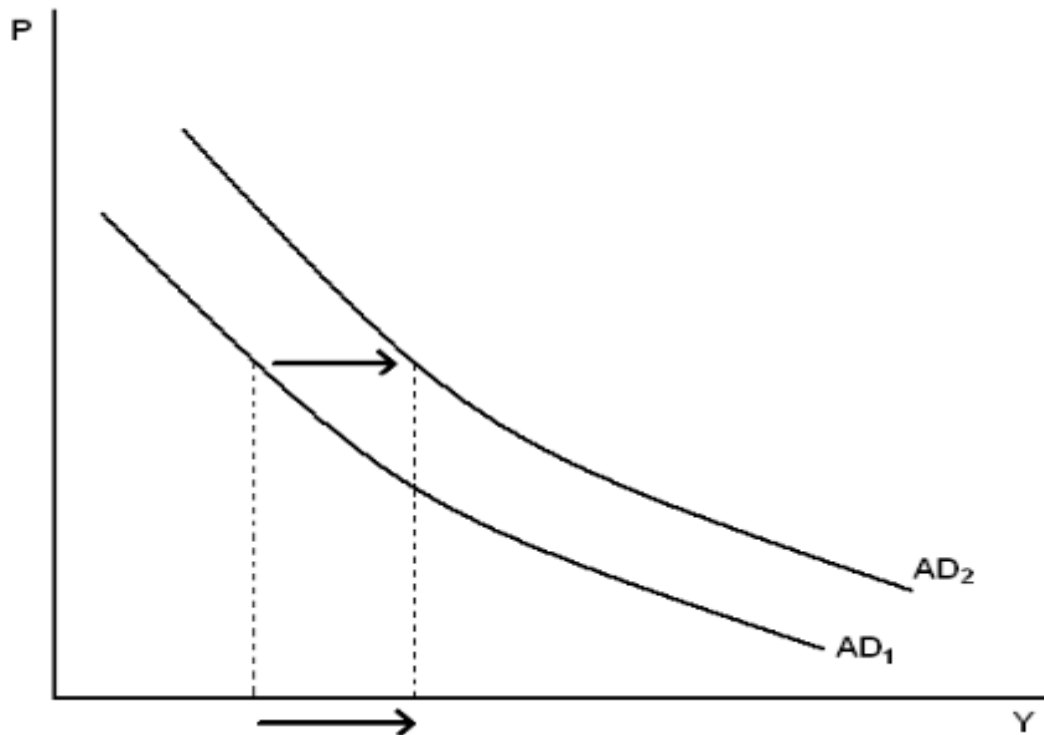
Διάγραμμα Δ.Δ.8β

Νομισματική πολιτική και μετατόπιση καμπύλης AD

Σχετικά με τη δημοσιονομική πολιτική, αυτή μεταβάλλεται όταν μεταβάλλονται οι δημόσιες δαπάνες ή η φορολογία. Αναφορικά με τις δημόσιες δαπάνες, όταν αυτές αυξάνονται, η IS μετατοπίζεται προς τα δεξιά από τη θέση IS₁ στη θέση IS₂, όπως παρουσιάζει και το Διάγραμμα Δ.Δ.9(α). Έτσι, αυξάνεται η ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες, και συνεπώς η καμπύλη συνολικής ζήτησης μετατοπίζεται δεξιά από τη θέση AD₁ στη θέση AD₂, σύμφωνα με το Διάγραμμα Δ.Δ.9(β). Αντίθετα αποτελέσματα επιφέρει η μείωση των δημοσίων δαπανών, δηλαδή η IS μετατοπίζεται προς τα αριστερά από τη θέση IS₂ στη θέση IS₁. Έτσι, μειώνεται η ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες, και συνεπώς η καμπύλη συνολικής ζήτησης μετατοπίζεται αριστερά από τη θέση AD₂ στη θέση AD₁, δηλαδή μειώνεται η συνολική ζήτηση.



Διάγραμμα Δ.Δ.9α

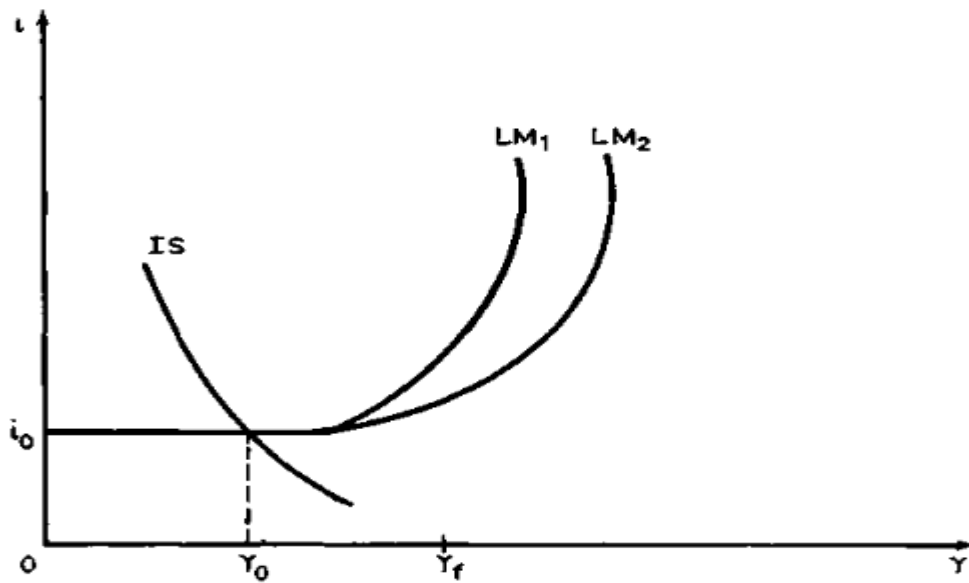


Διάγραμμα Δ.Δ.9β

Δημοσιονομική πολιτική και μετατόπιση καμπύλης AD

Σχετικά με τη φορολογία, όταν αυτή μειώνεται, η IS μετατοπίζεται προς τα δεξιά από τη θέση IS1 στη θέση IS2, σύμφωνα με το Διάγραμμα Δ.Δ.9. Έτσι, επειδή αυξάνεται το εισόδημα, αυξάνεται η κατανάλωση, άρα η καμπύλη συνολικής ζήτησης μετατοπίζεται δεξιά από τη θέση AD1 στη θέση AD2. Αντίθετα αποτελέσματα έχει μια αύξηση στους φόρους. Τότε, η IS μετατοπίζεται προς τα αριστερά από τη θέση IS2 στη θέση IS1, όπως παρουσιάζει και το Διάγραμμα Δ.Δ.9. Έτσι, επειδή μειώνεται το εισόδημα, μειώνεται η κατανάλωση και η καμπύλη συνολικής ζήτησης μετατοπίζεται

ΠΑΓΙΔΑ ΡΕΥΣΤΟΤΗΤΑΣ



Διάγραμμα Δ.Δ.10

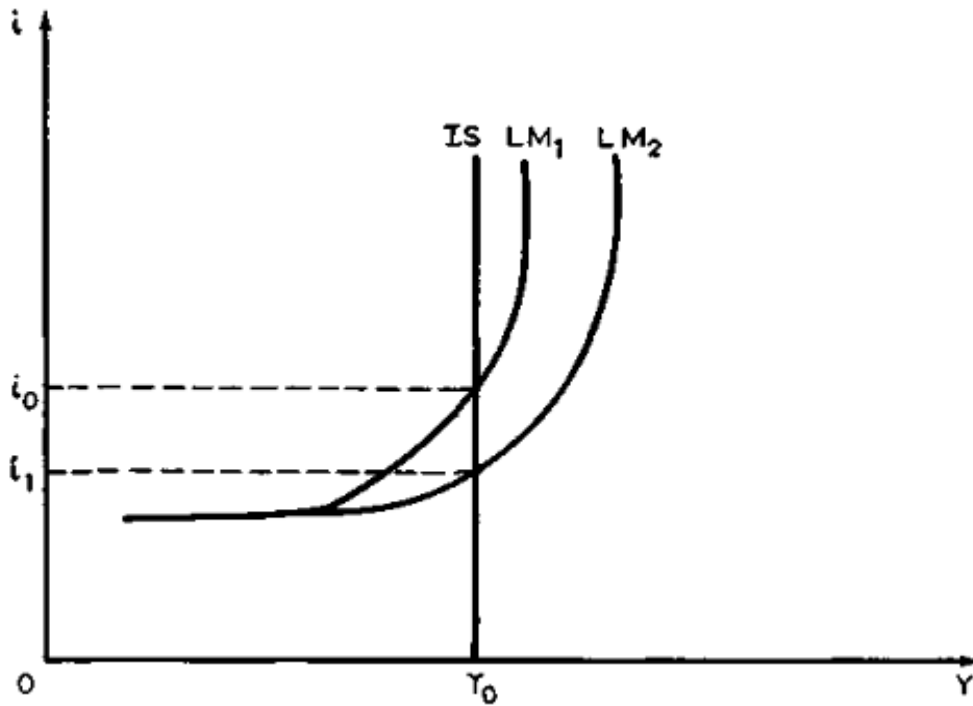
Αύξηση Κρατικής Δαπάνης

Η $M0$ είναι πλήρως ελαστική ως προς τόκο.

Δεν αγοράζονται χρεόγραφα. Ανεξάρτητα λοιπόν από την κλίση της IS η αύξηση του Y προήλθε μόνο από αύξηση κρατικών δαπανών ως αποτέλεσμα του μηχανισμού του πολλαπλασιαστή και μόνο. Μπορεί να ασκηθεί μόνο Δημοσιονομική Πολιτική που είναι πλήρως αποτελεσματική γιατί οποιαδήποτε Y δεν μεταβάλλει τον τόκο

ΠΑΓΙΑΔΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ

IS κάθετη στο Y (εισόδημα) πλήρως ανελαστική ως προς τόκο



Διάγραμμα Δ.Δ.11

Αύξηση Ποσότητας Χρήματος

Αύξηση του M συνεπάγεται μείωση του i δεν επιδρά όμως στο Y επειδή η ελαστικότητα των $I(i) = 0$. Όσο μεγαλύτερη η ελαστικότητα των I τόσο μεγαλύτερη και η αποτελεσματικότητα της Νομισματικής Πολιτικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Αλογοσκούφης Γεώργιος, 2013, Διεθνής Οικονομική και Παγκόσμια Οικονομία, Εκδόσεις Gutenberg
- Αργεΐτης, Γ. και Νικολαΐδη Μ., Η χρηματοπιστωτική κατάσταση του δημόσιου τομέα της Ελλάδας. Είναι βιώσιμη? Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Μελέτες/12
- Βαβούρας Ι., (2013), Οικονομική Πολιτική, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Γεωργακόπουλος Θ., Λοΐζιδης Ι., (1986), Δημοσιονομική θεωρία, Περιοδικό «Το οικονομικό»
- Καραβίτης Ν., (2008), Δημόσιο χρέος & έλλειμμα, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα
- Καράγιωργας Σ., (1979), Δημόσια οικονομική Ι: Οι οικονομικές λειτουργίες του κράτους, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Καραμούζης Ν., (2009), Τα Αίτια της Διεθνούς Χρηματοπιστωτικής Κρίσης και Ο Ρόλος του Ελληνικού Τραπεζικού Συστήματος, Eurobank Research, Οικονομία και Αγορές, τόμος IV, τεύχος 8
- Μιχοπούλου Σ., Κρίση Χρέους, δημοσιονομική λιτότητα και οικονομική κρίση στην Ευρωζώνη, 2014, Παρατηρητήριο Οικονομικών και Κοινωνικών Εξελίξεων, ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Μελέτες
- Παπαγιάννης Δ. (2016), Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Παπαγιάννης Δ., (2011) Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα
- Παπαηλίας Θ. (2011) Σημειώσεις Δημόσιας Οικονομικής και Δημοσιονομικής Πολιτικής
- Παπακωνσταντής Μ. (2016), Οι πολιτικές της Ε.Ε.: Εξωτερική, Γεωργική, Μεταναστευτική, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα
- Προβόπουλος Γ., (1988), Δημοσιονομική πολιτική: επενδύσεις και παραγωγικότητα: μερικές κρίσιμες πτυχές, Ειδικές Μελέτες ΙΟΒΕ, Αθήνα

Προβόπουλος Γ., (1989), Προτεραιότητες δημοσιονομικής πολιτικής, Ειδικές Μελέτες ΙΟΒΕ, Αθήνα

Τσουκάλης Λουκάς, 1998, Η Νέα Ευρωπαϊκή Οικονομία. Στο κατώφλι του 21ου αιώνα, Εκδόσεις Παπαζήση

Χαρδούβελης, Γ.Α., (2011), «Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική», Πανεπιστήμιο Πειραιά.

Ξένη

Auer, P., Efendioglu, U., and J. Leschke (2008). Active Labour Market Policies around the World: Coping with the Consequences of Globalization. ILO, Geneva

Blejer M., Ter-Minassian T., (1997), Fiscal Policy and Economic Reforms: Essays in Honour of Vito Tanzi, Routledge, Taylor and Francis Group

Buchanan J., (1987), Public finance in democratic process: fiscal institutions and individual choice / with a new forward, The University of North Carolina Press, North Carolina

Cottarelli C., (2014), Philip R Gerson, Abdelhak Senhadji, Cambridge, Post-crisis fiscal policy, The MIT Press, Massachusetts

De Grauwe P., “The governance of a fragile Eurozone”, Centre for European Policy Studies 2011

Gayer T., Rosen H., Καπλάνογλου Γ., Ράπανος Β., (2011) Δημόσια Οικονομική - Σύγχρονη Θεωρία και Ελληνική Πραγματικότητα, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα

Harrold Vatter – John Walker, 2015 History of US Economy since World War II, Routledge

Hutschenreiter G., Aiginger K., (2013), Economic Policy Issues for the Next Decade, Springer Science & Business Media, New York

Hyman D., (2014), Public finance: a contemporary application of theory to policy, Εκδόσεις Gengage Learning, The University of North Carolina Press, North Carolina

Krugman, P. (2009a). 'How Did Economists Get It So Wrong'? New York Times, September 6

Nicholas Crafts, Gianni Toniolo, (1996), Economic Growth in Europe Since 1945

Sher Verick-Iyanatul Islam,, (2010),The Great Recession of 2008-2009:Causes, Consequences and Policy Responses, Discussion Paper No. 4934, IZA Discussion Paper, No. 4359

Thomas U. Berger (2012) War, Guilt, and World Politics after World War II, Cambridge

Timothy L. Schroer, (2007), Recasting Race After World War II, Colorado

Verick, S. (2009). Who is hit hardest during a financial crisis? The vulnerability of young men and women to unemployment in an economic downturn, New York

World Bank/IMF (2009) Global Monitoring Report 2009: A Development Emergency.

World Bank, Washington D.C.

Διαδικτυακές Πηγές

<https://data.oecd.org/gga/general-government-deficit.htm>

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&plugin=1&language=en&pcode=tec00127>

<http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>

<https://www.federalreserve.gov>

<http://www.whitehouse.gov>

<http://www.house.gov>

<http://www.senate.gov>

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/weodata/weorept.aspx?pr.x=51&pr.y=2&sy=2009&ey=2016>